

Leefbaarheid en sociale cohesie, verbindend?

Een onderzoek naar factoren die van invloed kunnen zijn op de
leefbaarheid in buurten

Universiteit Utrecht

Koen van Oers
Masterscriptie Stadsgeografie
Universiteit Utrecht
Augustus 2017

Masterthesis Urban Geography

Koen van Oers

Augustus 2017

Masterthesis Urban Geography

Onderwijsinstelling:	Universiteit Utrecht
Faculteit:	Faculteit Geowetenschappen
Opleiding:	Master Urban Geography
Inleverdatum:	Augustus 2017
Auteur:	Koen van Oers BSc.
Studentnummer:	3230414
Begeleider:	Dr. Gideon Bolt
Tweede lezer:	Kirsten Visser Msc.
E-mail:	Koenvanoers@outlook.com
Aantal woorden:	25101

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn masterthesis *Leefbaarheid en sociale cohesie, verbindend?*. Deze masterthesis vormt de afsluiting van mijn masteropleiding Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht. Na het afronden van mijn bachelor werd mij al snel duidelijk dat ik nog niet klaar was met de stadsgeografische vakken. De dynamische stromen binnen de stedelijke omgeving bleven mij interesseren waardoor de keuze voor Stadsgeografie snel gemaakt was.

In dit voorwoord wil ik graag een aantal mensen bedanken die bij hebben gedragen aan de totstandkoming van mijn masterthesis. Ten eerst wil ik mijn begeleiders Dr. Bolt en Dr. Permentier bedanken. Zonder hun begeleiding en zinvolle suggesties had het onderzoek nooit zo compleet geweest. Ten tweede wil ik mijn vriendin Margot bedanken voor haar steun tijdens heel mijn studie. Als laatste wil ik de geënquêteerden bedanken voor de medewerking, en het voorzien van nuttige en zeer bruikbare informatie.

Begrippen als leefbaarheid en sociale cohesie spreken niet bij iedereen direct tot de verbeelding. Mensen weten vaak ongeveer wat daar dan mee bedoeld wordt, maar kunnen het niet duidelijk omschrijven. In mijn scriptie probeer ik daar meer duidelijkheid over te geven. Ik wens mijn lezers veel leesplezier.

Koen van Oers,

Augustus, 2017

Breda

Inhoudsopgave

Voorwoord	Pagina 5
Hoofdstuk 1 <u>Inleiding</u>	Pagina 9
1.1 Aanleiding	
1.2 Relevantie	
1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen	
1.4 Structuur thesis	
Hoofdstuk 2 <u>Theoretisch kader</u>	Pagina 13
2.1 Inleiding	
2.2 Sociale cohesie en dimensies van sociale cohesie	
2.2.1 Sociale participatie	
2.2.2 Gelijke opvattingen	
2.2.3 Identificatie	
2.2.4 Verbanden tussen dimensies van sociale cohesie	
2.3 Buurtleefbaarheid	
2.4 Relatie tussen sociale cohesie en buurtleefbaarheid	
2.5 Kenmerken van bewoners	
2.6 Conceptueel schema	
2.7 Conclusie	
Hoofdstuk 3 <u>Methodologie</u>	Pagina 29
3.1 Inleiding	
3.2 Operationalisatie	
3.3 Methode en aanpak	
3.4 Respondenten selectie	
3.4.1 Respons en non-respons	
3.4.2 Non-respons	
3.5 Betrouwbaarheid en validiteit	
3.6 Locatiekeuze	
3.6.1 Fysieke inrichting	
3.6.1.1 Woonwijk IJpelaar	
3.6.1.2 Woonwijk Heusdenhout	
3.6.2 Sociale structuur	
3.6.2.1 Geslacht	
3.6.2.2 Leeftijd	
3.6.2.3 Etniciteit	

3.6.2.4 Voorzieningen	
3.6.2.5 Woning type en huishouden samenstelling	
3.6.2.6 Leefbaarheid en economische achterstand	
3.6.3 Veiligheidsmonitor	
3.6.4 Verschillen tussen beide onderzoeksgebieden	
3.7 Beschrijvende statistieken	
Hoofdstuk 4 <u>Analyse sociale cohesie en buurtleefbaarheid</u>	Pagina 47
4.1 Inleiding	
4.2 Correlatie analyse	
4.3 Multiple regressie analyse	
4.3.1 Sociale cohesie en de dimensies van sociale cohesie	
4.3.2 Buurtleefbaarheid	
4.4 Conclusie	
Hoofdstuk 5 <u>Conclusie</u>	Pagina 59
5.1 Inleiding	
5.2 Beantwoording hoofd- en deelvragen	
5.2.1 Beantwoording hoofdvraag	
5.3 Beperkingen en verder onderzoek	
Literatuurlijst	Pagina 67
Bijlage	Pagina 75

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Al jaren wordt er veel aandacht besteed aan de leefbaarheid in, en de achteruitgang van stadswijken. Vanuit de overheid wordt er dan ook al vele jaren beleid gevoerd om de achteruitgang en verval van buurten tegen te gaan (Adriaanse, 2004). Het Grotestedenbeleid richt zich bijvoorbeeld op de probleemwijken in de Nederlandse grote steden. Wanneer beleid in de praktijk goed werkt, kan het een positieve invloed hebben op de leefbaarheid in de buurt (Visser, 2010).

Het stedelijk beleid in Nederland heeft een reputatie hoog te houden. Vooral op het gebied van traditionele stadsvernieuwing zijn de prestaties indrukwekkend te noemen (Kleinhans & Bolt, 2010). Hierbij gaat het niet alleen om het aantal wijken en woningen die zijn opgeknapt, maar ook om de kennis over vernieuwingsprocessen. In de jaren zeventig en tachtig was de stadsvernieuwing sterk gericht op de zittende bevolking. Er werd geprobeerd bewoners die tijdelijk ergens anders waren gaan wonen terug te laten keren naar de oorspronkelijke buurt. Dit bleek in de praktijk anders uit te pakken. In de jaren tachtig kwam het besef dat alleen fysiek vernieuwen niet voldoende was om sociaal verval tegen te gaan. De sociale achterstand in oude wijken werd bestreden (Van der Meer, 1996). De jaren negentig zagen een steeds dominanter wordende opvatting dat eenzijdigheid van bevolkingssamenstelling moest worden bestreden. Sinds de jaren negentig is het beleid van herstructurering vooral gefocust op meer differentiatie in de samenstelling van de bevolking en de woningvoorraad. Het Grotestedenbeleid, dat als doel heeft het wonen, werken en leven in de 38 grote steden in Nederland te verbeteren, investeert daarnaast ook via de sociale en economische pijlers veel in steden en wijken. Ondanks dat bevolkingsmenging geruime tijd dominant is geweest, zien we de afgelopen jaren de opkomst van gethematiseerde wijken zoals Brandevoort in Helmond, en afgesloten woondomeinen zoals Haverleij bij Den Bosch waar een specifieke inrichting is gecreëerd. Consumenten geven er steeds meer de voorkeur aan om te wonen met gelijkgestemden (Kleinhans & Bolt, 2010).

Belangrijk voor beleidsmakers is het aspect van leefbaarheid. De term leefbaarheid is de laatste jaren vaak terug te vinden in politieke en publieke debatten wanneer het gaat om buurt- en wijk kwaliteit (Ministerie van VROM, 2004). Beleidsmakers staan keer op keer voor de vraag hoe problemen zoals verval, onveiligheid en overlast aan moeten worden gepakt. In de loop der jaren zijn er vele boekenkasten vol geschreven over de bloei en verval van buurten (Hortulanus, 1995; RIGO, 2004; Kleinhans & Bolt, 2010). Toch heerst er nog veel onduidelijkheid over welke aspecten precies invloed hebben op leefbaarheid in buurten. Meer inzicht in deze aspecten is nodig om beleidsinstrumenten te ontwikkelen om leefbaarheid te stimuleren.

Een belangrijke factor in het bevorderen van leefbaarheid is de betrokkenheid van bewoners. Afname van allerlei vormen van sociaal contact en sociale interacties tussen bewoners kan

zorgen voor een afname van de sociale cohesie (Kleinhans & Bolt, 2010). Sociale cohesie is een kernwoord dat in veel analyses terug te vinden is. "Het begrip is meerduidig en meerdimensionaal en verwijst naar de deelname aan maatschappelijke instituties, de sociale contacten die mensen onderling onderhouden, maar ook naar hun oriëntatie op collectieve normen en waarden" (De Hart et al., 2002). Sociale cohesie is een van de belangrijkste categorieën waaraan maatschappelijke ontwikkelingen worden beoordeeld. In publieke debatten over de Nederlandse samenleving spelen ideeën over sociale cohesie een belangrijke rol. In de huidige moderne, ontzuilde, multi-etnische en geïndividualiseerde samenleving is er grote verscheidenheid in het aantal opvattingen, gedragingen en levensstijlen. Traditionele levensfasen zijn niet langer vanzelfsprekend en volgen niet langer een vaste volgorde. Hoe maatschappelijke orde en sociale cohesie mogelijk zijn heeft een nieuwe actualiteit gekregen als gevolg van een veelvormige betekenis van sociale relatiepatronen verbonden met het gezinsleven, de school, de buurt, religie, het beroepsleven of de nationale identiteit (De Hart et al., 2002).

De afname van sociale cohesie wordt in veel onderzoeken toegeschreven aan een toename van individualisatie. Mensen zijn steeds meer op zichzelf gericht en steeds minder op de omgeving. Traditionele banden zoals die met familie worden minder vanzelfsprekend. De toenemende invloed van digitale mogelijkheden zorgen ervoor dat mensen tegenwoordig in contact kunnen staan met de hele wereld. Geografische afstand lijkt veel kleiner te worden is hierdoor steeds minder van belang. Een broer die in Portugal woont, lijkt voor het gevoel dichterbij te wonen dan de buurtvrouw (Castells, 2000). Sociale cohesie wordt vaak gevoegd bij sociale buurtkenmerken, of bij leefbaarheid. De verschillende dimensies van sociale cohesie komen dan niet tot hun recht (Wittebrood en Van Dijk, 2007).

1.2 Relevantie

Wanneer bewoners elkaar kennen en zich met elkaar verbonden voelen, zullen zij zich meer bereid voelen en beter in staat zijn om voor elkaar en hun woonomgeving te zorgen, zo is de gedachte (Schnabel et al., 2008). Afbrokkeling van de sociale cohesie wordt niet snel opgemerkt in buurten waar het goed gaat. Wanneer er geen problemen aanwezig zijn hoeven die ook niet te worden opgelost. Wanneer er zich wel problemen voordoen dan wordt de individualisering en de afnemende binding met de buurt sterker ervaren door de bewoners. Het blijven onderhouden van contact is hierbij belangrijk om er voor te zorgen dat de binding met de woonomgeving en de bewoners aanwezig blijft. De binding is ook van belang om buurtverval tegen te gaan. De bewoners kunnen elkaar aanspreken op ongewenst gedrag en vertonen dan zelf minder ongewenst gedrag. Een sterkere sociale cohesie in de buurt komt de leefbaarheid van de buurt ten goede (Van Marissing, 2008).

Al geruime tijd wordt er onderzoek gedaan naar sociale cohesie. Toch is er nog veel onenigheid in de wetenschappelijke literatuur wanneer het gaat om de invloed die sociale cohesie zou hebben op leefbaarheid. Movisie en Lub (2013) stellen dat sociale, fysieke en individuele kenmerken en het soort buurtproblemen veel belangrijker zijn bij het verklaren

van leefbaarheid dan sociale cohesie (Movisie & Lub, 2013). Er zijn ook wetenschappers die die stellen dat sociale cohesie juist wel invloed heeft op de leefbaarheid (Kleinmans & Bolt, 2010). De onduidelijkheid zit hem dan in de complexiteit van het begrip sociale cohesie.

Naast discussie van het belang van sociale cohesie bij het verklaren van leefbaarheid, is er ook de vraag welke aspecten van cohesie bepalend zijn voor leefbaarheid. Sociale cohesie op buurtniveau is volgens Bolt en Torrance (2005), op basis van het schema van Forrest & Kearns (2001) in te delen in drie verschillende dimensies. Deze drie dimensies zijn: sociale participatie, gelijke opvattingen en identificatie. De verschillende dimensies van de sociale cohesie zijn met elkaar verbonden. De sociale cohesie in één dimensie gaat vaak hand in hand met de sociale cohesie in een andere dimensie. Relaties tussen sociale banden binnen wijken en gevoelens van gehechtheid versterken elkaar. Buurtbewoners voelen zich meer thuis in hun buurt als gevolg van interactie tussen buurtbewoners (Bolt & Torrance, 2005). Het gevoel van 'erbij horen' wordt versterkt door het hebben van een sociaal netwerk (Van Bergeijk e.a., 2008). Er is echter nog veel meer onderzoek nodig om precies in kaart te brengen hoe deze relaties liggen.

De relevantie van dit onderzoek zit hem in de kennis uitbreiding op het gebied van sociale cohesie en leefbaarheid. Dit onderzoek bekijkt aan de hand van empirisch onderzoek hoe het met de leefbaarheid in buurten is gesteld. De leefbaarheid wordt onderzocht aan de hand van buurtproblemen van bewoners zoals overlast, onveiligheid en buurtverval. Tijdens dit proces wordt kennis verzameld over leefbaarheid en sociale cohesie. Om duidelijkheid te kunnen verschaffen over de onderlinge relaties tussen de begrippen wordt ook gekeken naar de onderliggende aspecten van sociale cohesie en buurtleefbaarheid. Kenmerken die verklarend zouden kunnen zijn bij sociale cohesie en leefbaarheid worden ook behandeld. Het doel van het onderzoek is om meer inzicht te geven in de rollen die verschillende factoren spelen bij de beïnvloeding van sociale cohesie en leefbaarheid.

Ten aanzien van de onafhankelijke variabelen die van invloed kunnen zijn op sociale cohesie en buurtleefbaarheid bespreekt dit onderzoek alleen de invloed die individuele kenmerken zouden kunnen hebben. Sociale en fysieke buurtkenmerken worden in dit onderzoek niet meegenomen, omdat de verzamelde data slechts de vergelijking tussen twee buurten toestaat. Er is in dit onderzoek gekozen voor twee onderzoeksgebieden die erg op elkaar lijken, maar op bepaalde punten van elkaar verschillen. Het is zodoende interessant om te kijken of deze verschillen terug te zien zijn in de data.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

Om aan het doel van het onderzoek te kunnen voldoen zijn aan dit onderzoek de volgende hoofdvraag en deelvragen gekoppeld:

Hoofdvraag:

“Welke factoren beïnvloeden sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners?”

Deelvragen:

1. In hoeverre zijn dimensies van sociale cohesie onderling gerelateerd?
2. Welke individuele kenmerken beïnvloeden sociale cohesie?
3. In hoeverre beïnvloeden individuele kenmerken en sociale cohesie de buurtleefbaarheid?

De gestelde hoofdvraag probeert er achter te komen welke factoren sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners beïnvloeden. De eerste deelvraag bekijkt in hoeverre de dimensies van sociale cohesie onderling gerelateerd zijn. De tweede deelvraag verklaart sociale cohesie aan de hand van individuele kenmerken van buurtbewoners. De derde deelvraag verklaart buurtleefbaarheid aan de hand van individuele kenmerken en sociale cohesie.

1.4 Structuur thesis

De thesis begint zoals hierboven weergegeven met het inleidend hoofdstuk 1, gevolgd door het theoretisch kader in hoofdstuk 2. Hierin wordt besproken wat er allemaal al bekend is op het gebied van sociale cohesie en leefbaarheid. Deze theorieën zijn de basis om achter de factoren te komen die sociale cohesie en leefbaarheid zouden kunnen beïnvloeden. Het theoretisch kader in hoofdstuk 2 wordt gevolgd door de methodologie in hoofdstuk 3. Hier zullen de onderzoeksopzet en gekozen methoden om de onderzoeksvragen te beantwoorden aan de orde komen. Ook worden de locatiekeuze en onderzoeksgebieden beschreven. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Hoofdstuk 5 geeft antwoord op de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Het tweede hoofdstuk in dit onderzoek bevat het theoretisch kader. Om de factoren die van invloed zouden kunnen zijn op sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners in kaart te kunnen brengen, wordt er eerst in beeld gebracht welke theorieën en onderzoeken van belang zijn om de hoofd- en deelvragen te kunnen beantwoorden. Paragraaf 2.2 gaat in op sociale cohesie waarin Bolt en Torrance (2005) de drie dimensies de sociale cohesie bespreken. De onderlinge relaties worden ook besproken. Paragraaf 2.3 gaat in op buurtleefbaarheid. Paragraaf 2.4 gaat over de relatie tussen sociale cohesie en leefbaarheid. In paragraaf 2.5 worden de kenmerken van bewoners belicht die van invloed kunnen zijn op sociale cohesie en leefbaarheid. Paragraaf 2.6 geeft op basis van de theorie het conceptueel model weer. Paragraaf 2.7 sluit het hoofdstuk met de conclusie.

2.2 Sociale cohesie en dimensies van sociale cohesie

Het begrip sociale cohesie heeft een lange en uitgebreide geschiedenis. Om het begrip duidelijk te kunnen benaderen in dit onderzoek wordt er eerst kort een geschiedkundig overzicht gegeven van het begrip. In de negentiende eeuw vroeg de Franse socioloog Durkheim zich af wat de samenleving nog bijeenhield in tijden van snelle fundamentele veranderingen. Dit was ten tijde van de overgang van een agrarische naar een industriële samenleving. De Duitse socioloog Tönnies gaf aan dat de traditionele gemeenschapswaarden plaats maakte voor geïndividualiseerde gevoelens en behoeften (Komter, 2000). Dit viel samen met snelle verstedelijking als gevolg van industrialisatie. De Duits-Amerikaanse socioloog Wirth, onderzoeker binnen de Chicago School stelde in 1938 dat bewoners van steden gezien moesten worden als anonieme, geïsoleerde, rationele individuen. Zij zouden vooral oppervlakkige, gesegmenteerde en onpersoonlijke mensen met alleen voorbijgaande contacten. Deze bewoners woonden in een sociaal gedesoriënteerde samenleving (Gans, 1968). Het pessimistische beeld van Wirth werd door latere wetenschappers, zoals de Amerikaanse socioloog Fischer gerelativeerd. Fischer stelde dat stadsbewoners wel degelijk intensieve contacten en relaties hadden (Fischer, 1981). Recentelijk wordt er opnieuw gesproken over negatieve effecten van maatschappelijke ontwikkelingen op de sociale cohesie. Waar het in de tijd van Wirth ging over de transformatie naar industrialisatie, gaat het heden ten dage over de overgang naar de informatiemaatschappij. Deze overgang wordt verantwoordelijk gehouden voor de veranderende denkbeelden over sociale cohesie (Forrest & Kearns, 2001). Er ontstaan in de samenleving als gevolg van heterogenisering en individualisering steeds meer verschillende leefstijlen (Pinkster & Van Kempen, 2002). De rol die de buurt voorheen innam op het gebied van sociale organisatie is tegenwoordig grotendeels overgenomen door de digitale wereld. Bewoners organiseren zich individueel steeds meer via internet en telefoon. Zoals eerder gesteld zorgen digitale mogelijkheden ervoor dat mensen tegenwoordig in contact kunnen staan met de hele wereld. Met als gevolg dat belang van afstand en omgeving afneemt. Er

wordt gesproken van een 'afbrokkelende cohesie'. Er wordt bewust gekozen voor het gebruik van afbrokkelende en niet verdwenen sociale cohesie. Er zijn altijd nog bewoners tussen wie er vrijwillig of gedwongen een sterke sociale cohesie zal bestaan (Van Marissing, 2008).

Sociale cohesie is een breed begrip dat gaat over samenhang tussen mensen (De Hart, 2002). Bewoners, naast andere gebruikers, construeren en benutten de woonomgeving en drukken op die manier een stempel op zowel de fysieke als de sociale ruimte. Het collectieve karakter van het woonmilieu ontstaat op de wijze waarbij de collectiviteit gericht is op onderlinge hulp (De Hart et al., 2002). Bewoners willen zowel onderdeel zijn van een gemeenschap als hun privacy bewaren (Nio, 2003). Sociale cohesie is een veel gebruikte term waarvan verschillende definities van in omloop zijn. Daarom is het belangrijk dat er een duidelijk afgebakende definitie wordt gegeven van sociale cohesie in dit onderzoek. De meeste definities verwijzen naar interne samenhang van een systeem (De Hart, 2002). Het SCP beschrijft sociale cohesie als: *"Sociale cohesie is de mate waarin mensen in hun gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijke leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving"* (Schnabel et al., 2008). Bolt en Torrance (2005) spreken van *"Sociale cohesie is de interne bindingskracht van een sociaal systeem"* Systemen van sociale aard kunnen verschillend van vorm zijn, denk aan een vereniging, een gezin of je eigen familie. Het sociale systeem kan ook aanwezig zijn op verschillende schaalniveaus, namelijk op buurtniveau, lokaal, regionaal, nationaal en internationaal (Van Kempen & Bolt, 2003). Op schaalbaarheid is sociale cohesie een meerdimensionaal begrip te noemen. Op buurtniveau geeft De Hart et al. (2002) de volgende definitie: *"De mate waarin bewoners gemeenschappelijke waarden delen, er sprake is van een zekere sociale controle, van de aanwezigheid en interdependenties van sociale netwerken (---), van vertrouwen in andere bewoners en de bereidheid samen met hen te zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen"* (De Hart et al., 2002). In dit onderzoek wordt de definitie van Bolt en Torrance (2005) aangehouden wanneer gesproken wordt over sociale cohesie.

Bij sociale cohesie kan er niet worden gesproken over te veel of te weinig sociale cohesie in een bepaald gebied. Wel wordt bij er bepaalde (sociaaleconomische, etnische of leeftijds)groepen, categorieën of wijken/buurtten op een of meerdere aspecten van sociale cohesie een hogere betrokkenheid geconstateerd, terwijl bij andere juist een lagere mate van betrokkenheid wordt vastgesteld (De Hart, 2002).

Forrest & Kearns introduceerde in 2001 een overzicht dat een duidelijk en uitgebreid beeld geeft van verschillende onderdelen van sociale cohesie. Dit onderzoek richt zich op sociale cohesie op buurtniveau. Het schema van Forrest & Kearns (2001) beschrijft vijf domeinen van sociale cohesie. In de eerste plaats gaat het om de sociale cohesie binnen en tussen groepen bewoners in de buurt. De cohesie is dan horizontaal. Ook gaat het om de mate waarin burgers in een buurt participeren, zich identificeren met de buurt en zijn

geïntegreerd in de buurt. Er moet wel bij gezegd worden dat de mate van sociale cohesie bepaald wordt door het gedrag, de percepties en de houding van individuele bewoners (Vreke et al., 2010).

Figuur 2.1: Vijf domeinen van sociale cohesie

<i>Constituerende elementen van sociale cohesie.</i>	<i>Omschrijving</i>
Gemeenschappelijke waarden en een cultuur van burgerschap	Gemeenschappelijke doelen, morele principes en gedragscodes; steun voor politieke instituties en participatie in de politiek
Maatschappelijke orde en sociale controle	Afwezigheid van algemene conflicten en bedreiging van de bestaande orde; geen onbehoorlijk gedrag; effectieve informele sociale controle; tolerantie; respect voor verschillen; samenwerking tussen groepen
Maatschappelijke solidariteit en verkleining van welvaartverschillen	Harmonieuze economische en sociale ontwikkeling en gemeenschappelijke normen; herverdeling van openbare middelen en kansen; gelijke toegang tot diensten en uitkeringen; bereidheid om maatschappelijke verplichtingen te erkennen en anderen te ondersteunen
Sociale netwerken en sociaal kapitaal	Hoge graad van sociale interactie binnen gemeenschappen en families; betrokkenheid in burgeractiviteiten en verenigingen; gemakkelijke oplossing van problemen van collectieve actie
Verbondenheid met een territorium en identiteit	Sterke gehechtheid aan plaats; verknoping van persoonlijke en plaats-identiteit

Bron: Forrest en Kearns, (2001), Edit: Visser, (2010).

De relevantie van elke domein hangt samen met het schaalniveau. Gemeenschappelijke waarden en een cultuur van burgerschap is vooral een dimensie van sociale cohesie die zich afspeelt op nationaal niveau. Alle dimensies zijn van toepassing op regionaal en stedelijk niveau (Bolt en Torrance, 2005). Forrest & Kearns (2001) stellen dat sociale solidariteit als domein op buurtniveau minder van belang is, omdat dat domein zich op een veel hoger schaalniveau afspeelt (De Hart, 2002). Aan het schema van Forrest & Kearns voegen Bolt en Torrance (2005) toe dat de domeinen van sociale controle en gemeenschappelijke waarden erg aan elkaar zijn gerelateerd en zodoende samengevoegd zouden kunnen worden (Visser, 2010). Op basis van het schema van Forrest & Kearns (2001) komen Bolt en Torrance (2005) met drie dimensies voor sociale cohesie op buurtniveau. Deze drie dimensies zijn: sociale participatie (2.2.1), gelijke opvattingen (2.2.2) en identificatie (2.2.3). Alle drie de dimensies worden hieronder meer in detail besproken. Dit onderzoek hanteert het schema van Bolt en Torrance, omdat de samenvoeging naar 3 dimensies de verschillende vormen van sociale cohesie het meest duidelijk verdeelt.

2.2.1 Sociale participatie

De eerste dimensie is de mate van sociale participatie via sociale interactie en formele participatie. Deze dimensie heeft te maken met het gedrag van de bewoners. Het menselijk handelen, staat bij sociale participatie centraal. Door een geheel van verschillende relaties met andere individuen en groepen is elk individu ingebed in de maatschappij. Sociale samenhang wordt gecreëerd doordat er interactie is tussen bewoners. De bewoners nemen deel aan het maatschappelijke leven door contacten met burens en betrokkenheid bij buurt activiteiten zoals een wijkraad of bewonerscommissie. Het hebben van familie en vrienden valt hier ook onder (Bolt & Ter Maat, 2005). Sociale cohesie ontstaat alleen wanneer de

mensen die elkaar ontmoeten actief deelnemen aan het alledaagse maatschappelijke leven (Berkman et al., 2000; Seeman, 1996). Goede buurtcontacten dragen bij aan prettig wonen. Mensen voelen zich sneller veilig en zijn minder snel geneigd te verhuizen. Verondersteld wordt dat de sociale participatie een positief effect heeft op de leefbaarheid van de buurt (Dautzenberg, 2008). Hierbij moet worden opgemerkt dat onderlinge contacten alleen niet het belangrijkste zijn voor de sociale kwaliteit in de buurt. Ontmoetingen zijn nog steeds een voorwaarde voor het ontstaan van sociale cohesie. Het verschil wordt gemaakt door het verschil in type contact en de daarbij horende beleving. Sociale contacten kunnen positief of negatief van aard zijn. Bolt en Torrance (2005) tonen aan dat er een effect waarneembaar is tussen kwaliteit van sociale contacten in de buurt op de leefbaarheid. Wanneer er zich in een buurt een hoog percentage bewoners bevindt dat aangeeft sociale relaties met omwonenden als goed te beoordelen, dan is er in de buurt ook minder onveiligheid en criminaliteit aanwezig. Negatieve sociale contacten die aanwezig kunnen zijn in de buurt zijn conflicten en ruzies tussen bewoners (Dautzenberg, 2008).

2.2.2 Gelijke opvattingen

De tweede dimensie is de mate waarin er gelijkgerichte opvattingen bestaan over de (ongeschreven) regels in de buurt. Deze dimensie heeft te maken met de normen en waarden van de bewoners. De algemeen geldende en gedeelde opvattingen normen en waarden en de (ongeschreven) regels binnen een gemeenschap waarin men woont dienen te worden gerespecteerd en waar nodig kan er worden ingegrepen wanneer deze normen en waarden worden geschonden. Het is van belang bij het ontstaan van sociale cohesie tussen mensen dat zij persoonlijke belangen afstemmen op gemeenschappelijke belangen van de groep. Ook hun handelen moet hierop worden aangepast om rekening te kunnen houden met elkaar. Sociale controle speelt een rol om te zorgen dat de afgesproken groepsopvattingen worden nagekomen en gerespecteerd. Dit vraagt actieve betrokkenheid van de leden van een gemeenschap. De navolging van deze normen, waarden en (ongeschreven) regels bepalen de beleving en ontwikkeling van de sociale cohesie binnen de gemeenschap en zijn daarbij van groot belang om de sociale cohesie in stand te houden (De Hart et al., 2002; Kearns & Forrest, 2000). Het straffen van afwijkend gedrag is niet het doel, het gaat om het herstellen en bevestigen van de gedeelde normen en waarden. Bij overeenstemming over de normen en waarden is er een positieve invloed op de leefbaarheid in de buurt omdat er minder overlast en conflicten aanwezig zijn (Bolt en Torrance, 2005). Sampson e.a. (1997) stellen in hun onderzoek dat de leefbaarheid in de buurt positief wordt beïnvloedt wanneer er een hoge mate van onderlinge solidariteit en vertrouwen samengaat met de wil om in te grijpen. Wanneer individuen of groepen binnen de gemeenschap afwijken van de gemeenschappelijke opvattingen of andere handelen, moeten de bewoners bereid zijn in te grijpen (Bolt en Torrance, 2005; De Hart et al., 2002; Kearns & Forrest, 2000). Sampson e.a. (1997) noemen de combinatie tussen deze factoren collectieve zelfredzaamheid. Hierbij is het ook van belang dat bewoners er op moeten kunnen vertrouwen dat andere bewoners ingrijpen wanneer er zich ongewenst gedrag voordoet.

2.2.3 Identificatie

De derde en laatste dimensie is de identificatie met de buurt. Deze dimensie heeft te maken met de binding met de buurt, de beleving. De sociale solidariteit van bewoners onderling is belangrijk. De mate van omgang met elkaar en de saamhorigheid in de buurt zijn daarin bepalend. Wetenschappelijke literatuur geeft al jaren een toename aan van individualisatie van de samenleving als gevolg van de toename van de globalisatie. Dit heeft een toename van de identificatie met de buurt als gevolg. Bewoners zoeken naar vertrouwdheid en geborgenheid in de woonomgeving (Van der Horst e.a., 2001). Bolt en Torrance (2005) onderbouwen dit door aan te tonen dat bewoners identificatie met de omgeving invullen door belang te hechten aan een eigen individuele levensstijl. Bewoners maken zodoende deel uit van een ingebeelde gemeenschap. Ze voelen zich op die manier toch verbonden met de gemeenschap. Identificatie met de buurt is maar ten dele te herleiden naar het aantal contacten met de bewoners in de buurt. Dekker & Bolt (2005) geven aan dat veel contact hebben in de buurt de identificatie met de buurt ten goede komt. Het is daarentegen niet zo dat veel contacten in de buurt per definitie leidt tot meer verbondenheid met de buurt (Van Marissing, 2008). Bij de identificatie met de buurt gaat het vooral om de beleving bij een collectief te horen. Dit hoeft geen verband te hebben met het aantal contacten in de buurt. Onderlinge identificatie van mensen geeft betekenis aan de gemeenschap en welke rol er in wordt gespeeld. Gedeelde identiteit is er pas wanneer de leden van de gemeenschap elkaar identificeren en op die manier onderscheiden van andere mensen (Hoggett, 1997; Jenkins, 1996). Naarmate bewoners zich meer kunnen identificeren met buurtgenoten, zullen ze er eerder mee in contact komen en ook een sterkere binding met de buurt beleven. Het gevolg van meer identificatie met de buurt is toename van betrokkenheid met de buurt. Bewoners krijgen meer oog voor problemen en maken zich daar zorgen over. Er ontstaan zo ook verwachtingen waaraan de omgeving moet voldoen zoals veiligheid en leefbaarheid (Van Stokkom & Toenders, 2010). De identificatie met de buurt en de mate van betrokkenheid en solidariteit met de buurt bepaalt uiteindelijk de verbondenheid die de bewoners hebben met de buurt en in hoeverre zij zich deel uit voelen maken van een gemeenschap (Bolt en Torrance, 2005). Deel uitmaken van een gemeenschap is voor individuen belangrijk, omdat er zingeving vanuit gaat. Door deel te nemen en handelingen af te stemmen op waarden en normen van de gemeenschap geven mensen verklaring aan het eigen handelen (Jenkins, 1996; Weenink, 2009).

2.2.4 Verbanden tussen dimensies van sociale cohesie

De verschillende dimensies van de sociale cohesie zijn met elkaar verbonden. De sociale cohesie in één dimensie gaat vaak hand in hand met de sociale cohesie in een andere dimensie. Relaties tussen sociale banden binnen wijken en gevoelens van gehechtheid versterken elkaar (Henning & Lieberg, 1996). Buurtbewoners voelen zich meer thuis in hun buurt als gevolg van interactie tussen buurtbewoners (Blokland, 2009; Bolt & Torrance, 2005). Het gevoel van 'erbij horen' wordt versterkt door het hebben van een sociaal netwerk

(Van Bergeijk e.a., 2008). De verhouding kan ook omgekeerd zijn. Van Beckhoven en Van Kempen (2003) stellen dat bewoners die vaak de buurt verlaten voor sociale activiteiten minder gehecht zijn aan de buurt dan andere bewoners. Het niveau van gehechtheid wordt gezien als een gevolg van de lokale banden. Bewoners die graag wonen op een plaats waar ze voor hebben gekozen gaan vaak actief op zoek naar hun burens. De dimensies sociale participatie en identificatie zijn met elkaar verbonden.

De dimensies sociale participatie en gelijke opvattingen zijn ook met elkaar verbonden. Door interacties tussen mensen ontstaat er publieke familiariteit (Kleinhans & Bolt, 2010). Door het regelmatig tegenkomen van buurtgenoten kan de publieke familiariteit toenemen. Hierbij moet dan wel de openbare ruimte intensief gebruikt worden en moet er frequent verbleven worden in de openbare ruimte, omdat de interacties tussen buurtbewoners plaatsvindt in de openbare ruimte. Verwachtingen worden ingeschat doordat mensen elkaar herkennen op straat (Blokland, 2009). De stap om met buurtbewoners sociale controle uit te voeren is door het inschatten minder groot (Kleinhans & Bolt, 2010). Plaatsgebondenheid draagt niet alleen bij aan de bereidheid om deel te nemen aan sociale netwerken, maar draagt ook bij aan het naleven van gemeenschappelijke waarden en normen (Massey, 1991). De interactie tussen mens en plaats resulteert in een gemeenschappelijke waarden. Onderzoekers stellen dat de dimensies sociale participatie en gelijke opvattingen positief gerelateerd zijn. Putnam (2000) stelt dat veel studies hebben aangetoond dat er een positieve relatie is tussen sociale participatie en tolerantie. Portes (1998) wijst op de positieve functie van sociale netwerken. Vooral in de context van hechte gemeenschappen. Dekker & Van Kempen (2003) stellen dat het creëren van een gemeenschappelijke normen en waarden kan worden versterkt door het vergroten van het verantwoordelijkheidsgevoel van de bewoners voor de wijk. Bewoners kunnen zich sterk hechten aan een buurt en het tegelijkertijd niet eens zijn met de gelijke opvattingen van de samenleving (Kearns & Forrest, 2000). Het kan ook zijn dat sociale participatie ervoor zorgt dat de mensen gestimuleerd worden om te socialiseren in een subcultuur die wordt gekenmerkt door een gespannen verhouding met de reguliere samenleving. In achtergestelde buurten kan het zijn dat relatief grote aantallen mensen gedrag vertonen dat afwijkt van de reguliere samenleving. Mensen die leven in achtergestelde wijken zullen minder geneigd zijn om afwijkend gedrag te corrigeren (Dekker & Bolt, 2005).

2.3 Buurtleefbaarheid

Waar in vorige paragraaf aandacht werd besteed aan sociale cohesie en dimensies van sociale cohesie gaat deze paragraaf in op buurtleefbaarheid. Om buurtleefbaarheid zo goed mogelijk in kaart te kunnen brengen is het van belang om duidelijk te maken wat er in dit onderzoek precies valt onder buurtleefbaarheid.

Beleidsmakers en wetenschappers hebben al lange tijd grote aandacht voor het begrip leefbaarheid. Dit komt voort uit het feit dat er nog veel onduidelijkheid bestaat over het begrip en de factoren die het zouden kunnen beïnvloeden. Over het begrip leefbaarheid

hebben mensen vaak wel een idee, maar kunnen het dan niet precies definiëren. In de meeste gevallen zoeken mensen een omschrijving die samenhangt met de kwaliteit van de woonomgeving. Leidelmeijer en van Kamp (2003) stelden dat de relatie tussen mens en omgeving belangrijk is bij leefbaarheid. Leefbaarheid wordt volgens De Hart (2002) bepaald door het afwezig zijn van milieuhinder, verloedering en overlast. Uitermark et al. (2007) stellen dat ordelijkheid en lage niveaus van overlast, vandalisme en criminaliteit leefbaarheid definiëren. Veiligheid is volgens Wittebrood en van Dijk (2007) ook van belang bij leefbaarheid. Wanneer veiligheid in de buurt niet verbetert wordt kan verbetering van leefbaarheid ook niet plaatsvinden (Wittebrood & van Dijk, 2007). Visser (2010) haalde bij het begrip leefbaarheid Bodd en Hofman (1999) aan die het omschrijven als “(...) *de meetlat die aangeeft dat het goed toeven is in een buurt*”. Nu is goed toeven natuurlijk een subjectief begrip. De definitie daarvan is niet voor iedereen hetzelfde. Leidelmeijer (1999) stelt leefbaarheid kan worden gedefinieerd als “het welbevinden van bewoners en gebruikers over de woon- en leefomgeving”. Leefbaarheid kan gelijk worden gesteld aan de beleefde leefkwaliteit en is daarmee subjectief (Leidelmeijer, 1999). De definities van leefbaarheid zijn vaak gekoppeld aan bepaalde vakgebieden (Jacobs, 2000). Er kan dan worden gericht op een gezonde leefomgeving met een goede luchtkwaliteit, een veilige leefomgeving of een duurzame leefomgeving. Doordat wetenschappers het niet eenduidig eens kunnen worden over een overkoepelende definitie bestaat er geen eenduidige definitie van leefbaarheid die interdisciplinair relevant is (Leidelmeijer & Kamp, 2003). In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de interpretatie van Uitermark et al. (2007) omdat in dit onderzoek buurtleefbaarheid bestaat uit de componenten overlast, buurtverval en onveiligheidsgevoelens.

In dit onderzoek moet het verval in buurten worden gezien als een negatieve vorm van buurtverandering. Beleidsprogramma's richten zich meestal op het tegengaan, oplossen, of voorkomen van verval van de leefomgeving. Achteruitgang van buurten wordt in de meest brede zin van het woord tegengegaan. Termen als 'verval', 'verpaupering' en 'achteruitgang' vallen hier ook onder. Visser stelde in 2010 dat buurtverandering de verandering is in de economische, fysieke en sociale karakteristieken van een buurt (Van Beckhoven e.a., 2008). In Visser, (2010). Verval is te verdelen in drie categorieën, namelijk fysiek, sociaal en economisch (Visser, 2010). In dit onderzoek zijn alleen fysiek en sociaal van toepassing omdat de in dit onderzoek afgenomen enquêtes niet geschikt waren om economisch verval te meten.

Bij fysiek verval bedoelen we het proces waarbij er een achteruitgang plaatsvindt van de fysieke en functionele aspecten van de buurt. Dit toont zich bijvoorbeeld door middel van vochtschimmel, isolatie problemen of betonrot. Ook kan fysiek verval zich uiten in de openbare ruimte wanneer de omgeving vervuild en slecht onderhouden is. Bekladde muren en vernielde openbare gebruiksvorwerpen zoals bushokjes zijn ook kenmerkend voor fysiek verval. De aanwezigheid van vuil op straat zoals vuilniszakken, hondenpoep en zwerfvuil zijn tekenen van een slecht onderhouden fysieke omgeving. Ook verkeersoverlast,

geluidsoverlast of stankoverlast zijn vormen van fysiek verval (Ministerie van VROM, 2004, Eenink, 2007). Van Bergeijk e.a (2008) stelden dat fysiek verval de leefbaarheid in de buurt kan verslechteren. Bewoners gaan een buurt pas ordelijk en netjes beschouwen wanneer de leefomgeving schoon, veilig en heel is (Van Gent, 2009). Van Bergeijk e.a (2008) ondersteunen dit en stelden dat schoonhouden de kwaliteit van de woonomgeving beïnvloed. Hoe hoger de kwaliteit, hoe hoger het woongenot (Van Bergeijk e.a., 2008). Doormiddel van beheer kunnen buurten schoon worden gehouden. De kwaliteit van de buurt wordt op die manier verbeterd. Het signaal dat wordt afgegeven is dat mensen zich bekommeren om de omgeving. Bewoners schatten de buurt positiever en hoger in (Blokland, 2009).

Op het gebied van sociaal verval gaat het om problemen op sociaal vlak die verwijzen naar mensen. De aanwezigheid van bijvoorbeeld hangjongeren of drank- en drugsgebruikers op straat kan een gevoel van onveiligheid of gevaar oproepen. Ook valt het te herkennen aan verslechterde afspraken en omgang tussen bewoners in de buurt. Sociaal verval in buurten zoals vandalisme, criminaliteit en vernieling kunnen leiden tot gevoelens van onveiligheid (Van Kempen & Bolt, 2003). Wanneer problemen en verval toenemen, daalt de aantrekkelijkheid van de buurt. Hierdoor wordt verval in een stroomversnelling gebracht. Bewoners met een hogere sociaaleconomische status gaan weg uit de buurt. Huishoudens met een lagere sociaaleconomische status, eenoudergezinnen en werklozen gaan in de buurt wonen (Visser, 2010).

Een ander onderdeel van leefbaarheid gaat over de perceptie van overlast in de buurt. Overlast kan voortkomen uit bijvoorbeeld interactie tussen mensen, fysieke verloedering van de leefomgeving, stankoverlast, geluidsoverlast en overlast door verkeer. Tussen deze vormen van overlast zit een groot verschil in mate waarin bewoners ergens overlast van ervaren. Uit onderzoek van het ministerie van VROM (2004) bleek dat een op de vijf mensen vaak geconfronteerd wordt met hondenpoep. Overlast door omwonenden wordt door een op de 25 mensen ervaren. Toch bleek dat de ervaren overlast door omwonenden of burens aanzienlijk zwaarder weegt dan hondenpoep. Bewoners zijn dan duidelijk negatiever over de woonomgeving (VROM, 2004).

Zoals eerder gesteld kan overlast zorgen voor gevoelens van onveiligheid in de buurt. Veiligheid speelt ook een belangrijke rol bij de waardering van leefbaarheid. Een vaak genoemd aspect dat invloed zou hebben op de gevoelens van onveiligheid is criminaliteit. De angst die mensen hebben voor criminaliteit is een subjectief gevoel. Het gevoel van onveiligheid wordt niet per definitie veroorzaakt door slachtofferschap of criminaliteit, maar komt voort uit een breder gevoel van angst en onbehagen dat wordt geprojecteerd door gevoelens van dreigende criminaliteit en het risico op slachtofferschap (van Koppen, 2008). Er is een verschil bij onveiligheid tussen cognitieve en affectieve gevoelens van onveiligheid (Oppelaar en Wittebrood, 2006). De inschatting om zelf slachtoffer te worden van criminaliteit heeft een cognitief component. De emotie die criminaliteit opwerkt bij mensen

hebben een affectief component. De meeste mensen ervaren angst vooruitlopend op de eventuele mogelijkheid van bedreiging of bedreigende signalen uit de omgeving. Het is daarom van belang dat bij maatregelen duidelijk wordt aangegeven wat het doel is van de maatregelen. De Hart et al. (2002) benadrukken dat sociale controle criminaliteit tegengaat waardoor de veiligheid wordt verhoogd. Wanneer maatregelen veiligheid willen verbeteren dan moeten mensen eerst wel geloven dat het werkt voordat ze geen onveiligheid meer zullen ervaren. In het verleden zijn veel onderzoeken gedaan naar de beleving van veiligheid in relatie tot verloedering en overlast. Uit deze onderzoeken kwam naar voren dat leegstand, rondhangende jongeren en slechte verlichting in de buurt zorgde voor een vergroting van de angst voor criminaliteit (Hale, 1996). Ook in andere studies wordt gesuggereerd dat frequent onderhoud van de ruimtelijke omgeving effect heeft op het afnemen van criminaliteit (Ross & Mirowsky, 1999; Ross & Jang, 2000). Omstandigheden worden door mensen beoordeeld in de omgeving waar ze zich in bevinden. Wanneer er zich signalen voordoen die gelden als tijdige waarschuwing voor dreigend gevaar oordelen en handelen mensen daar naar, omdat ze dit associëren met dingen die zij vrezen. In een onderzoek naar herstructurering stelde De Jong (2009) dat leegstand van gebouwen en terreinen in wijken kan leiden tot een toename van het gevoel van onveiligheid. Bepaalde plaatsen werden bewust vermeden. Echter hoeven plaatsen waar mensen zich niet veilig voelen niet altijd onveiliger te zijn. Plaatsen in de openbare ruimte waar maar weinig mensen aanwezig zijn worden vaak als onveilig ervaren maar objectief gezien komen daar dan weer minder incidenten voor. Ook plaatsen waar goede verlichting aanwezig is wordt vaak als veilig ervaren terwijl dat helemaal niet zo hoeft te zijn (Kei-centrum, 2011). Bij fysieke wanorde is de zichtbare schade na de daad vaak nog zichtbaar. Door de zichtbare gevolgen onthouden mensen dit langer en vormen ze een beeld dat niet snel verandert. Uit het onderzoek van Hidalgo & Hernandez (2001) naar plaatsgebondenheid toegepast op de fysieke en sociale dimensies bleek echter dat hoe de fysieke omgeving eruit ziet op de lange termijn niet meer zo relevant is voor inwoners. Bewoners wennen na een tijd weer aan de ontstane omgeving.

2.4 Relatie tussen sociale cohesie en buurtleefbaarheid

Al geruime tijd wordt er onderzoek gedaan naar sociale cohesie. Toch is er nog veel onenigheid in de wetenschappelijke literatuur wanneer het gaat om de invloed die sociale cohesie zou hebben op leefbaarheid.

In beleidsstukken wordt sociale cohesie gezien als een belangrijke element bij leefbaarheid (Ministerie van VROM, 2004 en 2009). Ook in de wetenschappelijke literatuur hechten wetenschappers waarde aan sociale cohesie om leefbaarheid te verklaren (Kleinhans & Bolt, 2010; Van Beckhoven et al., 2008; Forrest & Kearns, 2001; De Hart et al., 2002, Wittebrood en Van Dijk, 2007). Paragraaf 2.2 besprak de 3 verschillende dimensies van sociale cohesie zoals Bolt en Torrance (2005) ze geformuleerd hadden aan de hand van de domeinen van Forrest & Kearns (2001). Hierbij is besproken hoe de dimensies van sociale cohesie

samenhangen. De relatie tussen sociale cohesie en leefbaarheid is hierbij van (lineair) positief verband. Hierbij geldt dat meer sociale cohesie in buurten zou kunnen leiden tot minder verval en zodoende ook een verbetering van leefbaarheid.

Kleinhans & Bolt (2010) geven aan dat het belang van sociale cohesie groot is. Zij stellen dat onderzoeken naar woontevredenheid er op wijzen dat sociale cohesie een belangrijke rol speelt bij het functioneren van de wijk en bij leefbaarheid. Wittebrood en Van Dijk (2007) zien sociale cohesie ook als een belangrijke indicator van leefbaarheid. Zij benadrukken dat sociale cohesie een intermediaire functie heeft tussen sociale en fysieke kenmerken van de buurt, de leefbaarheid en veiligheid. Visser (2010) stelt ook dat sociale cohesie een intermediaire functie heeft. Bewoners kunnen in de woonomgeving invloed uitoefenen om negatieve aspecten tegen te gaan. Vanuit de buurt actief zijn tegen criminaliteit of overlast is daar een voorbeeld van. Deze collectieve manier maakt gebruik van de normen en waarden die niet door alleen de sociale of fysieke kenmerken van de buurt in gang wordt gezet.

Veel onderzoeken over sociale cohesie in buurten schenken veel aandacht aan de sociale contacten tussen bewoners. Toch blijkt het belevingsaspect veel meer bepalend te zijn voor de leefbaarheid van de buurt (Bolt en Torrance, 2005). Zo blijkt dat een sterke binding met de woonomgeving de kans op het ervaren van onveiligheid en overlast wordt verkleind en de kans dat bewoners willen blijven wonen in de buurt groter is (Kleinhans & Bolt, 2010).

Van Beckhoven et al. (2008) geven aan dat sociale cohesie een positieve invloed heeft op veiligheid. Identificatie met de buurt leidt tot meer gevoelens van veiligheid. Visser (2010) en De Hart et al. (2002) sluiten zich hierbij aan en stellen dat sociale cohesie de solidariteit en sociale controle stimuleert. Dit heeft dan een positief effect op veiligheid en leefbaarheid.

Onderzoek naar de relatie tussen sociale cohesie en onveiligheid heeft zijn oorsprong in sociologische Chicago-school van de eerste decennia van de twintigste eeuw. Shaw en McKay introduceren in 1942 de term sociale-desorganisatietheorie. Volgens de sociale-desorganisatietheorie zijn verschillen in de mate van het begaan van misdaad tussen buurten terug te leiden naar de sociale organisatie in buurten. Wanneer in een buurt een sterk normenpatroon aanwezig is dat criminaliteit afkeurt, dan levert dat naar verhouding weinig potentiële daders op (Shaw en McKay, 1942). Bij veel etnische heterogeniteit, een hoge sociaaleconomische achterstand en verhuismobiliteit in een buurt, is de kans groter dat sociaal desorganisatie voorkomt. Sterke sociale samenhang in een buurt kan ook ongunstig zijn wanneer deze intern gericht is. De buurt kan zich dan afsluiten van rest van de samenleving (De Hart et al, 2002). De creatie van een veilige woonomgeving is in de laatste jaren in belang toegenomen. Dat overlast, onveiligheidsbeleving en criminaliteit moeten worden teruggedrongen is men het in het algemeen wel eens (Oppelaar & Wittebrood, 2006).

Er zijn echter ook onderzoekers die twijfelen aan de invloed van sociale cohesie op leefbaarheid. Movisie en Lub (2013) stellen dat sociale, fysieke, individuele kenmerken en het

soort buurtproblemen veel belangrijker zijn bij het verklaren van leefbaarheid dan sociale cohesie (Movisie & Lub, 2013).

2.5 Kenmerken van bewoners

Eerder in dit onderzoek is al gesteld dat individuele kenmerken van invloed zouden kunnen zijn op sociale cohesie en buurtleefbaarheid. Kenmerken van individuen zoals leeftijd, geslacht, etniciteit kunnen bepalend zijn bij de voorkeur die bewoners hebben. In veel studies over buurten worden de sociale omstandigheden en de context waar individuen in verkeren niet goed belicht en zodoende snel gegeneraliseerd (Volker, 2005). Individuele kenmerken van buurtbewoners kunnen in verschillende mate van invloed zijn.

Individuele kenmerken kunnen van invloed zijn op sociale cohesie. Een van die kenmerken is het opleidingsniveau. Een hoger opgeleid persoon (Hbo- of Universitaire diploma) zouden minder sociale netwerken in de buurt hebben. Hoger opgeleiden zouden ook minder vaak goede vrienden of familie in dezelfde buurt hebben wonen dan lager opgeleiden (Mbo of lager). Dekker en Bolt (2005) stellen dat bij contact of sociale activiteiten met directe burens geen verschillen bestaan tussen hoog- en laagopgeleiden.

Dagelijkse bezigheden zoals een baan of studie kunnen ook van invloed zijn op sociale cohesie. Bij mensen met een baan bevindt zich het sociale netwerk minder in de woonomgeving dan bij werklozen, invaliden en gepensioneerden mensen (Dekker & Bolt, 2005). Dekker en Bolt stellen ook dat het hebben van een dagelijkse bezigheid in de vorm van een baan of studie leidt tot minder tolerantie van ongewenst gedrag en stimuleert het een gevoel van binding met de buurt. Mensen die veel thuis zijn, zoals bijvoorbeeld werklozen hebben meer banden die lokaal van aard zijn dan mensen een opleiding volgen of die werken (Guest & Wierzbicki, 1999). Thuis zijn is echter geen garantie voor een positievere buurtbinding (Atkinson & Kintrea, 2000). Mensen moeten elkaar wel buiten ontmoeten om publieke familiariteit te ontwikkelen. Een derde individueel kenmerk is de hoogte van het inkomen.

Inkomen kan invloed hebben op sociale netwerken, het hechten aan gelijke opvattingen en sociale participatie. Dekker en Bolt (2005) stellen, hoe hoger het inkomen, hoe minder sociale netwerken in de buurt (Dekker & Bolt, 2005). Inkomen heeft invloed op de manier van leven. Hogere inkomens hebben meer mogelijkheden om deel te nemen aan activiteiten die op grotere afstanden liggen als gevolg van meer geld voor vervoer. Hierdoor kunnen activiteiten en netwerken in een groter geografisch gebied plaatsvinden. Bewoners met een lagere opleiding zijn daarom vaker aangewezen op de directe woonomgeving wanneer het gaat om het netwerk en het ondernemen van activiteiten (Guest & Wierzbicki, 1999). Leidelmeijer en Schulenberg (2010) stellen dat in buurten met hogere inkomens meer waarde wordt gehecht aan sociale cohesie. Bewoners investeren in de eigen buurt en voelen zich meer verantwoordelijk voor de omgeving dan in buurten met lagere inkomens. Dit wordt verklaard doordat in dit type buurten doorgaans meer kopers wonen die meer

keuzevrijheid hebben om een woning te vinden die aansluit bij de woonwensen dan huurders in buurten met een lage sociaaleconomische positie (Clark & Dieleman, 1996). Door de eigen keuze bij de woonwensen zetten zij zich meer in voor de woonomgeving en voelen zij zich verantwoordelijk voor de leefomgeving (Leidelmeijer en Schulenberg, 2010).

Onderzoeken laten zien dat etniciteit van invloed zou kunnen zijn op sociale cohesie. Er is sprake van minder sociale contacten en vertrouwen onder etnische minderheden. Kenmerken zoals opleidingsniveau, inkomen, mate van taalbeheersing en culturele verschillen zijn daar waarschijnlijk de oorzaak van (Gijsberts e.a., 2008). In dit onderzoek wordt echter niet verder ingegaan op etniciteit omdat er te weinig gegevens over zijn verzameld.

Geslacht is ook een belangrijk kenmerk. Vrouwen hebben andere voorkeuren dan mannen. Het kan zijn dat bij het kiezen van een locatie om te gaan wonen vrouwen de voorkeur geven aan andere buurten dan mannen. Vrouwen voelen zich over het algemeen meer verbonden met de buurt. Vrouwen voelen zich meer verbonden met de buurt (Visser, 2010). Studies zoals die van Wilcox Rountree & Warner (1999) en van Vanderveen (1999) toont aan dat er verschillen zijn in onveiligheidsgevoel tussen mannen en vrouwen. Deze verschillen kunnen worden verklaard door hulpeloosheid. Vrouwen zijn vaak minder weerbaar dan mannen en ervaren zodoende meer onveiligheid dan mannen.

Ook leeftijd is een belangrijk kenmerk van bewoners. Het ondernemen van activiteiten en de afstand die kan worden afgelegd is afhankelijk van de leeftijd van die persoon. Wanneer maatschappelijke rollen minder worden, de actieradius afneemt en het ondernemen van activiteiten minder wordt, neemt de buurt in het dagelijks leven een belangrijkere plaats in. Jonge kinderen en oudere mensen zullen zodoende meer afhankelijk zijn van de directe omgeving als gevolg van de lagere mobiliteit. Zij zullen meer tijd in huis doorbrengen dan de werkende buurtbewoners. Dit kan bij ouderen gepaard gaan met isolement en vervreemding (Leidelmeijer en Schulenberg, 2012). Dekker en Bolt (2005) stellen dat ouderen minder tolerant zijn ten opzichte van ongewenst gedrag dan jongeren (Dekker & Bolt, 2005).

De aanwezigheid van kinderen zorgt ervoor dat ouders elkaar kunnen ontmoeten op bijvoorbeeld het schoolplein of de speeltuin (Van Beckhoven en Van Kempen, 2002). Huishoudens met kinderen gaan elkaar beter leren kennen en zijn meer betrokken bij activiteiten dan huishoudens zonder kinderen. De gebondenheid met de buurt stijgt hierdoor. Kinderen vormen een belangrijke verbindende factor (Atkinson & Kintrea, 2000). Er ontstaat meer wijkgerichtheid omdat in de buurt activiteiten van kinderen plaatsvinden. Het delen van ervaringen zorgt voor meer contact met andere bewoners. Deze contacten hebben een positieve invloed op de leefbaarheid in de buurt (Dekker & Bolt, 2005).

Woningeigendom is ook gekoppeld aan sociale cohesie. Het hebben van een eigen woning stimuleert het gevoel van verbondenheid met de buurt en sociale contacten met buurtbewoners in vergelijking met bewoners van een huurwoning (Dekker & Bolt, 2005);

Kleinhans & Bolt, 2010). Tolerantie tegenover ongewenst gedrag is bij eigenaren van een woning ook minder en participeren zij vaker in de buurt. Woningeigenaren hebben baat bij het hebben van goede buurtreputatie, omdat het de woningwaarde beïnvloedt.

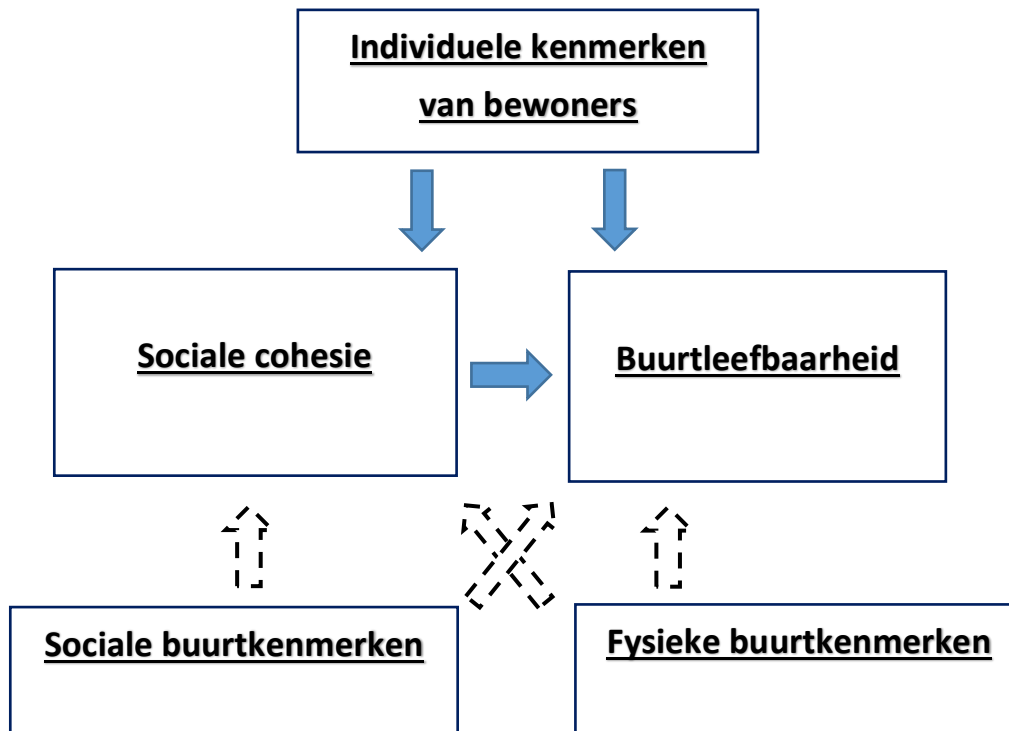
Woningeigenaren wonen vaak langer in een woning dan huurders met als gevolg dat zij door sociale contacten meer tijd hebben om een netwerk op te bouwen op het lokale niveau (Dekker & Bolt, 2005). Ander onderzoek stelt juist dat woningeigenaren ten opzichte van huurders minder tijd minder tijd doorbrengen in de buurt, omdat woningeigenaren meer activiteiten buiten de buurt hebben. Woningeigenaren hebben vaker een auto en dus ook een grotere actieradius. Sociale contacten kunnen dan makkelijker buiten de buurt plaatsvinden (Atkinson & Kintrea, 2000). Dit hangt samen met het inkomensniveau.

Oppelaar en Wittebrood tonen in onderzoeken in 2006 aan dat leeftijd, geslacht, etniciteit, opleidingsniveau en huishoudinkomen belangrijke individuele voorspellers zijn van de mate waarin bewoners te maken hebben met criminaliteit en zij zich onveilig voelen (Oppelaar en Wittebrood 2006b; Wittebrood 2006). Jongeren zijn relatief vaak slachtoffer van geweld en voelen zich onveilig. Wittebrood stelt dat wanneer er in een bepaalde buurt veel jongeren wonen, de kans groter is dat er criminaliteit en verloedering aanwezig is en dat de onveiligheidsbeleving daar dan hoog is, dan in een buurt met weinig jongeren (Wittebrood 2006). Ondanks dat jongeren relatief vaker in aanraking komen met geweld en onveiligheid zijn ouderen wel kwetsbaarder dan jongeren. Angst voor criminaliteit is als probleem groter dan criminaliteit zelf, omdat maar weinig ouderen daadwerkelijk slachtoffer worden. Toch komen bij alle ouderen wel in aanraking met de angst die zij voor criminaliteit hebben (DeLone, 2008).

2.6 Conceptueel schema

In navolging van het bovenstaande theoretisch hoofdstuk is een schema opgesteld om de onderlinge relaties uit dit onderzoek in de vorm van een model weer te geven. De blauwe pijlen geven onderlinge verbanden aan die in dit onderzoek onderzocht worden. De pijlen die niet ingekleurd zijn worden niet onderzocht in dit onderzoek.

Figuur 2.2: Het conceptueel model

Zoals eerder verteld kijkt dit onderzoek hoe het met buurtleefbaarheid is gesteld. Van de in paragraaf 2.5 besproken individuele kenmerken wordt verwacht dat ze van invloed zijn op zowel sociale cohesie als de (ervaren) buurtleefbaarheid. Verder kan sociale cohesie worden gezien als een intermediaire variabele tussen de individuele kenmerken en leefbaarheid. Tot slot mag verwacht worden dat sociale en fysieke kenmerken van de buurt van invloed zijn op de mate van sociale cohesie en de ervaren leefbaarheid. Omdat dit onderzoek is gebaseerd op veldwerk in twee buurten, kunnen buurtkenmerken niet meegenomen worden. Dit onderzoek richt zich derhalve op de individuele determinanten van sociale cohesie en buurtleefbaarheid.

2.7 Conclusie

In het theoretisch kader is gekeken naar verschillende theorieën rondom de begrippen sociale cohesie en buurtleefbaarheid. Bolt en Torrance (2005) spreken bij sociale cohesie van “*De interne bindingskracht van een sociaal systeem*” Het gaat over samenhang tussen mensen (De Hart, 2002). Sociale cohesie op buurtniveau is volgens Bolt en Torrance (2005) in te delen in drie verschillende dimensies. Deze drie dimensies zijn: sociale participatie, gelijke opvattingen en identificatie. De verschillende dimensies van de sociale cohesie zijn met elkaar verbonden. De sociale cohesie in één dimensie gaat vaak hand in hand met de sociale cohesie in een andere dimensie. De sociale cohesie kan op verschillende manieren beïnvloed worden, waaronder door de individuele kenmerken van bewoners. Hoge scores op het gebied van sociale cohesie wordt als positief voor de leefbaarheid gezien.

Voor beleidsbepalers is de mate van sociale cohesie van groot belang bij het bepalen van het soort beleid dat er moeten worden gehanteerd. Van Beckhoven et al., 2008; Kleinhans & Bolt, 2010; Dekker & Bolt, 2005 en Power, 1997 stellen dat statische als dynamische kenmerken beide van invloed kunnen zijn op de mate van sociale cohesie en leefbaarheid. Veel onderzoeken zien sociale cohesie als een onderdeel van leefbaarheid. Dit onderzoek ziet sociale cohesie en leefbaarheid als twee losse aspecten. Visser, 2010 en Wittebrood & Van Dijk, 2007 stellen dat sociale cohesie kan worden gezien als een intermediair tussen de verschillende kenmerken en leefbaarheid. Toch is er nog veel onenigheid in de wetenschappelijke literatuur wanneer het gaat om de invloed die sociale cohesie zou hebben op leefbaarheid. Movisie en Lub (2013) stellen dat sociale, fysieke en individuele kenmerken en het soort buurtproblemen veel belangrijker zijn bij het verklaren van leefbaarheid dan sociale cohesie. Er zijn ook wetenschappers die stellen dat sociale cohesie juist wel invloed heeft op de leefbaarheid (Kleinhans & Bolt, 2010). De onduidelijkheid zit hem dan in de complexiteit van het begrip sociale cohesie.

Individuele kenmerken van bewoners zoals leeftijd, geslacht, etniciteit etc. kunnen bepalend zijn in de voorkeur die bewoners hebben. Individuele kenmerken van buurtbewoners kunnen in verschillende mate van invloed zijn op de sociale cohesie en buurtleefbaarheid. De context waar individuen in verkeren worden vaak in studies niet goed belicht en zodoende snel gegeneraliseerd (Volker, 2005). Deze kenmerken zijn echter wel van belang bij het achterhalen van factoren die van invloed kunnen zijn op de leefbaarheid.

Hoofdstuk 3. Methodologie

3.1 Inleiding

De vorige hoofdstukken hebben aan de hand van theorieën en gepubliceerde onderzoeken de problematiek geschetst voor dit onderzoek. De methodologie is de verbinding tussen het theoretische deel van het onderzoek en het daadwerkelijke empirische onderzoek. In paragraaf 3.2 worden de belangrijkste begrippen uit de hoofdvraag van het onderzoek gedefinieerd. Daarna worden in paragraaf 3.3 de methode en aanpak behandeld. Paragraaf 3.4 spreekt over de manier van respondenten selectie, gevolgd door paragraaf 3.5 die ingaat op de betrouwbaarheid en validiteit. In paragraaf 3.6 komen de locatiekeuze en de onderzoeksgebieden aan bod. Zowel de fysieke als de sociale structuur van de onderzoeksgebieden en respondenten worden behandeld.

3.2 Operationalisatie

In de operationalisatie, waar abstracte concepten uit de theorie concreet worden geformuleerd en als meetbare grootte worden gedefinieerd, worden de belangrijkste begrippen uit de hoofdvraag verwoord om een zo overzichtelijk mogelijk onderzoek te krijgen. Het is daarom belangrijk om aan te geven waarom deze begrippen belangrijk zijn voor het onderzoek. De hoofdvraag voor dit onderzoek is:

Hoofdvraag:

*“Welke factoren beïnvloeden **sociale cohesie** en **buurtleefbaarheid** van buurtbewoners?”*

Uit hoofdstuk twee bleek dat de begrippen sociale cohesie en leefbaarheid niet altijd even duidelijk te definiëren zijn. Toch is er gekozen voor bepaalde definities die het meest geschikt zijn om onderzoek mee te doen.

Sociale cohesie

Bij de term sociale cohesie wordt in dit onderzoek de definitie van Bolt en Torrance (2005) *“Sociale cohesie is de interne bindingskracht van een sociaal systeem”* gehanteerd. Sociale cohesie wordt in dit onderzoek onderverdeeld in de drie dimensies van sociale cohesie volgens Bolt en Torrance. Dit zijn: 1: Sociale participatie, waar het gaat om het gedrag van bewoners. Het menselijk handelen, staat centraal. 2: Gelijke opvattingen, waar het gaat over regels die gelden in de buurt. 3: De derde dimensie is identificatie en gaat over de identificatie die bewoners hebben met de buurt waar ze in wonen. Identificatie gaat over de beleving van bewoners. De sociale cohesie van de bewoners uit beide onderzoeksgebieden is op individueel niveau gemeten op basis van de drie dimensies.

De drie dimensies van sociale cohesie zijn in dit onderzoek onderzocht aan de hand van de volgende enquêtevragen:

1. Sociale participatie: (1=Helemaal mee eens, 5=Helemaal niet mee eens)

Cronbach's alpha van 0,72

- De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks.
- De mensen gaan in de buurt op een prettige manier met elkaar om.
- Ik heb veel contact met andere buurtbewoners.

Sociale participatie gaat om het gedrag van bewoners. Omgang en contact met andere bewoners is hierbij belangrijk.

2. Gelijke opvattingen: (1=Helemaal niet erg, 5=Heel erg)

- In uw straat zet iemand het vuilnis op de verkeerde dag aan de straat.

Gelijke opvattingen gaat over regels die gelden in de buurt. Gedeelde normen en waarden zorgen voor orde in de buurt. Wanneer bewoners zich daar aan houden en elkaar aanspreken op overtreding van die waarden dan komt dat de leefbaarheid ten goede. Een variabele is aan de zwakke kant, toch is dit de meest representatieve variabele voor gelijke opvattingen.

3. Identificatie: (1=Helemaal mee eens, 5=Helemaal niet mee eens)

Cronbach's alpha van 0,73

- Ik woon in een gezellige buurt, waar veel saamhorigheid is.
- Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.
- Als je in deze buurt woont, heb je het goed getroffen.

Identificatie gaat over de identificatie die bewoners hebben met de buurt, de beleving van bewoners staat centraal. Wanneer bewoners zich thuis voelen in de buurt en er graag wonen, dan komt dat de leefbaarheid ten goede.

Totale construct van sociale cohesie

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,687	,738	7

Buurtleefbaarheid

Over het begrip leefbaarheid hebben mensen vaak wel een idee, maar kunnen het dan niet precies definiëren. In de meeste gevallen zoeken mensen een omschrijving die samenhangt met de kwaliteit van de woonomgeving. Zoals in de theorie besproken is, zal er in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van de definitie van Uitermark et al. (2007). Uitermark et al. (2007) stellen dat ordelijkheid en lage niveaus van overlast, vandalisme en criminaliteit leefbaarheid definiëren. Veiligheid is volgens Wittebrood en van Dijk (2007) ook van belang bij leefbaarheid. Wanneer veiligheid in de buurt niet verbetert wordt kan verbetering van leefbaarheid ook niet plaatsvinden (Wittebrood & van Dijk, 2007). Visser (2010) haalde bij het begrip leefbaarheid Bodd en Hofman (1999) aan die het omschrijven als “(...) *de meetlat die aangeeft dat het goed toeven is in een buurt*”. Nu is goed toeven natuurlijk een subjectief begrip. De definitie daarvan is niet voor iedereen hetzelfde. Doordat wetenschappers het niet eenduidig eens kunnen worden over een overkoepelende definitie bestaat er geen eenduidige definitie van leefbaarheid die interdisciplinair relevant is (Leidelmeijer & Kamp, 2003). Buurtleefbaarheid in dit onderzoek bestaat uit overlast, buurtverval en onveiligheidsgevoelens. Overlast en buurtverval zijn als onderdeel samengevoegd als gevolg van de vraagstelling in de enquêtes. Onveiligheidsgevoelens zijn wel apart gemeten. Net als bij sociale cohesie is ook buurtleefbaarheid een totaalvariabele. Hieronder wordt het construct waarmee buurtleefbaarheid precies is gemeten uiteengezet in overlast en buurtverval en onveiligheidsgevoelens.

Overlast en buurtverval

Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat ervaren overlast van invloed kan zijn op leefbaarheid (De Hart et al, 2002; Van Beckhoven et al., 2008; Kleinhans & Bolt, 2010). Naast overlast van bijvoorbeeld buurtbewoners kan er ook overlast zijn in de vorm van stank, geluid en/of verkeer. Overlast en buurtverval zijn in dit onderzoek als onderdeel samengevoegd als gevolg van de vraagstelling in de enquêtes. Aan de hand van tien vragen over overlast en buurtverval is geprobeerd een beeld te krijgen wat de bewoners uit de onderzoeksgebieden hadden ervaren op het gebied van overlast en buurtverval in de woonomgeving.

Overlast en buurtverval: (1=Komt vaak voor, 3=Komt (bijna) nooit voor)

De bewoners mochten aangeven hoe vaak de onderstaande onderwerpen voorkwamen in de buurt.

- Diefstal, beschadiging of vernieling
- Bedreiging
- Overlast op straat
- Rommel op straat
- Hondenpoep
- Inbraak in woningen

- Gewelddelicten
- Overlast van omwonenden
- Straatroof
- Agressief verkeersgedrag
- Geluidsoverlast

Onveiligheidsgevoelens

In dit onderzoek wordt onder onveiligheidsgevoelens het gevoel bedoeld van dreigende criminaliteit en het risico op slachtofferschap als gevolg van het feit dat bewoners zich niet veilig voelen in de buurt.

Onveiligheidsgevoelens (1=Komt vaak voor, 3=Komt (bijna) nooit voor)

- 's Avonds of 's nachts niet open doet, omdat u het niet veilig vindt.
- Uw kind(eren) niet toestaat ergens naar toe te gaan bij u in de buurt omdat u het niet veilig vindt.
- Zich niet op uw gemak voelt als u 's avonds alleen thuis bent.

Door het gevoel van onveiligheid zouden bewoners op bepaalde tijden niet meer de deur open willen doen. Kinderen zouden eventueel niet meer naar bepaalde plaatsen mogen gaan, omdat het daar dan niet veilig genoeg zou zijn. Zelfs thuis zouden bewoners zich niet veilig kunnen voelen wanneer zij alleen thuis zijn. Net als bij sociale cohesie is het onveiligheidsgevoel van de bewoners uit beide onderzoeksgebieden op individueel niveau gemeten.

Betrouwbaarheid buurtleefbaarheid

Om toetsing mogelijk te maken is er gebruik gemaakt van een aantal totaalvariabelen. Het is daarbij belangrijk dat dit op een betrouwbare manier gebeurt. Om te zien of de variabelen hetzelfde meten is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De uitkomst van de analyse gaf een Cronbach's alpha aan van 0,854. Een Cronbach's alpha waarde van 0,70 of hoger wordt als acceptabel gezien. Op basis van de analyse kan worden gesteld dat de 14 variabelen samen intern hoog consistent zijn en zodoende samengevoegd kunnen worden als een variabele die buurtleefbaarheid meet.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,854	,864	14

Individuele kenmerken

Op het gebied van kenmerken bespreekt dit onderzoek alleen de invloed die individuele kenmerken zouden kunnen hebben op sociale cohesie en buurtleefbaarheid. Sociale en fysieke kenmerken worden in dit onderzoek niet gehanteerd omdat de verzamelde data het onderzoeken van sociale en fysieke kenmerken niet toestaat. In onderstaande lijst staan de verschillende individuele kenmerken die zullen worden gehanteerd bij het verklaren van leefbaarheid en sociale cohesie.

- Leeftijd (ratio)
- Geslacht - Man
- Geslacht - Vrouw
- Met kinderen
- Zonder kinderen
- Met partner
- Zonder partner
- Type onderwijs - lager onderwijs
- Type onderwijs - hoger onderwijs
- Soort woning - Koopwoning
- Soort woning - Huurwoning
- Type woning - Eengezinswoning
- Type woning - Overige bewoning
- Hoofdbezigheid - Niet werkend
- Hoofdbezigheid - Werkend
- Netto inkomen - < 2500 euro per maand
- Netto inkomen - > 2500 euro per maand
- Hoelang wonend in de buurt - < 4 jaar
- Hoelang wonend in de buurt - > 4 jaar

3.3 Methode en aanpak

In het onderzoek is voor de beantwoording van de onderzoeksvraag gekozen voor een kwantitatief onderzoek. Het kwantitatieve onderdeel van het onderzoek wordt uitgevoerd in de vorm van enquêtes met buurtbewoners uit twee onderzoeksgebieden in twee woongebieden in Breda. Er is in dit onderzoek gekozen voor twee onderzoeksgebieden die erg op elkaar lijken, maar op bepaalde punten van elkaar verschillen. Het is zodoende interessant om te kijken of deze verschillen terug te zien zijn in de data. Aan de hand van de verzamelde kwantitatieve data kan er door middel van SPSS statistisch antwoord worden gegeven op vragen. Het aantonen van aspecten kan zodoende met veel meer zekerheid worden vastgesteld. In dit onderzoek is de methode "self-completion questionnaire" toegepast (Bryman, 2008). Self-completion questionnaire moeten volgens Bryman aan drie voorwaarden voldoen. Als eerste moet de vragenlijst weinig open vragen bevatten. Als tweede moet de structuur van de enquête goed te volgen zijn, en als derde moet de vragenlijst niet (te)lang zijn om respondentenmoeheid te voorkomen (Bryman, 2008). Volgens Bryman heeft het houden van enquêtes ook voordelen. Bij het houden van interviews kan het zo zijn dat vragen suggestief van toon worden gesteld aan de

respondenten, of dat er in een bepaalde richting wordt gestuurd. Bij enquêtes wordt dit zogenaamde "interviewer-effect" voorkomen doordat de respondenten de vragenlijst zelf invullen. Een ander voordeel dat Bryman stelt bij enquêtes is het gemak voor de respondenten. Respondenten kunnen er zelf voor kiezen op welk moment zij de vragenlijst invullen en hoe lang ze daar over willen doen. De respondenten kregen in het kader van het onderzoek een enquêtevragenlijst die zij vrijblijvend mochten invullen. De benodigde respondenten werden verkregen door bewoners aan huis te enquêteren in de twee onderzoeksgebieden, en door middel van een brief die verwijst naar de online versie van de enquête.

Dit onderzoek kijkt hoe het met buurtleefbaarheid is gesteld. Van de individuele kenmerken wordt verwacht dat ze van invloed zijn op zowel sociale cohesie als de (ervaren) buurtleefbaarheid. Sociale cohesie kan worden gezien als een intermediaire variabele tussen leefbaarheid en de individuele kenmerken. Omdat dit onderzoek is gebaseerd op veldwerk in twee buurten, kunnen buurtkenmerken niet meegenomen worden. Dit onderzoek richt zich derhalve op de individuele determinanten van sociale cohesie en buurtleefbaarheid.

3.4 Respondenten selectie

In dit onderzoek zijn de bewoners uit de woonwijken Heusdenhout en IJpehaar de onderzoekseenheden. Het doel was om een respons te genereren die voor beide onderzoeksgebieden zoveel mogelijk gelijk is. Om statistische toetsing mogelijk te maken was het streefaantal voor beide onderzoeksgebieden samen minimaal 150 enquêtes, 75 enquêtes per onderzoeksgebied. Er moest een aselecte steekproef worden genomen uit de bewoners van de twee onderzoeksgebieden om de resultaten te kunnen generaliseren. Er werd gekozen om een meertrapsstreekproef te houden. Beide onderzoeksgebieden werden opgedeeld in drie delen. De spreiding werd gehanteerd om er voor te zorgen dat er ongeveer evenveel respondenten uit het totale gebied afkomstig waren. In paragraaf 3.5 wordt de verdeling weergegeven in figuren 3.2 en 3.3. Uit de twee onderzoeksgebieden werden random straten getrokken, waarna er naar verhouding ook random een aantal huisnummers werd getrokken. De verhouding was gebaseerd op de grootte van de straten in relatie tot het minimaal aantal benodigde respondenten. Op die manier kwamen niet ver uit de meeste respondenten uit een paar straten met heel veel huisnummers. De steekproef werd getrokken uit een straten en huisnummers databestand. Bij de random steekproef werden de aanwezige instituties buiten beschouwing gelaten. Bij de getrokken huishoudens werd aangebeld en een aankondigingsbrief met enquête overhandigd of in de bus gedaan waarin ook vermeld stond dat de enquête online kon worden ingevuld. Online kon daarna worden bekeken welke enquêtes werden ingevuld aan de hand van een unieke enquête code. Een week later werden de enquêtes op een aangekondigde tijd opgehaald als deze nog niet via internet was ingevuld. De enquête moest worden ingevuld door de hoofdbewoner of diens partner. Alle respondenten uit het onderzoek moesten boven de 18 jaar oud zijn. Tevens mocht maar een persoon per huishouden de enquête invullen. Wanneer er niemand

thuis was of bewoners de enquête weigeren dan werd de non-response genoteerd en werd er doorgedaan naar de volgende getrokken straat en/of huisnummer. De enquêtes werden geadresseerd op straat en huisnummer om in kaart te kunnen brengen waar er nog te weinig response was. De drie delen per onderzoeksgebied moesten immers gelijk verdeeld zijn.

3.4.1 Respons en non-respons

In dit onderzoek bestaat de responsgroep uit 170 inwoners. Deze inwoners komen uit de twee onderzoeksgebieden in de wijken IJpelaar en Heusdenhout. Uit het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout komen 84 van de 170 respondenten, en 86 respondenten komen uit het onderzoeksgebied uit woonwijk IJpelaar. In het kader van de data verzameling voor dit onderzoek zijn er 842 enquêtes verspreid onder de bewoners van de twee onderzoeksgebieden. Uiteindelijk hebben 170 respondenten de enquêtes ingevuld. Dit betekent een respons van 20,2%. Bij het verzamelen van de onderzoeksdata is daarentegen 79,8% van de enquêtes niet teruggekomen. Deze enquêtes vallen onder de non-respons. Dit kan onder andere het gevolg zijn van respondenten die uiteindelijk toch niet mee wilden werken, beloofden het in te vullen maar dat uiteindelijk zijn vergeten, of respondenten die problemen ondervonden met de online versie van de enquête en vervolgens geen contact hebben opgenomen. Wanneer er niemand thuis was of bewoners de enquête weigerden dan werd de non-response genoteerd en werd er doorgedaan naar de volgende getrokken straat en/of huisnummer.

Non-respons in dit onderzoek is ook data die maar deels is ingevuld. Het gaat dan om item non-respons. De respondenten uit het onderzoek kregen de keuze of ze de enquête op papier wilde invullen of online door middel van een inlogcode op een webpagina. De online versie is bijna door alle respondenten goed ingevuld, bij de papieren versie hadden iets meer respondenten moeite met de doorverwijzingen en in te vullen keuze categorieën.

3.4.2 Non-respons

Aan het begin van zowel de online enquête als aan het begin van de papieren versie is gevraagd of de enquête zou kunnen worden ingevuld door het hoofd van het huishouden. Dit is echter niet te controleren. Er wordt in dit onderzoek wel vanuit gegaan dat het hoofd van het huishouden de enquête heeft ingevuld. Voor wat betreft de item non-respons viel in de enquête uitkomsten maar een vraag op. Als enige opvallende uitkomst viel vraag 25 op. Op de vraag uit hoeveel personen het huishouden bestond werd maar door 75 van de 170 respondenten antwoord gegeven. Reden voor de afwijking zou kunnen zijn dat er geen ander antwoord te geven was bij de vraag. "Anders" vragen uit de enquête waren voorzien van de optie "anders/anders namelijk" of "weet ik niet". De online vragen waren dwingend zodat de respondenten antwoord moesten geven om door te gaan naar de volgende vragen. Bij vraag 25 was dit niet het geval.

3.5 Betrouwbaarheid en validiteit

In paragraaf 3.2 zijn alle belangrijke variabelen voor dit onderzoek toegelicht. De volgende stap is om in te gaan op de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek. Volgens Bryman (2012) zijn bij betrouwbaarheid de volgende onderdelen van belang: stabiliteit, interne betrouwbaarheid en interne consistentie. De betrouwbaarheid van dit onderzoek mag hoog genoemd worden. Er zijn in totaal 170 enquêtes afgenomen in twee vergelijkbare onderzoeksgebieden onder dezelfde omstandigheden. Ook de interne betrouwbaarheid is hoog omdat de bestelde vragen in de enquêtes samenhangen waardoor het een geheel aan relevante informatie is. Ook de interne consistentie is hoog. Ik heb als enquêteur op precies dezelfde manier de twee onderzoeksgebieden geënquêteerd in hetzelfde tijdsbestek. De validiteit van dit onderzoek is ook hoog te noemen omdat de vragen uit de enquêtes duidelijk en niet verwarrend zijn gesteld. De kans dat de geënquêteerden de vragen niet begrepen is zodoende geminimaliseerd.

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van de analysetechniek multiple regressie analyse. De multiple regressie analyse houdt in dat er gekeken wordt of er op basis van de correlatie tussen meerdere onafhankelijke variabelen met afhankelijke variabelen een verband aanwezig is dat kan worden gebruikt om onderzoeksvragen te beantwoorden.

3.6 Locatiekeuze

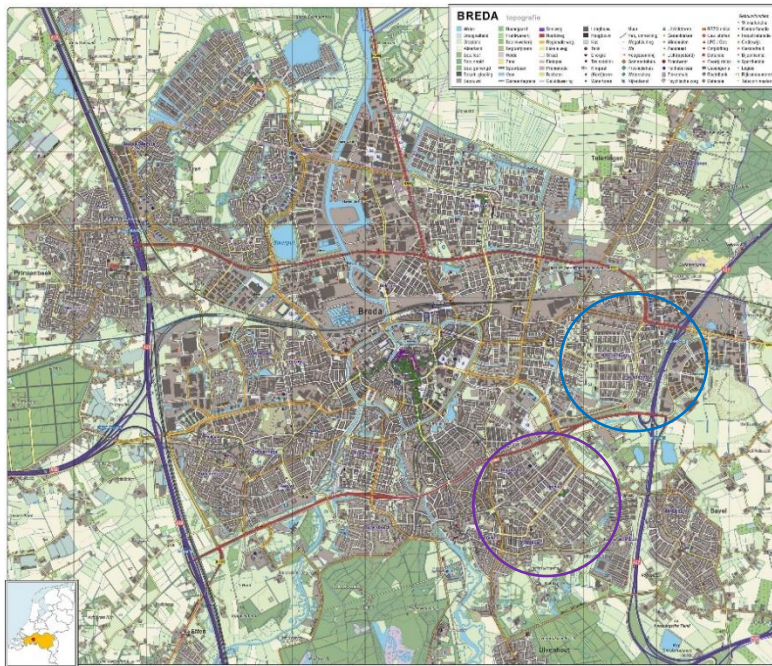
Zoals in figuur 3.1 op de volgende pagina is gevisualiseerd wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van twee onderzoeksgebieden in Breda, een geselecteerd onderzoeksgebied in de woonwijk Heusdenhout en een geselecteerd onderzoeksgebied in de woonwijk IJpelaar. Om een zo representatief mogelijk onderzoek te kunnen doen is er vanaf het begin gezocht naar twee wijken met daarin elk een onderzoeksgebied in Breda die zo veel mogelijk vergelijkbaar waren om zo goed en duidelijk mogelijk te kunnen vergelijken. Deze gelijkwaardigheid zou dan moeten zitten in de fysieke inrichting en sociale structuur van de onderzoeksgebieden in de wijken. Toch zijn er een paar verschillen aanwezig tussen de twee onderzoeksgebieden waardoor het de verwachting is dat er verschillen zouden kunnen optreden in de analyse. De volgende pagina's geven een beeld van de fysieke inrichting en sociale structuur van de onderzoeksgebieden. Achtergrondkenmerken die zijn gevraagd in de enquête kunnen van invloed zijn op de mening van bewoners wat ze vinden van de woonomgeving (Ministerie van VROM, 2004).

3.6.1 Fysieke inrichting

Er is gekozen voor twee terreinen in twee verschillende woonwijken in het oosten van Breda. Figuur 3.1 geeft beide wijken weer. In het blauw de woonwijk Heusdenhout en in het paars de woonwijk IJpelaar. (Zie bijlage voor een grotere weergave).

Figuur 3.1: Woonwijk Ijpelaar (Paars) en woonwijk Heusdenhout (Blauw)

Bron: infopuntveiligheid, 2014.

Zoals in de vorige paragraaf aangegeven is zijn beide onderzoeksgebieden opgedeeld in 3 delen. Figuren 3.2 en 3.3 geven de verdeling in de wijken weer.

Figuren 3.2 en 3.3: Onderzoeksgebied 1: Ijpelaar en onderzoeksgebied 2: Heusdenhout

Bron: Google Maps, 2014, Edit: van Oers, 2014.

3.6.1.1 Woonwijk IJpelaar

Figuur 3.4: Onderzoeksgebied 1 in woonwijk IJpelaar

Bron: Google Maps, 2014, Edit: van Oers, 2014.

Figuur 3.4 geeft door middel van het blauwe kader het onderzoeksgebied weer in de woonwijk IJpelaar. Woonwijk IJpelaar ligt in het zuidoosten van Breda. Woonwijk IJpelaar heeft samen met de aangrenzende wijk Overakker een wijkraad. Dit onderzoek richt zich alleen op de wijk IJpelaar. IJpelaar heeft 2906 woningen in juli 2014 (Breda, 2014) (Breda in cijfers, 2014). Veel van de woningen in de IJpelaar zijn gebouwd tussen 1962 en 1970. Het onderzoeksgebied IJpelaar heeft een groot braakliggend terrein aan de rand van het onderzoeksgebied liggen. Waar tot 5 jaar geleden een garagecomplex stond, moet in 2018 een appartementencomplex gerealiseerd worden. De bouw is in 2017 gestart.

3.6.1.2 Woonwijk Heusdenhout

Figuur 3.5: Onderzoeksgebied 2 in woonwijk Heusdenhout

Bron: Google Maps, 2014, Edit: van Oers, 2014.

Figuur 3.5 geeft door middel van het blauwe kader het onderzoeksgebied weer in de woonwijk Heusdenhout. De woonwijk Heusdenhout ligt in het oosten van Breda. Het is een wijk met een grote doorgaande weg aan de oostzijde van Breda die de Noordelijke en Zuidelijke rondwegen met elkaar verbindt. De wijk is globaal opgedeeld in vier grote

woonblokken in de wijk die om de oudere Kapelstraat zijn gebouwd. Heusdenhout heeft 2413 woningen in juli 2014. Het merendeel van de woningen in Heusdenhout is gebouwd tussen 1969 en 1975 (Breda, 2014)(Breda in cijfers, 2014). Woonwijk Heusdenhout heeft geen noemenswaardige braakliggende terreinen of gesloopte gebouwen.

3.6.2 Sociale structuur

Zowel de sociale structuur van de onderzoeksgebieden als de sociale structuur van de respondenten worden belicht aan de hand van verschillende figuren.

3.6.2.1 Geslacht

De verhouding man-vrouw voor de twee woonwijken in dit onderzoek (figuur 3.6) is afgeleid uit cijfers die gemeente Breda verstrekt via de officiële databank van de gemeente (Breda in cijfers, 2014). Het percentage mannen bleek in woonwijk IJpelaar 45,3% te zijn, en het percentage vrouwen in woonwijk IJpelaar bleek op 54,7% te liggen in 2014. Het percentage mannen bleek in woonwijk Heusdenhout 46,7% te zijn, en het percentage vrouwen in woonwijk Heusdenhout bleek op 53,3% te liggen in 2014.

Het percentage mannen uit de responsgroep bleek voor het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar op 48,8% te liggen. Het percentage vrouwen bleek op 51,2% te liggen. Uit de responsgroep bleek in het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout 52,3% man te zijn tegen 47,7% vrouwen. De responsgroepen zijn representatief voor de populaties.

Figuur 3.6: Verhoudingen man-vrouw

	Bewoners IJpelaar	IJpelaar respons	Bewoners Heusdenhout	Heusdenhout respons
Mannen	45,3 %	48,8 %	46,7 %	52,3 %
Vrouwen	54,7 %	51,2 %	53,3 %	47,7 %

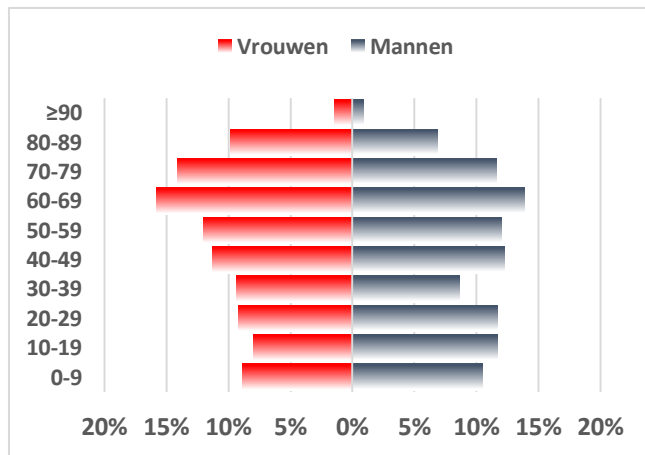
Bron: van Oers, 2014.

3.6.2.2 Leeftijd

De woonwijk IJpelaar heeft 5810 inwoners in juli 2014 (Breda, 2014)(Breda in cijfers, 2014). De wijk IJpelaar heeft veel bewoners uit de leeftijdsklasse 60-69 zoals figuur 3.7 weergeeft. Ook in de twee leeftijdsklasse daarboven is duidelijk te zien dat er veel oudere bewoners zijn in de wijk. Vooral vrouwen zijn ouder dan de mannelijke bevolking van de wijk IJpelaar. Jongeren zijn in de wijk minder vertegenwoordigd.

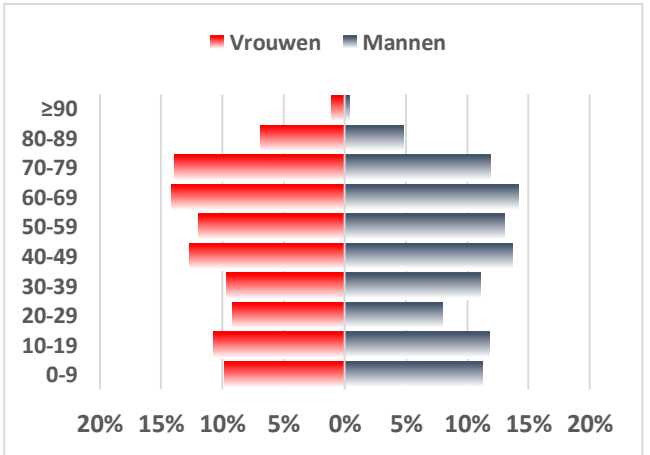
De woonwijk Heusdenhout heeft 5175 inwoners in juli 2014. Figuur 3.8 geeft de leeftijdsopbouw van woonwijk Heusdenhout weer. Net zoals bij woonwijk IJpelaar heeft Heusdenhout veel bewoners uit de leeftijdsklasse 60-69 en daarboven. Ook hier zijn de vrouwen ouder dan de mannen, en zijn er per leeftijdsgroepen minder jongeren in de wijk vertegenwoordigd.

Figuur 3.7: Leeftijdsofbouw bevolking IJpelaar

Bron: Breda in cijfers, 2014, Edit: van Oers, 2014.

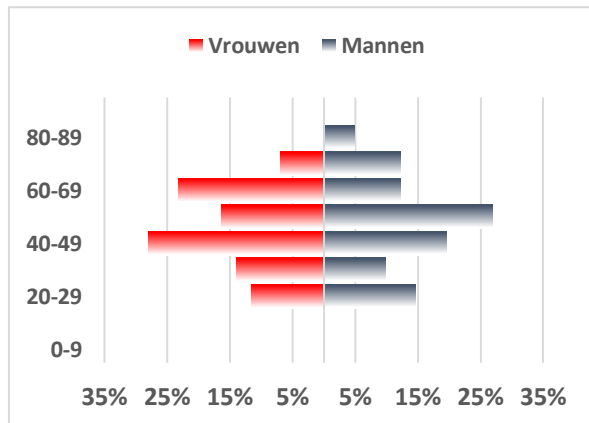
Figuur 3.8: Leeftijdsofbouw bevolking Heusdenhout

Bron: Breda in cijfers, 2014, Edit: van Oers, 2014.

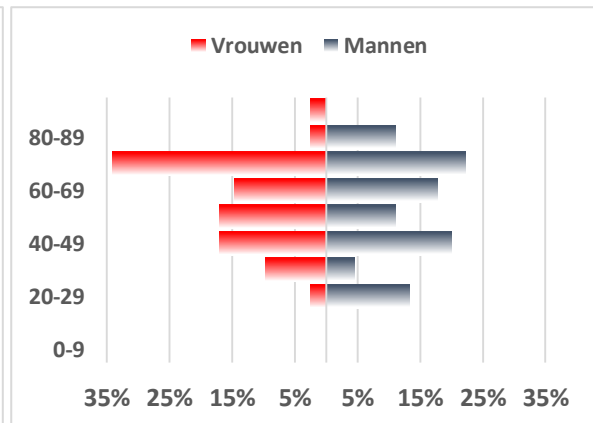
De leeftijdsopbouw van de respondenten uit het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar wordt weergegeven in figuur 3.9. Van de 84 respondenten waren 41 respondenten man en 43 respondenten vrouw. De grootste leeftijdscategorieën bij de respondenten uit het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar zijn tussen 40 en 49 jaar (23,8%), gevolgd door de leeftijdscategorie 50-59 (21,4%). Dit komt overeen met de leeftijdsopbouw van de wijk IJpelaar waar de leeftijdscategorie tussen 40 en 49 jaar 23,6% is, en 50 tot en met 59 jaar 24,1% is. Alleen de bewoners van 60 tot en met 69 jaar (29,7%), en de bewoners van 70 tot en met 79 jaar (25,7%) zijn licht hoger vertegenwoordigd dan de andere leeftijdscategorieën in vergelijking met elkaar zoals te zien is in figuur 3.7. De leeftijdsopbouw van de respondenten uit het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout wordt weergegeven in figuur 3.10. Van de 86 respondenten waren 45 respondenten man en 41 respondenten vrouw. De grootste leeftijdscategorieën bij de respondenten uit het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout zijn tussen 70 en 79 jaar (27,9%), gevolgd door de leeftijdscategorie 40-49 (18,6%). De uitkomsten komen overeen met de leeftijdsopbouw van de wijk Heusdenhout waar alleen de bewoners van 60 tot en met 69 jaar licht hoger vertegenwoordigd zijn (28,3%) dan de andere leeftijdscategorieën zoals te zien is in figuur 3.8.

Figuur 3.9: Leeftijd respondenten IJpelaar

Bron: van Oers, 2014.

Figuur 3.10: Leeftijd respondenten Heusdenhout

Bron: van Oers, 2014.

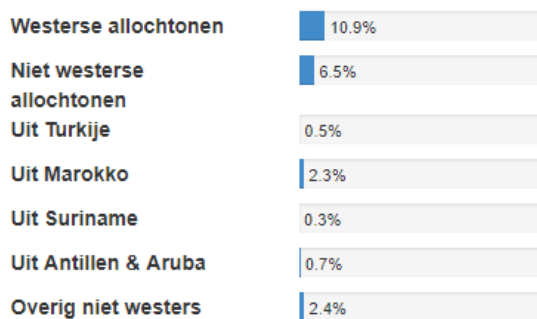
Figuren 3.9 en 3.10 verschillen duidelijk het meeste met figuren 3.7 en 3.8 in de leeftijdscategorieën 10-19 jaar en 0-9 jaar. Dit is het gevolg van de vraag in het begin van de enquête of de hoofdbewoner van het huishouden de enquête wilde invullen. Het komt dan ook niet vaak voor dat een persoon onder de 20 jaar hoofdbewoner is van een woning.

3.6.2.3 Etniciteit

De woonwijk IJpelaar heeft een allochtone bevolking van 23,6%. De woonwijk Heusdenhout heeft een allochtone bevolking van 32,2% (Oozo, 2017). Toch gaf van de 170 geënquêteerden respondenten uit de twee onderzoeksgebieden 98,2% aan Nederlander te zijn.

Figuur 3.11: Etniciteit in IJpelaar

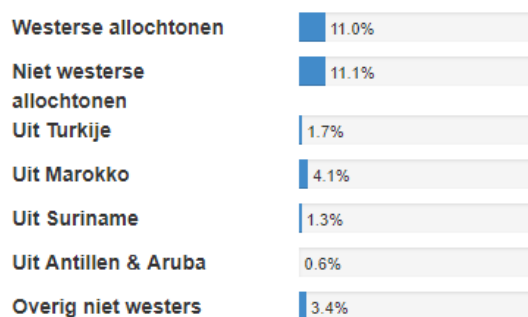
Verdeling op basis van afkomst

Bron: Oozo, 2017.

Figuur 3.12: Etniciteit in Heusdenhout

Verdeling op basis van afkomst

Bron: Oozo, 2017..

3.6.2.4 Voorzieningen

In de woonwijk IJpelaar zijn in totaal 59 winkels gevestigd. Dit relatief groot aantal komt door de aanwezigheid van winkelcentrum De Burcht waar een groot deel van de winkels in is gevestigd. Dit centrum is recentelijk gerenoveerd. In de woonwijk Heusdenhout zijn in totaal 25 winkels gevestigd. Het winkelcentrum Heusdenhout is qua omvang veel kleiner dan winkelcentrum De Burcht in woonwijk IJpelaar. In woonwijk IJpelaar is een basisschool gevestigd en in woonwijk Heusdenhout staan twee basisscholen.

3.6.2.5 Woning type en huishouden samenstelling

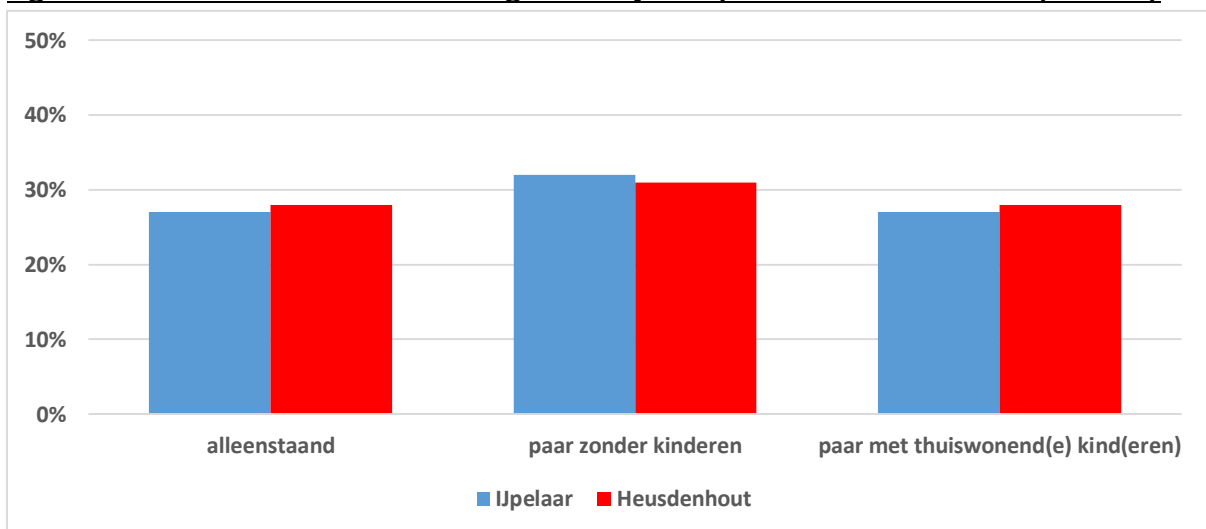
Gegevens van alleen woonwijken IJpelaar en Heusdenhout zijn niet voorhanden wanneer het gaat om het woningtype en de huishouden samenstelling. Wel is informatie beschikbaar voor woonwijken IJpelaar/Blauwe Kei/Overakker en Heusdenhout/Brabantpark. Wat opvalt, is dat woonwijken Heusdenhout/Brabantpark in vergelijking tot woonwijken IJpelaar/Blauwe Kei/Overakker een relatief groot deel aan sociale huurwoningen heeft in de wijk in verhouding tot de koopwoningen zoals in figuur 3.13 te zien is.

Figuur 3.13: Verhoudingen koopwoningen – huurwoningen in 2012

	IJpelaar/Blauwe Kei/Overakker	Heusdenhout/Brabantpark
Koopwoningen	62,4%	53,4%
Huurwoningen	37,6%	46,6%

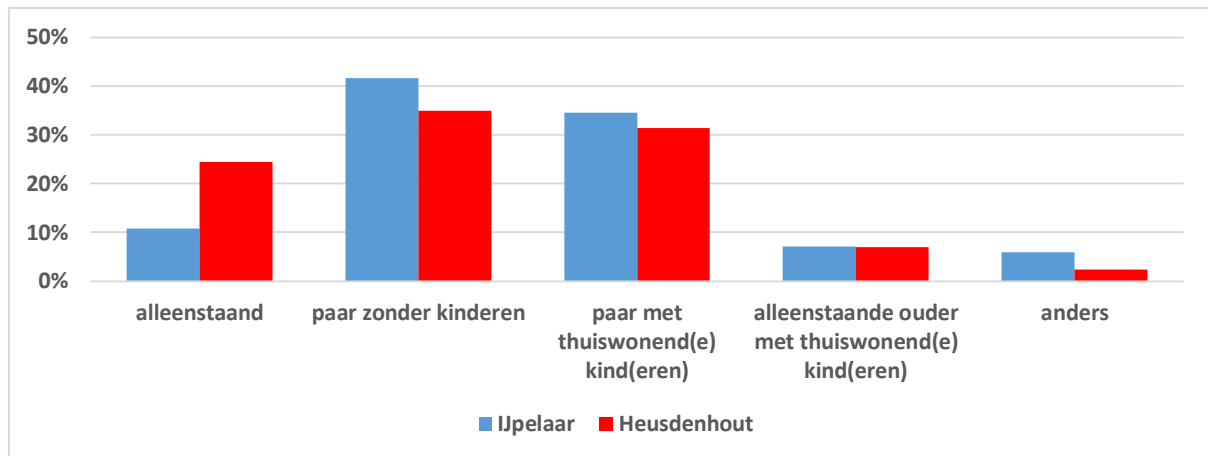
Bron: Breda in cijfers, 2014

Het aantal huishoudens in woonwijk IJpelaar is 2740. Aantal huishoudens in woonwijk is 2470 (Oozoo, 2014). Voor beide woonwijken is de huishoudensamenstelling nagenoeg gelijk te noemen.

Figuur 3.14: Huishouden samenstelling woonwijken IJpelaar en Heusdenhout (N=5210)

Bron: Oozoo, 2014.

Figuur 3.14 geeft de huishouden samenstelling weer van de respondenten uit beide onderzoeksgebieden. De huishoudensamenstelling uit het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar geeft weer dat de meeste respondenten een huishouden hebben zonder kinderen (41,7%). Dit zijn ook respondenten waar de kinderen al uit huis zijn gegaan. Deze groep wordt gevolgd door huishoudens met thuiswonende kinderen (34,5%). Het onderzoeksgebied heeft weinig alleenstaande respondenten (10,7%). De huishouden samenstelling uit het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout geeft net als in het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar weer dat de meeste respondenten een huishouden hebben zonder kinderen (34,9%), gevolgd door huishoudens met thuiswonende kinderen (31,4%). Het percentage alleenstaanden respondenten uit het onderzoeksgebied in woonwijk Heusdenhout ligt hoger dan het percentage alleenstaanden uit het onderzoeksgebied in woonwijk IJpelaar, 24,4% tegen 10,7%.

Figuur 3.15: Huishoudenssamenstelling respondenten (N=170)

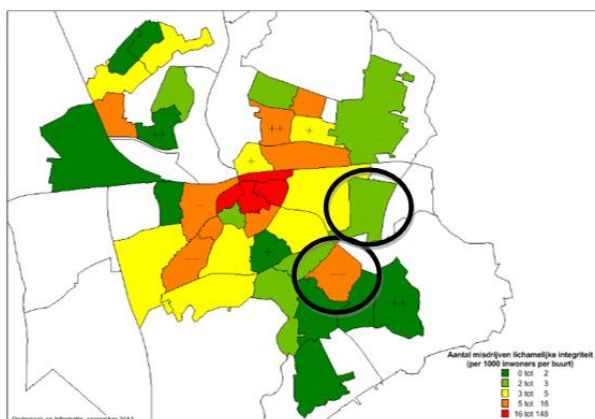
Bron: van Oers, 2014.

De gemeten huishouden samenstelling van de respondenten komt niet overeen met de huishouden samenstelling woonwijken IJpeelaar en Heusdenhout. Waar de samenstelling in de woonwijken redelijk gelijk is, wijkt deze af bij de respondenten samenstelling.

3.6.2.6 Leefbaarheid en economische achterstand

3.6.3 Veiligheidsmonitor

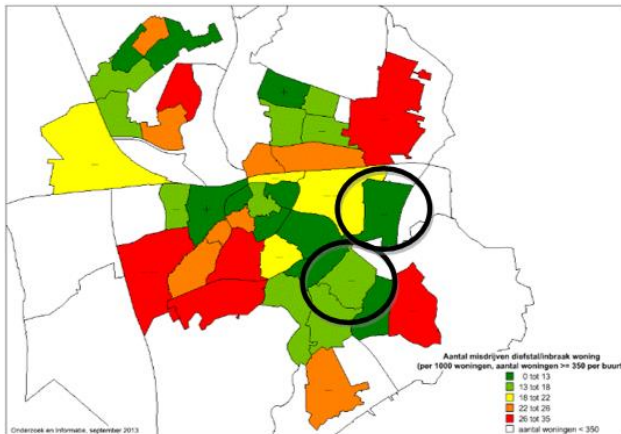
Om de paar jaar brengen gemeenten een veiligheidsmonitor uit om een beeld te krijgen wat er zich precies afspeelt in de gemeenten op het gebied van overlast, veiligheid, geweld, sociale samenhang, integriteit etc. De monitor heeft tot doel ontwikkelingen en knelpunten te signaleren. Samen met andere bronnen en signalen kunnen hiermee prioriteiten in beleid worden gesteld. In 2013 publiceerde gemeente Breda de meest recente veiligheidsmonitor over 2012. Op het gebied van veiligheid kwamen er drie relevante bevindingen naar boven voor dit onderzoek. Woonwijk IJpeelaar laat in 2012 ten opzichten van 2011 een relatieve stijging zien van het aantal geweldsmisdrijven per 1000 inwoners (figuur 3.16). In 2012 ging het om 37 geweldsmisdrijven in IJpeelaar en 16 geweldsmisdrijven in Heusdenhout (Breda, 2013). Deze stijging over 2012 is niet waargenomen in Heusdenhout.

Figuur 3.16: Geweldsmisdrijven per buurt in 2012 (per 1000 inwoners)

Bron: Breda, 2013, Edit: van Oers, 2014.

Figuur 3.17 geeft de politiecijfers van het aantal diefstallen/woninginbraken weer, gerelateerd aan het aantal woningen per buurt in 2012. Het aantal inbraken per 1000 woningen lag voor zowel IJpelaar als Heusdenhout laag, al was het aantal inbraken in vergelijking met elkaar in IJpelaar hoger dan in Heusdenhout (36 om 28 inbraken per 1000 woningen in 2012) (Breda, 2013).

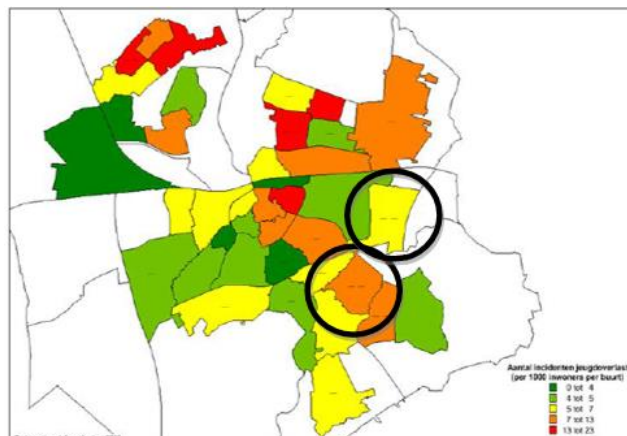
Figuur 3.17: Diefstal/inbraak woningen per buurt in 2012 (per 1000 woningen)

Bron: Breda, 2013, Edit: van Oers, 2014.

Het aantal incidenten en controles op het gebied van jongerenoverlast in het oosten van Breda is in vergelijking met 2011 gestegen, zoals te zien is in Figuur 3.16. In onder andere de wijken Heusdenhout en IJpelaar was de stijging het grootst ten opzichte van 2011 (Breda, 2013). In IJpelaar was het aantal incidenten per 1000 inwoners 53. In Heusdenhout waren dat 34 incidenten in 2012.

Figuur 3.18: Incidenten jongerenoverlast in 2012 (per 1000 inwoners)

Bron: Breda, 2013, Edit: van Oers, 2014.

Eind 2012 heeft de wijkraad IJpelaar/Overakker een buurt tevredenheidsonderzoek laten uitvoeren onder de bewoners van de twee wijken. Hieruit kwam naar voren dat de bewoners vooral tevreden waren met het wonen en de kwaliteit van de woningen in de wijk. Onderhoud van groenvoorzieningen, straten en pleinen werden als minder positief ervaren. De schoonheid/netheid van de wijk werd ook laag beoordeeld door de bewoners.

Daarentegen gaven de bewoners wel aan dat ze zich op het gebied van onveiligheid in de wijk niet onveilig voelden. De algehele tevredenheid over de wijk werd met een 7.6 beoordeeld (Wijkraad IJpelaar/Overakker, 2013).

Uit het tevredenheidsonderzoek bleek dat op het gebied van leefbaarheid (score tussen waarde -50 voor negatieve afwijking van landelijk gemiddelde en +50 voor positieve afwijking) de bewoners van IJpelaar de veiligheid in de wijk in 2012 waarde 21 gaven. In 2010 was dit waarde 20 en in 2008 zelf een 9. De veiligheid in de wijk is de afgelopen jaren dus als steeds beter ervaren door de bewoners. Op het gebied van de sociale samenhang is een redelijk stabiel beeld waarneembaar. In 2012 gaven de bewoners van IJpelaar aan dat de sociale samenhang in de wijk waarde 20 verdiende, voor 2010 was dit 21 en in 2008 was dit 19 (Breda in cijfers, 2014). Op het gebied van leefbaarheid in de wijk Heusdenhout (score tussen waarde -50 voor negatieve afwijking van landelijk gemiddelde en +50 voor positieve afwijking) gaven de bewoners aan dat de veiligheid in 2012 waarde 10 verdiende. In 2010 was dit waarde 2 en in 2008 een 6. De bewoners ervaren de veiligheid in de wijk in de afgelopen jaren iets beter maar is nog niet hoog te noemen. Op het gebied van de sociale samenhang is een redelijk stabiel beeld te zien. In 2012 gaven de bewoners aan dat de sociale samenhang in de wijk waarde 15 verdiende, voor 2010 was dit 20 en in 2008 was dit 18. De sociale samenhang is wel achteruit gegaan tussen 2010 en 2012 (Breda in cijfers, 2014).

3.6.4 Verschillen tussen beide onderzoeksgebieden

Uit de voorgaande paragrafen en sub paragrafen komt naar voren dat beide onderzoeksgebieden geen duidelijk aanwezig leefbaarheidsprobleem of economische achterstand hebben afgaande op beleidsdocumenten van de gemeente Breda. Ook de samenstelling van beide onderzoeksgebieden is grotendeels gelijkwaardig. Toch zijn er wel een aantal verschillen waarvan verwacht kan worden dat die terug te zien zijn in de analyse van de enquêtes. Zo heeft onderzoeksgebied IJpelaar heeft een groot braakliggend terrein aan de rand van het onderzoeksgebied liggen. Waar tot 5 jaar geleden een garagecomplex stond, moet in 2018 een appartementencomplex gerealiseerd worden. De bouw is in 2017 gestart. In een onderzoek naar herstructurering stelde De Jong (2009) dat leegstand van gebouwen en terreinen in wijken kan leiden tot een toename van het gevoel van onveiligheid. Bepaalde plaatsen werden bewust vermeden. Verwacht kan worden dat individuen uit onderzoeksgebied IJpelaar anders denken over sociale cohesie en leefbaarheid als gevolg van de aanwezigheid van het braakliggend terrein dan individuen uit onderzoeksgebied Heusdenhout. Op individueel niveau zouden er dan verschillen waarneembaar kunnen zijn tussen de twee onderzoeksgebieden.

3.7 Beschrijvende statistieken

Tabel 3.17 geeft de beschrijvende statistieken weer van alle variabelen die in dit onderzoek gebruikt worden. De variabelen zijn weergegeven in de desbetreffende categorieën zoals ze ook gebruikt worden in het onderzoek.

Figuur 3.17: Beschrijvende statistieken alle variabelen

	<i>N (Aantal)</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>
<u>Sociale cohesie</u>					
- <i>Sociale participatie</i>	170	1,33	5	3,33	0,75
- <i>Gelijke opvattingen</i>	168	1,67	5	3,33	0,65
- <i>Identificatie</i>	170	1,75	5	3,65	0,58
<u>Buurtleefbaarheid</u>					
- <i>Overlast en buurtverval</i>	170	1	2,80	1,58	1,45
- <i>Onveiligheidsgevoelens</i>	161	1	3,00	1,44	0,54
<u>Kenmerken</u>					
- <i>Leeftijd</i>	170	20	91	54,74	17,60
- <i>Geslacht</i>	170	0	1	0,50	0,50
- <i>Met/zonder kinderen</i>	164	1	4	2,30	0,86
- <i>Aantal pers. Huishouden</i>	170	1	6	2,55	1,24
- <i>Type onderwijs</i>	169	2	7	4,94	1,27
- <i>Soort woning</i>	170	1	4	1,51	0,82
- <i>Type woning</i>	168	1	3	1,35	0,63
- <i>Hoofdbezigheid</i>	170	1	7	3,70	1,23
- <i>Netto inkomen</i>	169	1	6	4,71	1,31
- <i>Etnische groep</i>	170	1	6	1,06	0,54
- <i>Hoelang in de buurt</i>	170	1	5	4,59	1,00

Figuur 3.17 geeft bij Mean de gemiddelde waarden weer voor de verschilden variabelen uit dit onderzoek. Individuele kenmerken van de afgenomen enquêtes uit dit onderzoek bestaan in bijna alle gevallen uit meerdere variabelen met continue- en categorische variabelen. Om het voor het onderzoek zo duidelijk en overzichtelijk mogelijk te maken zijn de variabelen teruggebracht tot twee categorieën, zodat er heldere dummy variabelen zijn en daarmee een helderder resultaat verkregen kan worden.

Hoofdstuk 4. Analyse sociale cohesie en buurtleefbaarheid

4.1 Inleiding

Het vorige hoofdstuk heeft zich uitgelaten over de technische kant van dit onderzoek. Dit hoofdstuk heeft als doel de resultaten van de verschillende toetsen te analyseren en de uitkomsten toe te lichten. Eerst zal in paragraaf 4.2 worden bekeken hoe de verschillende dimensies van sociale cohesie onderling correleren met elkaar. In paragraaf 4.3 wordt ingegaan op de verschillende multiple regressie analyses. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de conclusie in paragraaf 4.4.

4.2 Correlatie analyse

De eerste stap bij het onderzoeken van sociale cohesie houdt in dat er gekeken wordt of er verbanden aanwezig zijn tussen de verschillende dimensies van sociale cohesie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van correlatie. Correlatie kijkt naar verband tussen variabelen. De schaal daarbij is van positief een, erg sterke correlatie is naar negatief een, wat een sterk negatieve correlatie aangeeft. Een positieve correlatie betekent dat wanneer een van de twee variabelen stijgt, de andere variabele dat ook doet. Bij een negatieve correlatie geldt dat wanneer een van de twee variabelen stijgt, de andere daalt. Bij een nul waarde bij de correlatie is er sprake van geen relatie tussen de variabelen. Bij de correlatie wordt eerst gekeken naar de pearson correlatie. Dit geeft de sterkte en richting aan van de relatie tussen de variabelen.

Tabel 4.1: Correlaties Sociale Cohesie onderling

		1. <u>Gelijke opvattingen</u>	2. <u>Sociale participatie</u>	3. <u>Identificatie</u>
1. <u>Gelijke opvattingen</u>	Pearson Correlatie Significatieniveau N	1 164	-0,183 0,021 158	-0,139 0,079 160
2. <u>Sociale participatie</u>	Pearson Correlatie Significatieniveau N	-0,183 0,021 158	1 164	0,696 0,000 162
3. <u>Identificatie</u>	Pearson Correlatie Significatieniveau N	-0,139 0,079 160	0,696 0,000 162	1 164

Sociale participatie met Identificatie   2-3 = **0,70** (P=0,000)

Gelijke opvattingen met Sociale participatie   1-2 = **-0,18** (P=0,021)

Gelijke opvattingen met Identificatie   1-3 = **-0,14** (P=0,079)

Tabel 4.1 geeft de correlaties tussen de verschillende dimensies van sociale cohesie weer. Hierbij zijn de verschillende dimensies van sociale cohesie tegenover elkaar gezet om te kijken of er relaties aanwezig zijn tussen de verschillende dimensies van sociale cohesie.

Een correlatie die opvalt, is de correlatie tussen sociale participatie en identificatie. De Pearson correlatie is hierbij 0,696. Dit is een sterk positief verband. Wanneer de een stijgt, zal de andere variabele dat ook perfect doen. Het significantieniveau, dat aangeeft wat de kans is dat de Pearson correlatie waarde toeval is of niet geeft 0,000 aan. Dit is lager dan het significantieniveau van 0,05 en zodoende significant. De relatie tussen sociale participatie en identificatie is significant. Er is dus een sterke positieve correlatie tussen sociale participatie en identificatie. Dit verband is ook terug te vinden in de eerder beschreven literatuur. Bolt & Torrance (2005) spreken er over dat buurtbewoners zich meer thuis voelen in de buurt als gevolg van interactie tussen buurtbewoners. Het gevoel van 'erbij horen' wordt versterkt door het hebben van een sociaal netwerk (Van Bergeijk e.a., 2008). De verhouding kan ook omgekeerd zijn. Van Beckhoven en Van Kempen (2003) stellen dat bewoners die vaak de buurt verlaten voor sociale activiteiten minder gehecht zijn aan de buurt dan andere bewoners. Het niveau van gehechtheid wordt gezien als een gevolg van de lokale banden. Bewoners die graag wonen op een plaats waar ze voor hebben gekozen gaan vaak actief op zoek naar hun burens. De dimensies sociale participatie en Identificatie zijn met elkaar verbonden. In dit onderzoek is de relatie significant.

Gelijke opvattingen en sociale participatie vertonen een erg zwakke, maar significante correlatie. Wanneer de een stijgt, zal de andere dalen, en andersom. -0,18 is echter een zwakke correlatie tussen beide variabelen. Toch is de correlatie significant. Wanneer gelijke opvattingen stijgen, zal sociale participatie heel licht dalen. Wanneer gelijke opvattingen dalen, zal sociale participatie heel licht stijgen. Deze bevinding is tegenstrijdig met de gevonden theorie. In de theorie werd gesteld dat veel studies hebben aangetoond dat er een positieve relatie is tussen sociale participatie en gelijke opvattingen, vooral op het gebied van tolerantie (Putnam, 2000). Door interacties met buurtbewoners kan de publieke familiariteit toenemen. Hierbij moet dan wel de openbare ruimte intensief gebruikt worden, omdat daar de interacties plaatsvinden tussen buurtbewoners. Verwachtingen worden ingeschat doordat mensen elkaar herkennen op straat (Blokland, 2009). De stap om met buurtbewoners sociale controle uit te voeren is door het inschatten minder groot (Kleinhans & Bolt, 2010).

Gelijke opvattingen en identificatie is in dit onderzoek niet significant gecorreleerd. Ook in wetenschappelijke literatuur zijn daar geen onderzoeksresultaten van gevonden.

4.3 Multiple regressie analyse

Zoals eerder gesteld is de precieze definitie van sociale cohesie aan discussie onderhevig. Er heerst veel onduidelijkheid over de definitie en waardoor het beïnvloed en verklaard zou worden. Er is ook onduidelijkheid over hoe sociale cohesie begrippen als leefbaarheid, tevredenheid en veiligheid verklaard (Van Bergeijk et al., 2008; Kleinhans & Bolt, 2010). Het is van belang daar wel duidelijkheid over te scheppen, omdat die informatie kan worden gebruikt om sociale cohesie te stimuleren. Dit kan dan ook de leefbaarheid ten goede komen.

In dit onderzoek is gebruikt gemaakt van multiple regressie analyses om achter de factoren te komen die sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners zouden beïnvloeden. Deze manier van onderzoek is erg geschikt als instrument, omdat het de gegevens hiërarchisch verdeeld zijn en inzicht geeft in de variantie tussen gegevens. Multiple regressie analyse maakt gebruik van meerdere niveaus van toetsing. Statistisch gezien is het van belang deze gelaagde analyse te gebruiken, omdat bij gebruik van slechts een toetsingsniveau de gebruikte variabelen sneller significant zijn als gevolg van onderschatting van de standaardfouten.

De multiple regressie analyse werkt met afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Hierbij moeten de afhankelijke variabelen interval of ratio variabele zijn. Bij de afhankelijke variabele zijn echter likertschalen gebruikt. De daarbij horende vragen hadden antwoordmogelijkheden met vastliggende schaalposities die even ver van elkaar af lagen. De uitkomsten zijn dan vergelijkbaar met een rapportcijfer en kunnen zodoende gezien worden als interval variabelen en hierbij toetsen uit te voeren (Permentier et al., 2011). Ook Norman (2010) geeft aan dat likertschalen kunnen worden gezien als ratiovariabelen omdat de uitkomsten robuust van aard zijn.

4.3.1 Sociale cohesie en de dimensies van sociale cohesie

Bij de multiple regressie analyses komt sociale cohesie als eerste deel aan bod. Tabel 4.2 geeft de multiple regressie analyse van sociale cohesie weer. Het model bestaat uit twee modellen. De eerste laag geeft het interceptmodel weer waarin alleen de afhankelijke wordt weergegeven. Deze constante fungeert als referentie om inzicht te krijgen in hoeverre het model beter de afhankelijke verklaard bij het toevoegen van meer variabelen (Klaver, 2015). In de tweede modellaag worden de onafhankelijke variabelen toegevoegd aan het regressiemodel.

In Tabel 4.2 is onderaan de R^2 weergegeven. De R^2 is de verklaarde variantie. De R^2 is 0,151. Dit is een zwak verband. Tabel 4.2 geeft aan dat er maar twee onafhankelijke variabelen significant zijn voor sociale cohesie. De eerste significante waarde is geslacht. Geslacht is significant voor sociale cohesie. Geconcludeerd kan worden dat mannen meer sociale cohesie ervaren dan vrouwen. Deze resultaten staan haaks op uitkomsten uit bijvoorbeeld het onderzoek van Visser in 2010 waaruit bleek dat vrouwen meer waarde hechten aan

sociale contacten én ook meer binding hebben met de buurt (Visser, 2010). Hierbij moet wel worden aangegeven dat het bij het onderzoek van Visser ging om zesduizend respondenten en niet om 170 respondenten. De tweede significante waarde voor sociale cohesie is opleiding. Hoog opgeleid is significant ten opzichte van laag opgeleid voor sociale cohesie. De interpretatie is dat hoogopgeleiden meer sociale cohesie ervaren dan laagopgeleiden. Dit is opvallend aangezien uit onderzoek van Dekker en Bolt (2005) bleek dat hoger opgeleiden minder vaak goede vrienden of familie in dezelfde buurt hebben wonen dan lager opgeleiden. Ook bleek dat bewoners met een lagere opleiding als gevolg van een lager inkomen vaker aangewezen op de directe woonomgeving wanneer het gaat om het netwerk en het ondernemen van activiteiten (Guest & Wierzbicki, 1999).

Tabel 4.2 laat maar twee significante waarden zien. Om sociale cohesie toch dieper te onderzoeken is er gekozen om in de tabellen 4.3, 4.4 en 4.5 de drie dimensies van sociale cohesie los van elkaar te analyseren om te zien of daar relevante waarden uit voort komen. Tabellen 4.3, 4.4 en 4.5 geven alle 3 een zwak verband aan bij de verklaarde variantie.

Tabel 4.3 geeft de eerste dimensie van sociale cohesie weer, namelijk sociale participatie. Hierbij is te zien dat er maar een waarde significant is voor sociale participatie, en dat is net als bij sociale cohesie, opleiding. Er kan worden geconcludeerd dat hoogopgeleiden meer sociale participatie ervaren dan laagopgeleiden. Hoger opgeleide bewoners hebben vaak ook een hoger inkomen. Het kopen van een huis behoort dan ook sneller tot de mogelijkheden. Een goede kwaliteit leefomgeving is voor hoger opgeleide bewoners belangrijk en de moeite waard om in te investeren (Clark & Dieleman, 1996).

In Tabel 4.4 is de tweede dimensie van sociale cohesie weergegeven, namelijk gelijke opvattingen. Hieruit blijkt dat de beide onderzoeksbuurten verschillen als het gaat om gelijke opvattingen. Dat verschil is overigens weg als rekening wordt gehouden met andere variabelen in model 2. In Tabel 4.4 is ook wel of geen kinderen hebben significant voor gelijke opvattingen. De interpretatie is dat gezinnen zonder kinderen meer gelijke opvattingen en normen en waarden hebben dan gezinnen met kinderen. Dit is opvallend aangezien juist gezinnen met kinderen vaak actief betrokkenheid leden van een gemeenschap zijn. De navolging van normen, waarden en (ongeschreven) regels bepalen de beleving en ontwikkeling van de sociale cohesie binnen de gemeenschap en zijn daarbij van groot belang om de sociale cohesie in stand te houden (De Hart et al., 2002).

Opvallend is dat uitgerekend bij gelijke opvattingen er geen significant verschil is aangetroffen bij opleiding. Dekker en Bolt stellen dat het hebben van een dagelijkse bezigheid in de vorm van een baan of studie leidt tot minder tolerantie van ongewenst gedrag en stimuleert het een gevoel van binding met de buurt (Dekker & Bolt, 2005).

Tabel 4.5 geeft de derde dimensie van sociale cohesie weer, namelijk identificatie. Hierbij is te zien dat er drie variabelen significant waren voor identificatie. De eerste variabele die significant is voor identificatie is geslacht. Geconcludeerd kan worden dat mannen meer

identificatie ervaren dan vrouwen. Zoals ook bij sociale cohesie aangegeven bleek uit onderzoek van Visser dat vrouwen meer binding hebben met de buurt (Visser, 2010). Deze bevinding staat daar haaks op. De tweede variabele die significant was voor identificatie is opleiding. Hoog opgeleid is significant ten opzichte van laag opgeleid voor identificatie. De interpretatie is dat hoogopgeleiden meer identificatie ervaren dan laagopgeleiden. Net als bij sociale cohesie is dit een opvallende uitkomst. Dekker en Bolt (2005) lieten zien dat hoger opgeleiden minder vaak familie of vrienden in dezelfde buurt hebben wonen dan lager opgeleiden. De derde variabele die significant was voor identificatie is inkomen. Hoog inkomen is significant ten opzichte van laag inkomen voor identificatie. De interpretatie is dat mensen met een hoog inkomen meer identificatie met de omgeving hebben dan mensen met een laag inkomen. Zoals Leidelmeijer & Schulenberg (2010) stelden hechten huishoudens met lage inkomens minder waarde aan sociale cohesie. In buurten met hoge inkomens wordt vaak meer waarde gehecht aan de buurt. Dit wordt verklaard doordat in dit type buurten doorgaans meer kopers wonen die meer keuzevrijheid hebben om een woning te vinden die aansluit bij de woonwensen dan huurders in buurten met een lager inkomen. De bewoners investeren daardoor sneller en meer in de buurt (Clark & Dieleman, 1996). Dekker en Bolt (2005) geven aan dat inkomen invloed heeft op de manier van leven. Hogere inkomens hebben meer mogelijkheden om deel te nemen aan activiteiten als gevolg van meer geld voor vervoer. Dit is maar voor een deel waar aangezien in volkswijken met overwegend sociale huur de sociale cohesie ook hoog kan zijn door hoge sociale controle.

Een variabelen die in geen van de vier tabellen significant was, was eigen woning. In de theorie kwam naar voren dat het hebben van een eigen woning het gevoel van verbondenheid met de buurt, en sociale contacten met buurtbewoners in vergelijking met bewoners van een huurwoning stimuleert (Dekker & Bolt, 2005; Kleinhans & Bolt, 2010). Dit kwam niet terug in de uitkomsten. Ook woontijd was nergens significant. Woningeigenaren wonen vaak langer in een woning dan huurders met als gevolg dat zij door sociale contacten meer tijd hebben om een netwerk op te bouwen op het lokale niveau (Dekker & Bolt, 2005).

Tabel 4.2: Multiple regressie analyse – Sociale cohesie

	Model 1			Model 2		
	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)
(Constant)	3,499	0,050	0,000	3,140	0,174	0,000
Wijk = IJpelaar (ref= Heusdenhout)	-0,025	0,071	0,731	0,020	0,079	0,803
Geslacht (ref=vrouw)				0,199	0,077	0,010
Leeftijd (ref=<60 jaar)				-0,043	0,133	0,748
Met of zonder partner (ref=zonder)				0,129	0,094	0,171
Wel of geen kinderen (ref=wel)				-0,050	0,096	0,602
<i>Opleiding (ref=laag opgeleid)</i>						
Hoog opgeleid				0,199	0,082	0,016
<i>Inkomen (ref= laag inkomen)</i>						
Onbekend				-0,062	0,095	0,482
Hoog inkomen				-0,072	0,102	0,482
Werkzaam (ref=ja)				0,216	0,110	0,051
Eigendom woning (ref=koper)				-0,118	0,091	0,197
Type woning (ref=vrijstaande woning)				-0,095	0,107	0,347
<i>Woontijd op huidig adres (ref=<4 jaar)</i>						
Langer dan 4 jaar				0,104	0,107	0,331
R2 van het model				0,151		

Tabel 4.3: Multiple regressie analyse – Sociale cohesie - Sociale participatie

	Model 1			Model 2		
	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)
(Constant)	3,357	0,083	0,000	2,731	0,358	0,000
Wijk = IJpelaar (ref= Heusdenhout)	0,005	0,118	0,968	-0,001	0,127	0,993
Geslacht (ref=vrouw)				0,131	0,124	0,293
Leeftijd				-0,068	0,215	0,750
Met of zonder partner (ref=zonder)				0,296	0,151	0,052
Wel of geen kinderen (ref=wel)				-0,015	0,158	0,927
<i>Opleiding (ref=laag opgeleid)</i>						
Hoog opgeleid				0,414	0,132	0,002
<i>Inkomen (ref= laag inkomen)</i>						
Onbekend				-0,011	0,153	0,944
Hoog inkomen				-0,017	0,166	0,916
Werkzaam (ref=ja)				0,267	0,176	0,131
Eigendom woning (ref=koper)				-0,233	0,147	0,116
Type woning (ref=vrijstaande woning)				-0,113	0,161	0,485
<i>Woontijd op huidig adres (ref=<4 jaar)</i>						
Langer dan 4 jaar				0,187	0,175	0,286
R2 van het model				0,163		

Tabel 4.4: Multiple regressie analyse – Sociale cohesie - Gelijke opvattingen

	Model 1			Model 2		
	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)
(Constant)	3,024	0,128	0,000	2,730	0,455	0,000
Wijk = IJpelaar (ref= Heusdenhout)	-0,374	0,183	0,043	-0,143	0,202	0,480
Geslacht (ref=vrouw)				0,278	0,195	0,157
Leeftijd				0,084	0,339	0,806
Met of zonder partner (ref=zonder)				-0,038	0,242	0,875
Wel of geen kinderen (ref=wel)				-0,522	0,244	0,034
<i>Opleiding (ref=laag opgeleid)</i>						
Hoog opgeleid				-0,240	0,208	0,250
<i>Inkomen (ref= laag inkomen)</i>						
Onbekend				0,037	0,243	0,878
Hoog inkomen				0,251	0,261	0,338
Werkzaam (ref=ja)				0,257	0,278	0,357
Eigendom woning (ref=koper)				0,407	0,237	0,088
Type woning (ref=vrijstaande woning)				-0,167	0,263	0,526
<i>Woontijd op huidig adres (ref=<4 jaar)</i>						
Langer dan 4 jaar				0,106	0,272	0,699
R2 van het model				0,163		

Tabel 4.5: Multiple regressie analyse – Sociale cohesie - Identificatie

	Model 1			Model 2		
	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)
(Constant)	3,619	0,069	0,000	3,161	0,242	0,000
Wijk = IJpelaar (ref= Heusdenhout)	-0,078	0,098	0,427	-0,054	0,109	0,620
Geslacht (ref=vrouw)				0,279	0,106	0,009
Leeftijd				0,038	0,185	0,836
Met of zonder partner (ref=zonder)				0,203	0,130	0,122
Wel of geen kinderen (ref=wel)				-0,018	0,134	0,896
<i>Opleiding (ref=laag opgeleid)</i>						
Hoog opgeleid				0,317	0,113	0,006
<i>Inkomen (ref= laag inkomen)</i>						
Onbekend				-0,115	0,130	0,381
Hoog inkomen				-0,290	0,141	0,042
Werkzaam (ref=ja)				0,191	0,151	0,209
Eigendom woning (ref=koper)				-0,170	0,126	0,178
Type woning (ref=vrijstaande woning)				-0,166	0,139	0,234
<i>Woontuur op huidig adres (ref=<4 jaar)</i>						
Langer dan 4 jaar				0,168	0,149	0,262
R2 van het model				0,159		

4.3.2 Buurtleefbaarheid

Bij de regressie analyses komt buurtleefbaarheid als tweede deel aan bod. Tabel 4.6 geeft het regressiemodel weer. Het model bestaat uit drie modellen. De eerste laag bij de multiple regressie analyse van buurtleefbaarheid geeft het interceptmodel weer, de tweede laag geeft de afhankelijke variabelen weer. In modellaag 3 worden de drie dimensies van sociale cohesie ingevoegd om de invloed van sociale cohesie op buurtleefbaarheid te kunnen onderzoeken.

Wanneer er in model twee de afhankelijke variabelen worden toegevoegd kan er geconcludeerd worden dat geen enkel individueel kenmerk significant is voor buurtleefbaarheid. Op basis van de theorie waren er toch wel indicaties dat er significante waarden naar voren zouden kunnen komen.

Vrouwen kennen over het algemeen meer verbonden met de buurt. Vrouwen blijken meer tevreden te zijn met hun leefomgeving (Visser, 2010). Dit is in dit onderzoek niet terug te zien. Op het gebied van inkomen stellen Leidelmeijer & Schulenberg (2010) dat midden- en hoge inkomens meer tevreden zijn met de woonomgeving dan bewoners met lage inkomens als gevolg van keuzevrijheid op de woningmarkt. Door de keuzevrijheid zetten bewoners zich meer in voor de woonomgeving en voelen zij zich verantwoordelijk voor de leefomgeving en ervaren zo ook meer leefbaarheid. Uit dit onderzoek blijkt dat bewoners met een koopwoning niet meer leefbaarheid ervaren dan bewoners zonder een koopwoning. Ook blijken bewoners met kinderen niet meer leefbaarheid te ervaren dan bewoners zonder kinderen. Het was de verwachting dat kinderen een belangrijke verbindende factor in buurten zouden vormen (Atkinson & Kintrea, 2000). Het delen van ervaringen zorgt voor meer contact met andere bewoners (Dekker & Bolt, 2005). Ook het hebben van werk is niet significant in dit onderzoek. Dekker en Bolt stellen dat het hebben van een dagelijkse bezigheid in de vorm van een baan het een gevoel van binding met de buurt stimuleert. Dat is dan positief voor de buurtleefbaarheid (Dekker & Bolt, 2005).

In model 3 worden de drie dimensies van sociale cohesie toegevoegd aan het model. Dit zijn sociale participatie, gelijke opvattingen en identificatie. Door het toevoegen neemt het percentage verklaarde variantie (R²) toe van 7% naar 22% ten opzichte van het model 2. Er kan nog steeds worden geconcludeerd dat geen enkel individueel kenmerk significant is voor het ervaren van leefbaarheid.

Wel blijkt dat het toevoegen van drie dimensies van sociale cohesie bijdraagt aan het verklaren van de buurtleefbaarheid. Van de drie toegevoegde variabelen is er echter maar een variabele significant voor buurtleefbaarheid. Alleen gelijke opvattingen is significant voor buurtleefbaarheid. Dit komt overeen met de theorie. Bolt en Torrance (2005) stelde dat het straffen van afwijkend gedrag niet het doel was, maar dat het ging om het herstellen en bevestigen van de gedeelde normen en waarden in de leefomgeving. Concluderend in dit onderzoek kan worden gesteld dat bewoners die gedeelde normen en waarden als positief ervaren ook leefbaarheid van de buurt positief ervaren. Sampson e.a. (1997) stelden dat de

leefbaarheid in de buurt positief wordt beïnvloedt wanneer er een hoge mate van onderlinge solidariteit en vertrouwen samengaat met de wil om in te grijpen.

Sociale participatie was niet significant voor buurtleefbaarheid. Verondersteld werd dat de sociale participatie een positief effect heeft op de leefbaarheid van in de buurt (Dautzenberg, 2008). Putnam (2000) stelde dat sociale netwerken en contacten tussen bewoners sociaal kapitaal vormen en oplossingen zou kunnen bieden voor buurtproblematiek (Bolt en Torrance, 2005). De leefomgeving zou zodoende positief stijgen op het gebied van leefbaarheid.

Identificatie is in dit onderzoek op een haar na niet significant voor buurtleefbaarheid. De theorie stelde dat wanneer bewoners zich meer kunnen identificeren met buurtgenoten, ze er eerder mee in contact zouden komen en er ook een sterkere binding mee konden gaan krijgen. Het gevolg van meer identificatie met de buurt is toename van betrokkenheid met de buurt. Bewoners krijgen meer oog voor problemen en maken zich daar zorgen over. Er ontstaan zo ook verwachtingen waaraan de omgeving moet voldoen zoals veiligheid en leefbaarheid (Van Stokkom & Toenders, 2010). In dit onderzoek is de relatie net niet significant.

Tabel 4.6: Multiple regressie analyse – Buurtleefbaarheid

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)	B	S.e.	Sig (p-waarde)
(Constant)	1,561	0,037	0,000	1,423	0,136	0,000	1,604	0,234	0,000
Wijk = IJpelaar (ref= Heusdenhout)	-0,015	0,052	0,781	-0,062	0,062	0,313	-0,058	0,060	0,337
Geslacht (ref=vrouw)				-0,071	0,060	0,239	-0,086	0,060	0,151
Leeftijd				0,015	0,104	0,884	0,027	0,100	0,789
Met of zonder partner (ref=zonder)				-0,004	0,074	0,809	0,011	0,071	0,876
Wel of geen kinderen (ref=wel)				-0,021	0,075	0,783	0,019	0,075	0,800
<i>Opleiding (ref=laag opgeleid)</i>									
Hoog opgeleid				0,037	0,064	0,562	0,111	0,063	0,081
<i>Inkomen (ref= laag inkomen)</i>									
Onbekend				0,110	0,074	0,139	0,072	0,072	0,316
Hoog inkomen				0,056	0,079	0,479	-0,030	0,081	0,709
Werkzaam (ref=ja)				0,032	0,086	0,712	0,012	0,082	0,884
Eigendom woning (ref=koper)				0,082	0,071	0,251	-0,014	0,071	0,842
Type woning (ref=vrijstaande woning)				-0,032	0,079	0,682	-0,050	0,078	0,523
<i>Woontijd op huidig adres (ref=<4 jaar)</i>									
Langer dan 4 jaar				0,118	0,084	0,160	0,096	0,081	0,240
Sociale cohesie									
Sociale participatie							0,009	0,055	0,872
Gelijke opvattingen							0,102	0,026	0,000
Identificatie							-0,127	0,066	0,056
R2 van het model				0,067			0,220		

Hoofdstuk 5. Conclusie

5.1 Inleiding

Zoals in het eerste hoofdstuk is verteld besteden beleidsbepalers veel aandacht aan de leefbaarheid in, en de achteruitgang van stadswijken. Al vele jaren voert de overheid beleid om achteruitgang en verval van buurten tegen te gaan. Sociale processen bij buurtontwikkeling worden van groot belang geacht. Sociale cohesie is hierbij een kernwoord dat in veel analyses terug te vinden is. Het verwijst naar de deelname aan maatschappelijke instituties, de sociale contacten die mensen onderling onderhouden, maar ook naar hun oriëntatie op collectieve normen en waarden” (De Hart et al., 2002). Wetenschappers en beleidsmakers wijzen op een geleidelijke processen van schaalvergroting van organisaties en toenemende individualisering. Deze processen leiden tot een afnemende betrokkenheid van mensen met elkaar (WRR, 2005). De afname van sociale cohesie wordt in veel onderzoeken toegeschreven aan een toename van individualisatie. Onderzoek naar buurttevredenheid wijst uit dat in het functioneren van buurten, sociale samenhang en andere sociale aspecten van leefbaarheid nog altijd een grote rol spelen (Kleinhans & Bolt, 2010). Het blijven onderhouden van contact is belangrijk om de binding met de woonomgeving en de bewoners te behouden. De binding is ook van belang om buurtverval tegen te gaan. De bewoners kunnen elkaar aanspreken op ongewenst gedrag en vertonen dan zelf minder ongewenst gedrag. Een sterkere sociale cohesie in de buurt komt de leefbaarheid van de buurt ten goede (Van Marissing, 2008). Sociale cohesie kan verklaren waarom het met de leefbaarheid in een buurt slecht gesteld is. Individuele kenmerken van bewoners kunnen verklaren waarom er verschillen zijn tussen verschillende wijken (van Bergeijk et al., 2008). Individuele kenmerken van bewoners spelen een grote rol bij de interpretatie van buurtproblemen. Kenmerken zoals geslacht, etniciteit, leeftijd en huishoudinkomen kunnen belangrijke individuele voorspellers zijn wanneer het gaat om de mate waarin bewoners sociale cohesie en buurtproblemen ervaren.

5.2 Beantwoording hoofd- en deelvragen

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Zoals eerder verteld kijkt dit onderzoek hoe het met buurtleefbaarheid is gesteld. Van de in paragraaf 2.5 besproken individuele kenmerken wordt verwacht dat ze van invloed zijn op zowel sociale cohesie als de (ervaren) buurtleefbaarheid. Verder kan sociale cohesie worden gezien als een intermediaire variabele tussen de individuele kenmerken en leefbaarheid. Dit onderzoek richt zich op de individuele determinanten van sociale cohesie en buurtleefbaarheid.

Om de vraag te kunnen beantwoorden welke achterliggende factoren sociale cohesie en buurtproblemen beïnvloeden werd aan dit onderzoek de volgende hoofdvraag gekoppeld:

“Welke factoren beïnvloeden sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners?”

Om antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek zijn er drie deelvragen geformuleerd waar eerst antwoord op zal worden gegeven.

- De eerste deelvraag uit dit onderzoek luidde: “In hoeverre zijn dimensies van sociale cohesie onderling gerelateerd?”

Uit de theorie bleek dat de verschillende dimensies van de sociale cohesie met elkaar verbonden kunnen zijn. De sociale cohesie in één dimensie gaat vaak hand in hand met de sociale cohesie in een andere dimensie. In de correlatieanalyse werd een significante correlatie aangetroffen tussen sociale participatie en identificatie. In de theorie werd daar al uitleg voor gegeven. De verbondenheid tussen de dimensies sociale participatie en identificatie komt tot stand wanneer sociale banden binnen wijken en gevoelens van gehechtheid elkaar versterken (Henning & Lieberg, 1996). Gehechtheid wordt gecreëerd als gevolg van interactie tussen buurtbewoners (Blokland, 2009; Bolt & Torrance, 2005). Het gevoel van ‘erbij horen’ versterkt het hebben van een sociaal netwerk en bereidheid om zich in te zetten (Van Bergeijk e.a., 2008). Het kan ook zijn dat het niveau van gehechtheid wordt gezien als een gevolg van de lokale banden. Bewoners die graag wonen op een plaats waar ze voor hebben gekozen gaan vaak actief op zoek naar hun burens (Van Beckhoven en Van Kempen, 2003).

Ook gelijke opvattingen en sociale participatie gaf een significante correlatie. Deze correlatie was wel beduidend zwakker dan bij sociale participatie en identificatie. De interpretatie is dat wanneer gelijke opvattingen stijgen, sociale participatie heel licht zal dalen. Wanneer gelijke opvattingen dalen, zal sociale participatie heel licht stijgen. Deze bevinding was tegenstrijdig met de theorie. Uit de theorie bleek ook dat de dimensies sociale participatie en gelijke opvattingen met elkaar verbonden zijn (Putman, 2000) (Dekker & Van Kempen, 2003) (Portes, 1998). Kleinhans en Bolt (2010) stelden dat er door interacties tussen mensen in de openbare ruimte publieke familiariteit ontstaat (Kleinhans & Bolt, 2010). Door de familiariteit ontstaat er de verwachting dat buurtbewoners met elkaar sociale controle uitvoeren (Kleinhans & Bolt, 2010). De interactie tussen mens en plaats resulteert in een gemeenschappelijke waarden. Het hebben van een buurtgevoel draagt niet alleen bij aan de bereidheid om deel te nemen aan sociale netwerken, maar draagt ook bij aan het naleven van gemeenschappelijke waarden en normen (Massey, 1991). Gelijke opvattingen en identificatie waren in dit onderzoek niet significant gecorreleerd. Ook in wetenschappelijke literatuur werden daar geen onderzoeksresultaten van gevonden.

Op basis van deze bevindingen kan als antwoord op de eerste deelvraag worden gesteld dat de uitkomsten uit het onderzoek afwijken van de van tevoren opgestelde theorie. De

correlatieanalyse gaf een positieve significante correlatie tussen sociale participatie en identificatie. Ook gelijke opvattingen en sociale participatie gaf een significante correlatie. Deze was echter negatief van aard. De interpretatie was daardoor anders dan in de theorie was voorspeld. Gelijke opvattingen en identificatie waren in dit onderzoek niet significant gecorreleerd. Twee van de drie dimensies van sociale cohesie zijn onderling gerelateerd in dit onderzoek.

- De tweede deelvraag uit dit onderzoek luidde: Welke individuele kenmerken beïnvloeden sociale cohesie?

Uit de theorie bleek dat individuele kenmerken van bewoners zoals leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, etniciteit etc. bepalend zouden kunnen zijn bij de voorkeur die bewoners hebben, en in verschillende mate van invloed zouden kunnen zijn op de sociale cohesie. Op basis van de getoetste multiple regressie analyse kwam naar voren dat in dit onderzoek mannen meer sociale cohesie ervaren dan vrouwen. In de literatuur werd echter gesteld dat juist vrouwen meer waarde hechten aan sociale contacten én meer binding hebben met de buurt (Visser, 2010).

De toetsing liet zien dat ook hoogopgeleiden meer sociale cohesie zouden ervaren dan laagopgeleiden. Ook dit strookt niet met de gevonden theorie. Uit onderzoek van Dekker en Bolt (2005) kwam juist naar voren dat hoger opgeleiden minder vaak goede vrienden of familie in dezelfde buurt hebben wonen dan lager opgeleiden.

Om nog dieper in de data te kunnen kijken is er gekozen om de drie dimensies van sociale cohesie los van elkaar te analyseren om te zien of daar relevante waarden uit voort zouden kunnen komen. De resultaten hieruit waren dat hoogopgeleiden meer sociale participatie ervaren dan laagopgeleiden. Dit was te koppelen naar de gevonden theorie dat stelde dat een goede kwaliteit leefomgeving voor hoger opgeleide bewoners belangrijk was en de moeite waard was om in te investeren (Clark & Dieleman, 1996).

Ook bleek dat gezinnen zonder kinderen meer gelijke opvattingen en normen en waarden hebben dan gezinnen met kinderen. Dat was opvallend aangezien de theorie stelde dat juist gezinnen met kinderen actief betrokkenheid leden van een gemeenschap zijn. Uit de data bleek dat uitgerekend gelijke opvattingen niet significant was voor opleiding. In de theorie stelden Dekker en Bolt (2005) dat het hebben van een dagelijkse bezigheid in de vorm van een baan of studie juist leidt tot minder tolerantie van ongewenst gedrag en stimuleert het een gevoel van binding met de buurt (Dekker & Bolt, 2005).

Bij gelijke opvattingen bleek ook dat de beide onderzoeksbuurten verschillen als het gaat om gelijke opvattingen. Dat verschil is overigens weg als rekening wordt gehouden met andere variabelen in model 2. Conclusie is dat de aanwezigheid van het braakliggend terrein in onderzoeksgebied IJpelaar geen invloed op sociale cohesie heeft.

Ook bleek uit het onderzoek dat mannen meer identificatie met de buurt ervaren dan vrouwen. Zoals uit onderzoek van Visser bleek dat vrouwen meer binding hebben met de buurt (Visser, 2010). De in dit onderzoek gevonden bevinding staat daar haaks op. Hoogopgeleiden bleken meer identificatie te ervaren dan laagopgeleiden. Net als bij sociale cohesie is dit een opvallende uitkomst.

De laatste significante waarneming op het gebied van de dimensies van sociale cohesie was dat mensen met een hoog inkomen meer identificatie met de omgeving hebben dan mensen met een laag inkomen. De theorie stelde dat dit wordt verklaard doordat kopers meer keuzevrijheid hebben om een woning te vinden die aansluit bij de woonwensen (Leidemeijer & Schulenberg, 2010).

Opvallend in de gevonden resultaten is dat de variabele eigen woning in geen van de vier tabellen significant was. In de theorie kwam naar voren dat het hebben van een eigen woning het gevoel van verbondenheid met de buurt en sociale contacten met buurtbewoners in vergelijking met bewoners van een huurwoning stimuleert (Dekker & Bolt, 2005; Kleinhans & Bolt, 2010). Dit kwam niet terug in de uitkomsten.

Op basis van deze bevindingen kan als antwoord op de tweede deelvraag worden gegeven dat de uitkomsten uit het onderzoek afwijken van de van te voren opgestelde theorie. Op basis van dit onderzoek kan worden gezegd dat:

- Mannen meer sociale cohesie ervaren dan vrouwen.
- Hoogopgeleiden meer sociale cohesie ervaren dan laagopgeleiden.
- Hoogopgeleiden meer sociale participatie ervaren dan laagopgeleiden.
- Gezinnen zonder kinderen meer gelijke opvattingen hebben dan gezinnen met kinderen.
- Mannen meer identificatie met de buurt ervaren dan vrouwen.
- Hoogopgeleiden meer identificatie ervaren dan laagopgeleiden.
- Huishoudens met hoge inkomens meer identificatie met de omgeving ervaren dan mensen met een laag inkomen.
- Er significant verschil was tussen de onderzoeksgebieden op het gebied van gelijke opvattingen. Na toevoegen van meer variabelen bleek het verschil verdwenen. Het aanwezige braakliggend terrein in onderzoeksgebied IJpelaar had geen invloed op sociale cohesie heeft.

Zoals uit het onderzoek blijkt zijn er verschillende individuele kenmerken die sociale cohesie kunnen verklaren of alleen significant waren bij een van de dimensies van sociale cohesie.

- De derde deelvraag uit dit onderzoek luidde: *In hoeverre beïnvloeden individuele kenmerken en sociale cohesie de buurtleefbaarheid?*

Uit de theorie bleek dat individuele kenmerken, naast van invloed kunnen zijn op sociale cohesie ook van invloed kunnen zijn op het ervaren van buurtproblemen. Na de multiple regressie analyses op het gebied van sociale cohesie is er ook aan de hand van een multiple regressie analyse gekeken naar buurtleefbaarheid. Uit de analyse bleek dat geen enkel individueel kenmerk significant was voor buurtleefbaarheid. Dit was opvallend te noemen omdat er op basis van de theorie toch wel indicaties waren dat er significante individuele kenmerken naar voren zouden kunnen komen voort buurtleefbaarheid. Deze aanname was op basis van onderzoek waaruit bleek dat vrouwen meer verbonden waren met de buurt en meer tevreden waren met hun leefomgeving (Visser, 2010). Zij zouden zo meer leefbaarheid kunnen ervaren. Dit kwam niet terug uit het onderzoek. Leidelmeijer & Schulenberg (2010) stelden ook dat hoge inkomens meer tevreden zouden zijn met de woonomgeving dan bewoners met lage inkomens als gevolg van keuzevrijheid op de woningmarkt. Zij zouden zo meer leefbaarheid ervaren in de woonomgeving. Dit blijkt niet zo te zijn in dit onderzoek. Ook het hebben van een koopwoning was niet significant. Ook het hebben van kinderen was niet significant bij het ervaren van buurtleefbaarheid. De verwachting was dat kinderen een belangrijke verbindende factor in buurten zouden vormen (Atkinson & Kintrea, 2000). Dit bleek niet uit dit onderzoek. Ook het hebben van werk is niet significant in dit onderzoek bij het ervaren van leefbaarheid. Dekker en Bolt stelden dat het hebben van een dagelijkse bezigheid in de vorm van een baan het een gevoel van binding met de buurt stimuleert. Dat is dan positief voor de buurtleefbaarheid (Dekker & Bolt, 2005). Dit bleek in dit onderzoek niet zo te zijn. Kortom, geen van de individuele kenmerken in dit onderzoek waren significant voor het ervaren van buurtleefbaarheid.

Vervolgens zijn de drie dimensies van sociale cohesie toegevoegd aan het model. Dit waren sociale participatie, gelijke opvattingen en identificatie. Hierdoor steeg de percentage verklaarde variantie. Toch moest er nog steeds geconcludeerd worden dat geen enkel individueel kenmerk significant was voor het ervaren van buurtleefbaarheid.

Na het toevoegen van de 3 dimensies kwam naar voren dat alleen gelijke opvattingen significant was voor buurtleefbaarheid. Concluderend in dit onderzoek kan worden gesteld dat bewoners die gedeelde normen en waarden als positief ervaren ook leefbaarheid van de buurt positief ervaren. Dit klopte met het onderzoek van Bolt en Torrance (2005) waaruit bleek dat het straffen van afwijkend gedrag in de buurt niet het doel was, maar dat het ging om het herstellen en bevestigen van de gedeelde normen en waarden in de leefomgeving. Bij overeenstemming is er een positieve invloed op de leefbaarheid in de buurt omdat er minder overlast en conflicten aanwezig zijn. Sampson e.a. (1997) stelden dat hoge mate van onderlinge solidariteit en vertrouwen samengaan met de wil om in te grijpen.

In dit onderzoek was sociale participatie niet significant voor buurtleefbaarheid. In de theorie werd gesteld dat sociale netwerken en contacten tussen bewoners sociaal kapitaal vormen en oplossingen zou kunnen bieden voor buurtproblematiek (Bolt en Torrance, 2005). De leefomgeving zou zodoende positief stijgen op het gebied van leefbaarheid. Dit kwam niet terug in de uitkomsten.

Identificatie was net niet significant voor buurtleefbaarheid. Bij identificatie met de leefomgeving gaat het vooral om de beleving bij een collectief te horen. Dit hoeft geen verband te hebben met het aantal contacten in de buurt. Onderlinge identificatie van mensen geeft betekenis aan de gemeenschap en welke rol er in wordt gespeeld. Het gevolg van meer identificatie met de buurt is toename van betrokkenheid met de buurt (Van Stokkom & Toenders, 2010). In dit onderzoek is de relatie tussen identificatie en buurtleefbaarheid net niet significant.

Op basis van de bevindingen kan als antwoord op de derde deelvraag worden gegeven dat ook bij buurtleefbaarheid de uitkomsten uit het onderzoek afwijken van de van te voren opgestelde theorie. Op basis van dit onderzoek kan worden gezegd dat:

- Geen enkel individueel kenmerk significant was voor het ervaren van buurtleefbaarheid.
- Gelijke opvattingen significant was voor het ervaren van buurtleefbaarheid.

Zoals uit het onderzoek blijkt alleen gelijke opvattingen als dimensie van sociale cohesie significant voor het ervaren van buurtleefbaarheid.

5.2.1 Beantwoording hoofdvraag

De buurtleefbaarheid in dit onderzoek werd onderzocht aan de hand van buurtproblemen van bewoners. Verondersteld werd dat buurtleefbaarheid verklaard kon worden aan de hand van sociale cohesie. De sociale cohesie was te verklaren aan de hand van individuele kenmerken van buurtbewoners. Individuele kenmerken van bewoners konden ook van invloed zijn het ervaren van buurtleefbaarheid. Deze aanname is schematisch weergegeven in het conceptueel model (Figuur 2.5) in hoofdstuk 2.

Op basis van de resultaten uit de deelvragen kan antwoord worden gegeven op de hoofdvraag uit dit onderzoek: “Welke factoren beïnvloeden sociale cohesie en buurtleefbaarheid van buurtbewoners?”

Buurten bestaan niet alleen uit fysieke kenmerken maar bestaan ook uit sociale kenmerken zoals bewoners die dagelijks gebruik maken van de buurt waarin ze leven. Sociale cohesie is een begrip dat volgens Bolt en Torrance (2005) *“De interne bindingskracht van een sociaal systeem”* is. Het gaat over samenhang tussen mensen (De Hart, 2002). De mate van sociale cohesie wordt bepaald door het gedrag, de percepties en de houding van individuele bewoners (Vreke et al., 2010). Hoge scores op het gebied van sociale cohesie wordt als positief voor de leefbaarheid gezien. Voor beleidsbepalers is sociale cohesie van belang bij het bepalen van beleid dat moet worden gehanteerd. Van Beckhoven et al., 2008; Kleinhans & Bolt, 2010; Dekker & Bolt, 2005 en Power, 1997 stellen dat kenmerken van invloed kunnen zijn op de mate van sociale cohesie en leefbaarheid. Verschillende onderzoeken zien sociale cohesie als een onderdeel van leefbaarheid. Dit onderzoek ziet sociale cohesie en leefbaarheid als twee losse aspecten. Visser, 2010 en Wittebrood & Van Dijk, 2007 stellen dat

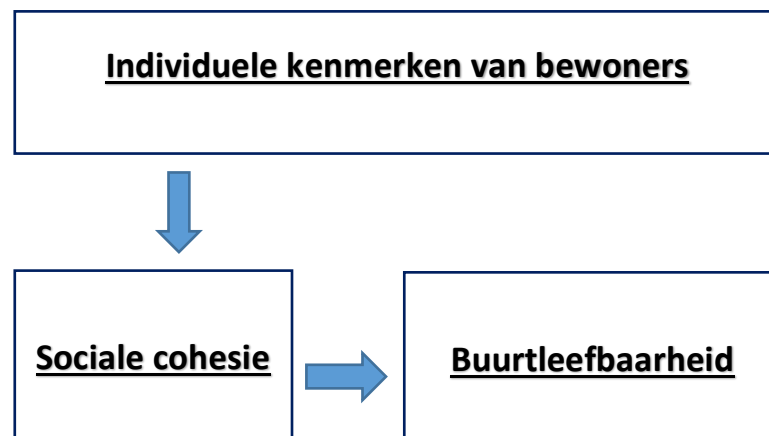

sociale cohesie zou kunnen worden gezien als een intermediair tussen de verschillende kenmerken en leefbaarheid. Sociale cohesie en buurtleefbaarheid zouden in die zin verbindend kunnen zijn.

Op basis van de deelvragen kan worden gesteld dat sociale cohesie weldegelijk wordt beïnvloed door individuele kenmerken in dit onderzoek. Opvallend in dit onderzoek is dat er wel individuele kenmerken zijn die sociale cohesie beïnvloeden, maar dat er geen individuele kenmerken zijn die het ervaren van buurtleefbaarheid verklaren. Sociale cohesie verklaart wel weer het ervaren van buurtleefbaarheid aan de hand van gelijke opvattingen. Ook identificatie is bijna significant in dit onderzoek. In dit onderzoek is sociale cohesie dan ook geen intermediair tussen de individuele kenmerken en leefbaarheid. Figuur 5.1 geeft de onderlinge relaties weer uit dit onderzoek.

Ondanks de aanwezigheid van een braakliggend terrein in onderzoeksgebied IJpelaar is de conclusie dat de aanwezigheid van het braakliggend terrein in onderzoeksgebied IJpelaar geen invloed op sociale cohesie en het ervaren van buurtleefbaarheid heeft.

Figuur 5.1: Schematische weergave relaties onderling

Geconcludeerd kan worden dat de individuele kenmerken in dit onderzoek van invloed zijn op sociale cohesie, en dat sociale cohesie beperkt van invloed is op het ervaren van buurtleefbaarheid in dit onderzoek. Individuele kenmerken zijn niet van invloed op het ervaren van buurtleefbaarheid in dit onderzoek.

5.3 Beperkingen en verder onderzoek

Uit dit onderzoek bleek dat de verzamelde theorie in dit onderzoek verschilde van de gevonden onderzoeksresultaten. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Het kan zijn dat er per toeval bewoners zijn geënquêteerd waarvan de mening duidelijk afweek van de gangbare uitgangspunten in de buurten. Het feit dat er geen significante individuele kenmerken werden gevonden bij het ervaren van buurtleefbaarheid kan ook het gevolg zijn van keuzes die zijn gemaakt bij het wel of niet opnemen van variabelen in dit onderzoek. Van Beckhoven et al. (2008) stelde dat interpretaties rondom voorzieningen ook een verklarende rol zouden kunnen hebben bij sociale cohesie en leefbaarheid. De voorzieningen moeten dan worden gezien als ontmoetingsplekken waar contacten tussen buurtbewoners kunnen worden opgedaan. Voorzieningen kunnen ook van invloed zijn op de woontevredenheid van bewoners. Reputatie is bijvoorbeeld ook een onderwerp dat niet is aangesneden. Permentier et al. (2011b) en Permentier (2009) stellen dat reputatie meespeelt bij de keuze voor een woning en zou zodoende ook een belangrijke indicator kunnen zijn bij woontevredenheid en leefbaarheid. Er kan in de data ook nog geschoven worden in verschillende indelingen op het gebied van huishoudenssamenstelling, inkomen of leeftijd. Dit zou dan misschien wel leiden tot andere inzichten op het gebied van cohesie en leefbaarheid (Pinkster et al., 2014).

Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat er op verschillende terreinen meer informatie nodig is om aanvullende inzichten te verschaffen over sociale cohesie en leefbaarheid. Om nog meer duidelijkheid te creëren zou het interessant zijn om de gehouden enquêtes af te nemen in een vergelijkbare stad met vergelijkbare onderzoeksgebieden in Nederland. Wanneer daar dezelfde resultaten uit naar voren komen kan er met veel meer zekerheid gezegd worden dat de onderzoeksresultaten kloppen met de werkelijkheid. Toch wijken zij dan nog af van de gangbare theorie over dit onderwerp. Er zou dan verder in detail moeten worden gekeken waar de verschillen zitten.

Literatuurlijst

Adriaanse, C.C.M. (2004), Succesfactoren van wijken die werken; een verkennende studie in twee naoorlogse flatwijken, Gouda: Habiforum.

Atkinson, R., & Kintrea, K. (2000), Owner-occupation, social mix and neighbourhood impacts. *Policy and Politics*, 28(1), 93-108.

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986), The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.

Beckhoven, E. van, & R. van Kempen (2003), Social effects of urban restructuring: a case study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*.

Beckhoven, E. van, G. Bolt en R. van Kempen, (2008), Hoofdstuk 2: Oorzaken van Buurtverval, Den Haag.

Bergeijk, E. van, Kokx, A., Bolt, G., van Kempen, R. (2008), Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners. Delft: Eburon.

Bergeijk, E. van, (2006), Neighbourhood satisfaction in a changing society, a quantitative analysis of the determinants of neighbourhood satisfaction in the city of Utrecht, 1996-2004.

Berkman, L. F., Glass, T., Brissette, I., & Seeman, T. E. (2000), From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51(6), 843-857.

Blokland, T. (2009), Het belang van publieke familiariteit in de openbare ruimte. *Beleid & Maatschappij*, pp. 183-191.

Blokland-Potters, T. (1998), Wat stadsbewoners bindt. Amsterdam: Kok Agora.

Bodd, J en J. Hofman, (1999), Thuis in de buurt, leefbaarheid en de behoeften loopbaan van bewoners, verschenen in een brochure in het kader van het project 'Impuls voor leefbaarheid in de woonomgeving' van PON en PRISMA.

Boers, J., Steden, R. van & J.C.J. Boutellier (2008), 'Het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving: een kwantitatieve studie onder inwoners van Amsterdam', *Tijdschrift voor Veiligheid*.

Bolt, G. & M. Torrance, (2005), Stedelijke herstructurering en sociale cohesie. Utrecht.

Bolt, G. & R. ter Maat, (2005), Participatie in de buurt, *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 2005/2006, pp. 56-62.

Bolt, G., R. Kleinhans, E. Lindeman, (2011), Sociale samenhang in Amsterdamse buurten, *Rooilijn* Jg. 44 / Nr. 5 / 2011 Sociale samenhang in Amsterdamse buurten P. 356.

Breda, (2014), Wonen wijken vervoer, IJpelaar Overakker Blauwe Kei, <http://www.breda.nl/wonen-wijken-vervoer/wijken/ijpelaar-overakker-blauwe-kei>.

- Breda, (2013), Veiligheidsmonitor 2013, onderzoek en informatie, Gemeente Breda oktober 2013, http://www.breda.nl/system/files/notas/veiligheidsmonitor_2013_0.pdf.
- Breda in cijfers, (2014), Data IJpelaar en Heusdenhout, <http://breda.incijfers.nl/>.
- Bryman, A. (2012), Social research methods. New York: Oxford University Press, 4th edition.
- Castells, M. (2000), Rise of the network society. The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume 1.
- Cattel, V., N. Dines, W. Gesler, & S. Curtis, (2008), Mingling, observing, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations. pp. 544-561.
- CBS, (2000), Onveilig wonen, <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/28DE9029-79F6-46F0-BA55-E36BACC8D3F7/0/index1040.pdf>.
- CBS, (2002), Vrouwen voelen zich vaker onveilig, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/vrouwen-en-mannen/publicaties/artikelen/archief/2002/2002-0920-wm.htm>.
- Clark, F. & M. Dieleman (1996), Centre for Urban Policy Research, Rutgers - State University of New Jersey..
- Coleman, A. (1985), Utopia on Trial: Vision and Reality in Planned Housing. London: Hillary Shipman.
- Colombo, M., C. Mosso & N. De Piccoli, (2001), Sense of community and participation. pp. 457-464.
- Cozens, P., G. Saville, and D. Hillier, (2005), Crime Prevention Through Environmental Design, CPTED, a review and modern bibliography.
- Dautzenberg, M. (2008), Sociale samenhang: mythe of must? Misvattingen, discussies en beleidsimplicaties, Amsterdam.
- Dekker, K. & G. Bolt, (2005), Social cohesion in post war estates in the Netherlands: differences between social-economic and ethnic groups, pp. 2447-2470.
- Dekker, K. & R. Van Kempen (2003), Governance arrangements focusing on social cohesion: The Big Cities Policies in The Hague, The Netherlands. Paper presented at the EURA-EUROCITIES conference in Budapest, August 2003.
- DeLone, G.J. (2008), Public housing and the fear of crime. Journal of criminal justice 36, pp. 115-125.
- Duppen, J. Van, (2010), The Cuvrybrache as free place. The diverse meanings of a wasteland in Berlin. Masterthesis Urban Geography, University Utrecht, July 2010.
- Eenink, P. (2007), De Bloemkoolwijk een getto? Onderzoek naar de kwaliteit van de bloemkoolwijken in Nederland, Masterthesis, Universiteit Utrecht.
- Fischer, C.S. (1981), The public and private worlds of city life. In: American Sociological Review 46 (3), 306.

Ford, J. and A. Beveridge, (2004), "Bad" Neighborhoods, Fast Food, "Sleazy" Businesses, and Drug Dealers: Relations between the Location of Licit and Illicit Businesses in the Urban Environment. *Journal of Drug Issues*. 34 (1): 51-76.

Forrest, R. & A. Kearns, (2001), *Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood*. pp. 2125–2143.

Forrest, R. (2004), *Who cares about neighbourhoods?* ESRC Centre for neighbourhood studies, CNR paper 26, November 2004.

Franck, K. & Q. Stevens, (2007), *Loose Space. Possibility and diversity in urban life*. London en New York.

Gans, H.J. (1968), *Urbanism and suburbanism as ways of life*. In: R.E. Pahl (ed.), *Readings in Urban Sociology*. Oxford: Pergamon, 995-118.

Gemerden, E. van en H. Staats, (2006), *Ontwerp en sociale veiligheid*. Leiden: Universiteit Leiden, sectie sociale en organisatiepsychologie.

Gent, W. van, (2009), *De Noodzaak van Ontrafeling van Problemen in Stedelijk Beleid: het 40-Wijkenprogramma*, in: Musterd, S. en W. Ostendorf (red.), *Problemen in wijken of Probleemwijken?*, Assen: Van Gorcum .

Gijsberts, M., T van der Meer en J. Dagevos, (2008), *Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie?* In P. Schnabel, R.V. Bijl en J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008*. (pp. 309-336). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gijsberts, M., M. Vervoort, E. Havekes & J. Dagevos (2010), *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Google Maps, (2014), *Afbeeldingen wijken IJpeelaar en Heusdenhout*, Edit: van Oers, 2014.

Grunder, M. (2013), *Sociale cohesie en veiligheidsbeleving. Een onderzoek naar de invloed van sociale cohesie op de veiligheidsbeleving in de wijken van de gemeente Hengelo*.

Guest, A., & Wierzbicki, S. (1999), *Social ties at the neighbourhood level: two decades of Gss evidence*. *Urban Affairs Review*, 35, 92-111.

Hart, J. de (2002), *Theoretische uitgangspunten, conceptualisering en doelstellingen*. In: J. de Hart (red.), *Zekere banden – sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Hart, J. de, F. Knol, & K. Breedveld, (2002), *Zekere banden: sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Henning, C. and Lieberg, M. (1996), *Strong ties or weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective*, *Scandinavian Housing and Planning Research*.

Hoggett, P. (1997), *Contested communities: experiences, struggles, policies*. Bristol: Policy Press.

- Holland, C., A. Clark, J. Katz, S. Peace, (2007), *Social Interactions in Urban Public Places*. Bristol.
- Horst, H. van der, J. Kullberg, en L. Deben, (2001), *Wat wijken maakt: de wording van functionele, sociale en expressieve kwaliteiten van Vreewijk, Zuidwijk en Ommoord*, DGVH/Nethur Partnership, Utrecht/Den Haag.
- Hortulanus, R.P. (1995), *Stadsbuurten: een studie over bewoners en beheerders in buurten met uiteenlopende reputaties*. Den Haag: VUGA.
- Hortulanus, R.P., en J. Machielse, (2001), *Op het snijvlak van de fysieke en sociale leefomgeving*, *Het Sociaal Debat*, nummer 3, 's-Gravenhage: Elsevier Bedrijfsinformatie.
- Infopuntveiligheid, (2014), *Kaart van Breda*, <http://www.infopuntveiligheid.nl/Publicatie/DossierItem/66/3941/topografische-kaart-van-breda.html> [geciteerd 1-10-2014].
- Jacobs, J. (1961), *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Jacobs, M.H. (2000), *Kwaliteit leefomgeving, kennisontwikkeling*. Wageningen: Alterra.
- Jansen, M. (2009), *Leiden er meer wegen naar Rome? Een vergelijking van drie Europees gefinancierde probleemwijken*, Universiteit Nijmegen.
- Jenkins, R. (1996), *Social identity*. London [etc.]: Routledge.
- Jong, M. de, (2009), *Wat gebeurt er in de tussentijd? Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Keizer, K. et al, (2008), *The Spreading of Disorder*, University of Groningen.
- Kei-centrum, (2011), *Hotel Transvaal, Den Haag*, <http://kennisbank.platform31.nl/pages/27676/Den-Haag-Transvaal.html>. [geciteerd 15-5-2013].
- Kempen, R. van (2000), *Big Cities Policy in the Netherlands*. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 91, pp. 197-203.
- Kempen, R. van & G. Bolt, (2003), *Tussen fysiek en sociaal. Een literatuuronderzoek naar de relatie tussen fysieke en sociale verschijnselen in steden*. Utrecht.
- Kearns, A. & R. Forrest, (2000), *Social Cohesion and Multilevel Urban Governance*, *Urban Studies* May 2000.
- Klaver, J. (2015), *Sociale cohesie, dé drijvende kracht achter leefbaarheid?*
- Kleinans, R. & G. Bolt, (2010), *Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. NICIS-onderzoek.
- Kleinans, R. (2005), *Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting*. Amsterdam: IOS Press.

- Komter, A. (2000), Solidariteit en cohesie in theorie en onderzoek. In: A. Komter, J. Burgers & G. Engbersen (red.), *Het cement van de samenleving: een verkennende studie over solidariteit en cohesie*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 26-42.
- Koppen, van M. (2008), *Veiligheid en vertrouwen, een kwantitatieve studie naar de samenhang tussen sociaal vertrouwen, institutioneel vertrouwen, objectieve veiligheid en subjectieve veiligheid*.
- Koudstaal, M. (2007), *Een oog voor de buurt. Een onderzoek naar buurtvorming en naar gebruik en beleving van de buitenruimte in twee woonbuurten in Paramaribo, Suriname*.
- Laan Bouma-Doff, W. van der, (2005), *De buurt als belemmering?* Assen: Van Gorcum.
- Leidelmeijer, K. en R. Schulenberg, (2012), *Buurtparticipatie en leefbaarheid*. Amsterdam: RIGO Research en Advies.
- Leidelmeijer, K. & R. Schulenberg, (2010), *Buurtleefbaarheid begrepen, Achtergronden en beleidsinvloeden bij leefbaarheidsverbetering*. Amsterdam: RIGO.
- Leidelmeijer, K. & I. van Kamp (2003), RIVM, *Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid*.
- Leidelmeijer, K. & G. Marsman (1999), *Beleving van de leefkwaliteit, nadere analyses nulmeting Stad en Milieu*, RIGO i.o.v. Ministerie van VROM/DGM.
- Lofland, L. (1998), *The Public Realm. Exploring the City's Quintessential Social Territory*.
- Lub, V., S. van Arum en A. Sprinkhuizen, (2009), *Voor het verval. Belemmeringen en voorwaarden voor vroeg signalering en bewonersparticipatie in wijkveiligheid*, *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, Volume 18, Issue 4, pp. 62–82.
- Lub, V. (2013), *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*.
- Maas De Waal, C. & K. Wittebrood (2002), *Sociale cohesie, fysieke buurt kenmerken en onveiligheid in de grotere steden*.
- Marissing, E. van, (2008), *Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*. Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Marissing, E. van, G. Bolt, R. van Kempen, (2004), *Stedelijk Beleid en Sociale Cohesie in twee herstructureringswijken: Nieuw-Hoograven (Utrecht) en Bouwlust (Den Haag)*.
- Massey, D., (1991), "A global sense of place" *Marxism Today* (38) 24-29.
- Meer, C. van der (1996), *Monitoring van buurten: signalering en analyse van probleemcumulatie*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Meltzer, R., en J. Schuetz, (2011), *Bodegas or bagel shops? Neighborhood differences in retail and household services*. In: *Economic Development Quarterly*, jg. 26, nr. 1, p. 73-94.
- Ministerie van VROM, (2009), *Kwaliteit van buurt en straat, tussen feit en fictie*, Den Haag: VROM.

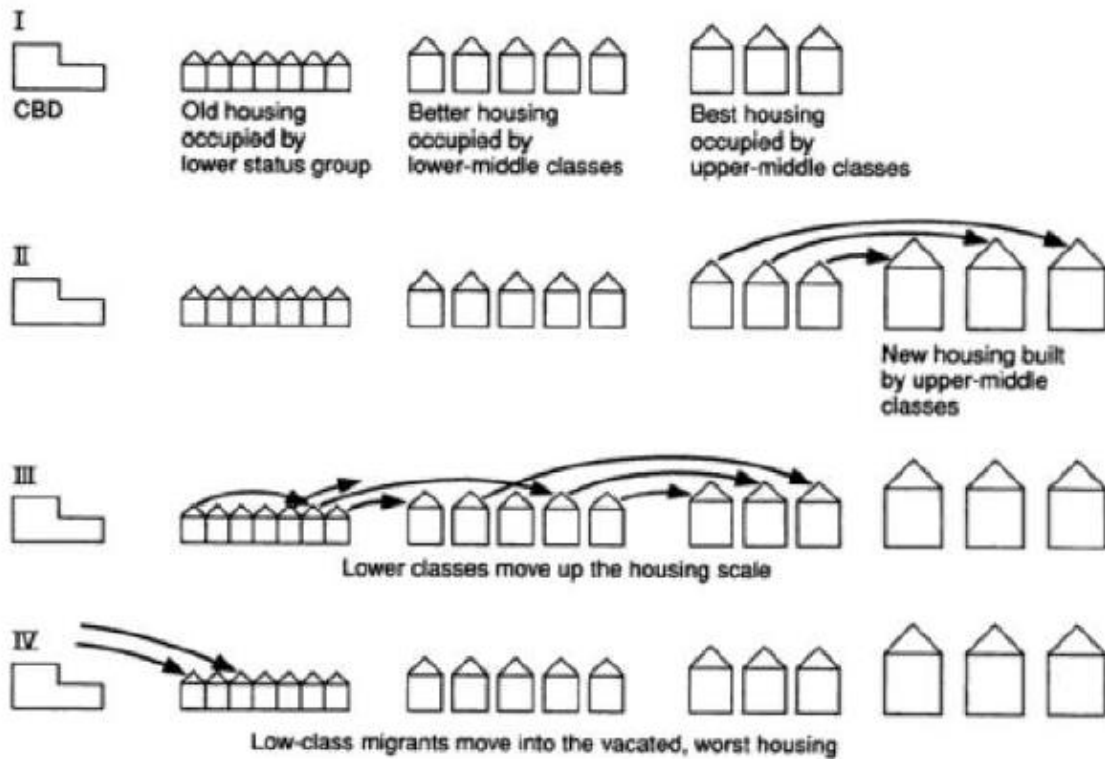
- Ministerie van VROM, (2004), Leefbaarheid van wijken. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Müller, T. (2002), De warme stad. Betrokkenheid bij het publieke domein.
- Needham, B. en G. de Kam (2003), Een hele opgave, Over sociale cohesie als motief bij stedelijke herstructurering, DGW/Nethur Partnership 24.
- Newman, O. (1972), Defensible space. Crime prevention through urban design. New York: Macmillan.
- Nio, I., (2003), Het verlangen van collectiviteit, Over de ruimtelijke maakbaarheid van gemeenschapszin, Stedebouw & Ruimtelijke Ordening.
- Norman, G. (2010), Likert scales, levels of measurement and the “laws” of statistics. *Advances in Health Sciences Education* 15 (10), pp. 625-632.
- Oppelaar, J. en K. Wittebrood, (2006), Angstige burgers. De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Oozoo, (2014), <http://www.oozo.nl/cijfers/breda/breda-zuid-oost/ypelaar>, <http://www.oozo.nl/cijfers/breda/breda-oost/heusdenhout>. [geciteerd 22-09-2014].
- Permentier, M. (2009), Reputation, neighbourhoods and behaviour (PhD-thesis). Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen.
- Permentier, M., M. van Ham & G. Bolt (2011), Neighbourhood reputation and the intention to leave the neighbourhood. *Environment and Planning A* 41 (9), pp. 2162-2180.
- Pinkster, F. & R. van Kempen (2002), Leefstijlen en woonmilieuvorkeuren. Utrecht: Urban and Regional research centre Utrecht (URU), Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Pinkster, F. (2014), Moving Considerations of Middle-Class Residents in Dutch Disadvantaged Neighborhoods: Exploring the Relationship between Disorder and Attachment.
- Putnam, R. (2000), Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community, New York.
- Putnam, R. (2007), ‘E Pluribus Unum: Diversity and community in the twenty-first century’, *Scandinavian Political Studies*, jg. 30, p. 137-174.
- Portes, A. (1998), Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology, *Annual Review of Sociology*.
- Power, A. (1997), Estates on the Edge. The Social Consequences of Mass Housing in Northern Europe, London: Macmillan.
- Prak, N.L. en H. Priemus, (1985), A model for the analysis of the decline of postwar housing, *International Journal of Urban and Regional Research* 10, pp. 1-7.
- Reynald, D. & H. Elffers, (2009), Future of Newman’s Defensible Space Theory: Linking Defensible Space and the Routine Activities of Place. *European Journal of Criminology*.
- RIGO (2004), Leefbaarheid van wijken. Den Haag: Ministerie van VROM.

- Ross, C.E. & J. Mirowsky, (1999), Disorder and decay: the concept and measurement of perceived neighbourhood disorder. *Urban Affairs Review* 34(3), p. 412-432.
- Ross, C.E. & S. Jang, (2000), Neighbourhood disorder, fear and mistrust: the buffering role of social ties with neighbours. *American Journal of Community Psychology* 28(4), p. 401-420.
- Sampson, R.J., (1988), Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society, *American Sociological Review*, Vol. 53, No. 5.
- Sampson, R.J. & S. Raudenbush, (2004), Seeing disorder: neighborhood stigma and the social construction of 'broken windows', *Social Psychology Quarterly*, 67, pp.319-342.
- Sampson, R.J. & S. Raudenbush, (1999), Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105, 603-651.
- Sampson, R.J., S. Raudenbush, en F. Earls, (1997), Neighbourhoods and violent crime. A multilevel study of collective efficacy, pp. 918-924.
- Schnabel P, R. Bijl, en J. de Hart, (2008), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie*. Den Haag: SCP.
- Seeman, T. (1996), Social ties and health: The benefits of social integration. *Annals of Epidemiology*, 6(5), 442-451.
- Shaw, C. & H. McKay (1942), *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Skogan, W. (1986), Fear of crime and neighborhood change. In: A. J. Reiss & M. Tonry (ed.). *Communities and crime*, pp. 203-230. Chicago: University of Chicago Press.
- Somerville, P., E. van Beckhoven & R. van Kempen (2009), The decline and rise of neighbourhoods: the importance of neighbourhood governance. *European Journal of Housing Policy*, 9, 25-44.
- Steenbeek, W., B. Völker, H. Flap and F. van Oort (2011), Local Businesses as Attractors or Preventers of Neighborhood Disorder. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 49 (2): 213-248.
- Stokkom, B. van, en N. Toenders, (2010), *De Sociale Cohesie Voorbij, Actieve Burgers in Achterstandswijken*, Amsterdam.
- Taylor, R. (2001), *breaking away from broken windows: Baltimore neighborhoods and the nationwide fight against crime, grime, fear, and decline*. Boulder: Westview Press.
- Twynstragudde, (2015), *Eindverslag: Burgers aan het Stuur II* <http://www.twynstragudde.nl/markten-sectoren/overheid/gemeenten/eindverslag-burgers-aan-het-stuur-ii>.
- Uyterlinde, M. (1999), *In de buurt van sociale cohesie*. Utrecht: Universiteit Utrecht, 1999 (doctoraalscriptie).
- Uitermark, J., Duyvendak J. W. & R. Kleinhans, (2007), *Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet*, Rotterdam.

- Vanderveen, M., (1999), 'Stoere mannen, bange vrouwen? Over het sprookje van de fear victimization paradox'. In: Tijdschrift voor Criminologie (42).
- Verboon, P. (2010), Mediatie analyse, (versie 3.0), www.academia.edu/1738112/Mediatie_Analyse.
- Verwer, R., A. Walberg en W. de Haan, (2009), Hoofdstuk 4: Duurzame Buurtveiligheid, in: A. Flache en M. Koekkoek (red). Interventies voor een leefbare wijk. Assen: Van Gorcum.
- Vermeij, L. (2015), Dichtbij huis. Lokale binding en inzet van dorpsbewoners. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Visser, K. (2010), Beter een goede buur dan een verre vriend? Op zoek naar de oorzaken van buurtverval en de betekenis van sociale cohesie in de gemeente Utrecht.
- Vreke, J., I. Salverda, en F. Langers, (2010), Niet bij rood alleen: buurtgroen en sociale cohesie. Alterra rapport 2070, Wageningen University and Research.
- VROM, (2004), Leefbaarheid van wijken – Rijksoverheid.
<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/.../wonen4007.pdf>
- Völker, B. (2005), Burgers in de buurt. Samenleven in wijk, buurt en verenigingen. Boekuitgave Mens en Maatschappij, Amsterdam: University Press.
- Weenink, D. (2009), Samen leven in het dorp: 'sociale cohesie: voor wat het waard is'. Rapport 261. Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), (2005), Vertrouwen in de buurt. Amsterdam: University Press.
- Wijkraad IJpelaar/Overakker, (2013), Totaal Uitslagen bewonerstevredenheid onderzoek IJpelaar Overakker.
- Wikipedia, (2014), <http://nl.wikipedia.org/wiki/Heusdenhout>, Edit: van Oers, (2014).
- Wikipedia, (2014), <http://nl.wikipedia.org/wiki/IJpelaar>, Edit: van Oers, (2014).
- Wilcox, P., N. Quisenberry, D.T. Cabrera and S. Jones (2004), Busy Places and Broken Windows? Toward Defining the Role of Physical Structure and Process in Community Crime Models. The Sociological Quarterly, 45 (2): 185-207.
- Wilcox Rountree, P. en B.D. Warner, (1999), 'Social Ties and Crime: Is the Relationship Gendered?'. In: Criminology (37).
- Wilson, J. & G. Kelling, (1982), the police and neighborhood safety, Broken Windows.
- Wittebrood, K. en T. van Dijk (2007), Aandacht voor de wijk. Effecten van herstructurering op de leefbaarheid en veiligheid.

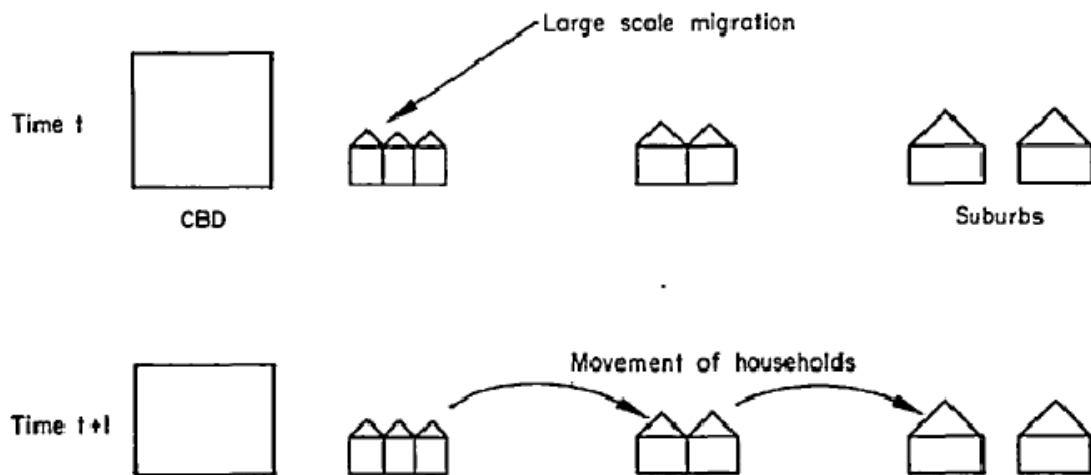
Bijlage

Figuur 2.1: Het proces van filtering

Bron: Short, 1996.

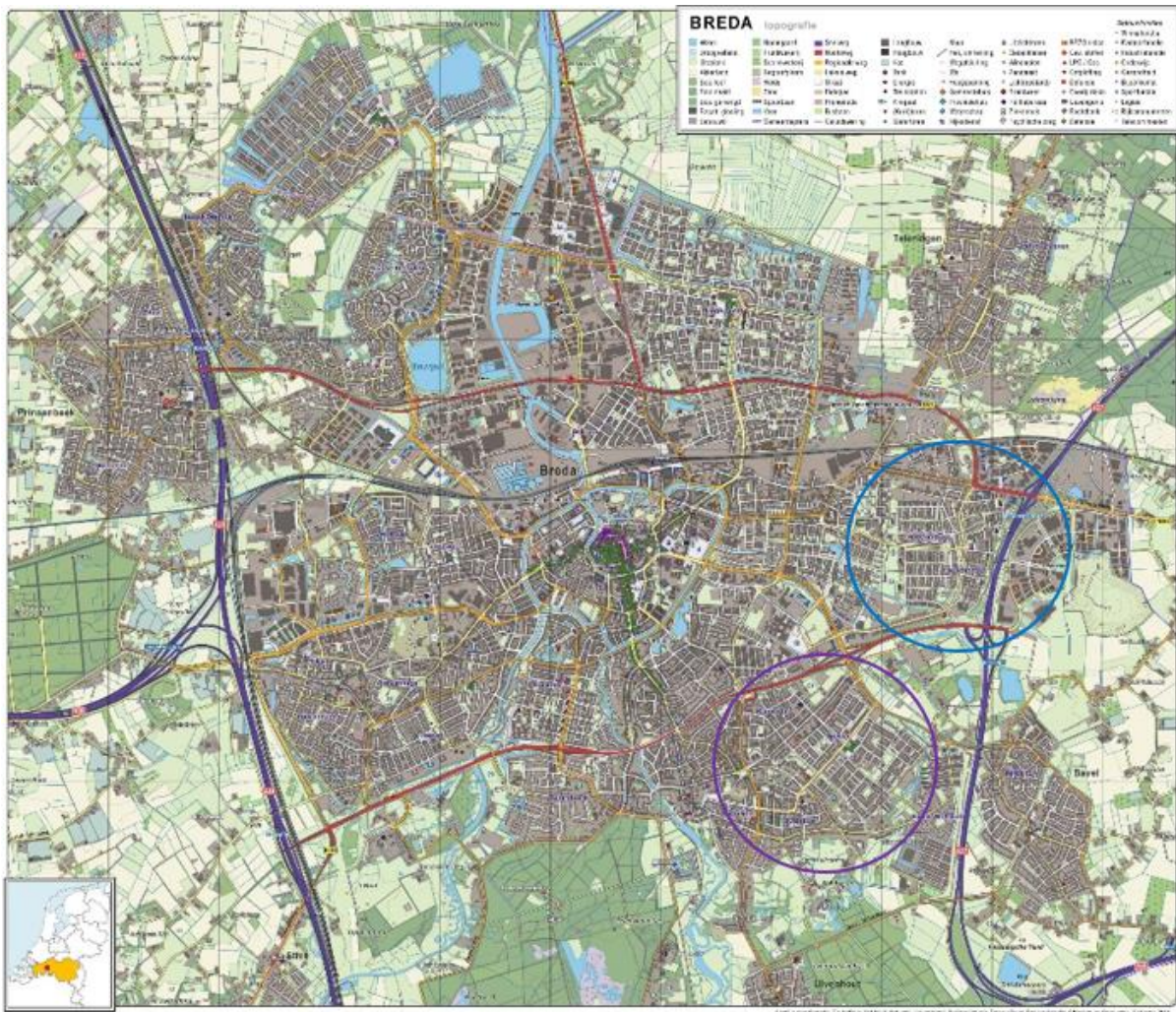
Figuur 2.2: Het proces van invasie en successie

Bron: Short, 1996.

Figuur 3.1: Woonwijk Ijpelaar (Paars) en woonwijk Heusdenhout (Blauw)

Bron: infopuntveiligheid, 2014

Figuur 3.2: Onderzoeksgebied 1: Woonwijk IJpelaar

Bron: Google Maps, 2014, Edit: van Oers, 2014.

Figuur 3.3: Onderzoekgebied 2: Woonwijk Heusdenhout

Bron: Google Maps, 2014, Edit: van Oers, 2014.

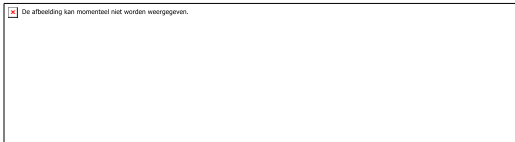
Leefomgeving en Veiligheid

Deze enquête vindt plaats in het kader van de masterthesis Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht. Ik doe onderzoek naar de tevredenheid van buurtbewoners met hun woonbuurt en wil graag uw mening horen. De enquête zal niet meer dan 10 minuten in beslag nemen. Uw gegevens worden volledig anoniem gebruikt en behandeld.

Voor vragen kunt u mij altijd bereiken op: 06-20350770 en koenvanoers@outlook.com.

Koen van Oers

Invulinstructie: We willen u verzoeken deze vragenlijst volledig in te vullen. U kunt deze vragenlijst invullen door het best passende antwoord aan te kruisen in het daarvoor bestemde hokje of door uw antwoord in te vullen in de daarvoor bestemde ruimtes. Dus Juist: . Indien u zich heeft vergist maakt u het hokje zwart: en kruist u een ander hokje aan. Graag 1 antwoord geven, tenzij dit in de vraag anders is vermeld.

&

Dimensus
beleidsonderzoek

De enquête graag laten invullen door de hoofdbewoner of diens partner

1. LEEFBAARHEID EN SOCIALE KWALITEIT VAN DE BUURT

Allereerst volgt een aantal uitspraken over voorzieningen en onderhoud in de buurt waarin u woont.

1. Kunt u voor elke uitspraak aangeven in hoeverre u tevreden bent? Als u het niet weet, kunt u dat natuurlijk aangeven.

	zeer tevreden	tevreden	neutraal	niet tevreden	helemaal niet tevreden	weet niet / geen mening
1. Tevredenheid met onderhoud van wegen, paden en pleintjes.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Tevredenheid met onderhoud van perken, plantsoenen en parken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Tevredenheid met verlichting buiten in de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Tevredenheid met goede speelplekken voor kinderen in de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Tevredenheid met goede voorzieningen voor jongeren in de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Tevredenheid met aantal perken, plantsoenen en parken in de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Tevredenheid met goed schoon houden van de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende uitspraken gaan over de bewoners bij u in de buurt.

2. Kunt u voor elke uitspraak aangeven in hoeverre u het hiermee eens of oneens bent? Als u het niet weet, kunt u dat natuurlijk aangeven.

	helemaal mee eens	mee eens	neutraal	niet mee eens	helemaal niet mee eens	weet niet / geen mening
1. De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. De mensen gaan in de buurt op een prettige manier met elkaar om.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ik woon in een gezellige buurt, waar veel saamhorigheid is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ik heb veel contact met andere buurtbewoners.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Ik ben tevreden over de bevolkings-samenstelling in de buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. De mensen in deze buurt blijven hier graag wonen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Als het maar even kan, ga ik uit deze buurt verhuizen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Als je in deze buurt woont, heb je het goed getroffen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Iedereen die in deze buurt wil komen wonen, is welkom.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Heeft u de afgelopen paar jaren verandering gemerkt in het contact met uw burens?

vooruitgang   gelijk gebleven   achteruitgang   weet niet / geen mening

4. Heeft u de afgelopen paar jaren verandering gemerkt in het contact met uw vrienden in de buurt?

vooruitgang   gelijk gebleven   achteruitgang   weet niet / geen mening

5. Heeft u de afgelopen paar jaren verandering gemerkt in het contact met uw familie in de buurt?

vooruitgang   gelijk gebleven   achteruitgang   weet niet / geen mening

6. Is uw buurt de afgelopen paar jaren veranderd qua uiterlijk?

vooruitgang   gelijk gebleven   achteruitgang   weet niet / geen mening

7. Is uw buurt de afgelopen paar jaren veranderd qua sfeer?

vooruitgang   gelijk gebleven   achteruitgang   weet niet / geen mening

8. Bent u het afgelopen jaar actief geweest om uw buurt te verbeteren?

ja   nee   weet niet / geen mening

9. Kunt u voor elke stelling aangeven in hoeverre u het erg of niet erg vindt? Als u het niet weet, kunt u dat natuurlijk aangeven.

	helemaal niet erg	niet erg	neutraal	erg	heel erg	weet niet / geen mening
1. In uw straat zet iemand het vuilnis op de verkeerde dag aan de straat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Buurtbewoners groeten elkaar niet op straat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bij afwijkend gedrag op straat wordt niet ingegrepen door buurtbewoners.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Heeft u de afgelopen paar jaren verandering gemerkt in het aantal keren dat afwijkend gedrag voorkwam in de buurt?

vooruitgang
  gelijk gebleven
  achteruitgang
  weet niet / geen mening

11. Welk rapportcijfer van 1 (zeer ontevreden) tot en met 10 (zeer tevreden) geeft u voor:

1. Uw woonomgeving	<input type="text"/>
2. De leefbaarheid in uw buurt	<input type="text"/>
3. De veiligheid in uw buurt	<input type="text"/>

12. Kunt u aan de hand van een rapportcijfer van 1 tot en met 10 aangeven hoe tevreden u bent over de wijze waarop de gemeente zich inzet voor de leefbaarheid bij u in de buurt? Hierbij staat een "1" voor "zeer ontevreden" en een "10" voor "zeer tevreden".

Rapportcijfer:

2. BELEVING VAN BUURTPROBLEMEN

De volgende vraag gaat over vervelende voorvallen en misdrijven, die in uw buurt KUNNEN voorkomen.

13. Kunt u voor elk voorval/misdrijf aangeven of dit naar uw eigen idee vaak, soms of (bijna) nooit voorkomt in uw buurt?

	komt vaak voor	komt soms voor	komt (bijna) nooit voor	weet niet / geen mening
1. diefstal, beschadiging of vernieling	☐	☐	☐	☐
2. bedreiging	☐	☐	☐	☐
3. overlast op straat	☐	☐	☐	☐
4. rommel op straat	☐	☐	☐	☐
5. hondenpoep	☐	☐	☐	☐
6. inbraak in woningen	☐	☐	☐	☐
7. geweldsdelicten	☐	☐	☐	☐
8. overlast door omwonenden	☐	☐	☐	☐
9. straatroof	☐	☐	☐	☐
10. agressief verkeersgedrag	☐	☐	☐	☐
11. geluidsoverlast	☐	☐	☐	☐

14. Wat zijn volgens u de VIJF belangrijkste problemen in uw buurt, waarvan u vindt dat die met voorrang moeten worden aangepakt? U kunt voor het beantwoorden van deze vraag kiezen uit de bij de vorige vraag genoemde voorvallen en misdrijven in uw buurt. Noteert u hieronder dan het nummer van het voorval of misdrijf bij het eerste tot en met het vijfde belangrijkste probleem.

Probleem 1 is nummer:	<input type="text"/>
Probleem 2 is nummer:	<input type="text"/>
Probleem 3 is nummer:	<input type="text"/>
Probleem 4 is nummer:	<input type="text"/>
Probleem 5 is nummer:	<input type="text"/>
weet niet / geen mening	☐

3. ONVEILIGHEIDSBELEVING

15. Voelt u zich wel eens onveilig in uw eigen buurt?

- ja   nee → door naar vraag 17   weet niet / geen mening → door naar vraag 17

16. Wanneer voelt u zich onveilig in uw eigen buurt? (meerdere antwoorden mogelijk)

- overdag   's avonds   's nachts   weet niet / geen mening

17. Komt het wel eens voor dat u .....

	komt vaak voor	komt soms voor	komt (bijna) nooit voor	weet niet / geen mening	Niet van toepassing
1. 's avonds of 's nachts niet open doet, omdat u het niet veilig vindt?	☐	☐	☐	☐	☐
2. uw kind(eren) niet toestaat ergens naartoe te gaan bij u in de buurt omdat u het niet veilig vindt?	☐	☐	☐	☐	☐
3. zich niet op uw gemak voelt als u 's avonds alleen thuis bent?	☐	☐	☐	☐	☐

18. Zijn er ook plekken in uw buurt die mensen uit de weg gaan?

ja, namelijk: nee weet niet / geen mening

19. Bent u, of is iemand in uw huishouden, in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer geworden van een misdrijf? We noemen een aantal mogelijke voorvallen:

	nee	ja, in de eigen buurt	ja, maar niet in de eigen buurt
1. diefstal UIT de auto	☐	☐	☐
2. diefstal of vernieling aan de buitenkant van de auto (niet door aanrijding)	☐	☐	☐
3. diefstal van fiets	☐	☐	☐
4. inbraak in uw woning	☐	☐	☐
5. beschadiging of vernieling	☐	☐	☐
6. diefstal van portemonnee, tas of telefoon	☐	☐	☐
7. bedreiging met lichamelijk geweld	☐	☐	☐
8. mishandeling	☐	☐	☐
9. overige diefstal	☐	☐	☐

4. ACHTERGRONDVRAGEN

20. Wat is uw leeftijd?

 jaar

21. Bent u een man of een vrouw?

 vrouw   man

22. Hoe is uw huishouden samengesteld op dit adres?

- 1 alleenstaand → door naar vraag 24
- 2 paar zonder kinderen → door naar vraag 24
- 3 paar met thuiswonend(e) kind(eren)
- 4 alleenstaande ouder met thuiswonend(e) kind(eren)
- 5 anders namelijk:

23. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden?
(Inclusief uzelf)

 personen

24. Wat is de hoogste schoolopleiding die u met een diploma heeft afgerond?

- 1 lager onderwijs
- 2 lager voortgezet onderwijs (vmbo, mavo, mulo, lts, leao, huishoudschool e.d.)
- 3 hoger voortgezet onderwijs (havo, hbs, vwo, mms, gymnasium e.d.)
- 4 middelbaar beroepsonderwijs (ROC, mts, uts, INAS e.d.)
- 5 hbo of universiteit
- 6 anders namelijk:

25. In wat voor soort woning woont u?

- 1 koopwoning
- 2 sociale huurwoning van een woningcorporatie
- 3 huurwoning van particulier of andere partijen (dus geen woningcorporatie)
- 4 anders namelijk:

26. In wat voor type woning woont u?

- 1 eengezinswoning (rijtjeswoning, hoekwoning, twee-onder-een-kap, etc.)
- 2 flat of appartement
- 3 overig

27. Verricht u betaalde werkzaamheden?

- 1 ja, voor 24 uur of meer per week
- 2 ja, voor 12 tot en met 23 uur per week
- 3 ja, voor 12 uur of minder per week
- 4 nee

28. Wat is uw hoofdbezigheid overdag?

- 1 student / scholier
- 2 huisvrouw / huisman
- 3 werkend
- 4 werkloos / werkzoekend / AOW / WAO
- 5 gepensioneerd / prepensioen
- 6 vrijwilligerswerk
- 7 anders namelijk:

29. Hoeveel bedraagt het netto maandinkomen van uw huishouden (inclusief vakantiegeld, exclusief kinderbijslag)?

- 1 minder dan 1000 euro per maand
- 2 1000-1500 euro per maand
- 3 1500-2000 euro per maand
- 4 2000-2500 euro per maand
- 5 meer dan 2500 euro per maand
- 6 weet ik niet / wil ik niet zeggen

30. Tot welke etnische groep rekent u zichzelf?

- 1 Nederlander
- 2 Surinamer
- 3 Antilliaan / Arubaan
- 4 Turk
- 5 Marokkaan
- 6 overig

31. Hoelang woont u al in uw buurt?

- 1 minder dan 1 jaar
- 2 1 tot 2 jaar
- 3 2 tot 3 jaar
- 4 3 tot 4 jaar
- 5 meer dan 4 jaar

32. Heeft u de behoefte om binnen een jaar te verhuizen?

ja

nee, ga verder met vraag 34

33. Wanneer ik binnen een jaar zou verhuizen, dan zou dat zijn naar:

- 1 een woning binnen de buurt
- 2 een woning buiten de buurt, maar in Breda
- 3 een woning buiten Breda
- 4 anders

34. Hiermee zijn we aan het einde gekomen van deze enquête. Heeft u nog aanvullingen of opmerkingen over deze vragenlijst?

Nee

Ja namelijk:

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Betrouwbaarheid – Sociale cohesie

Sociale participatie

Identificatie

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,717	,732	3

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,726	,727	3

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
-> Normen en waarden1_9.1 In uw straat zet iemand het vuilnis op de verkeerde dag aan de straat.	2,84	1,182	164
socialepart	3,3598	,75036	164
socialeidentificatie	3,5803	,63345	166

Correlatie analyse

1-3 = 0,70 (P=0,000)

1-2 = -0,18 (P=0,021)

2-3 = -0,14 (P=0,079)

Correlations

		-> Normen en waarden1_9.1 In uw straat zet iemand het vuilnis op de verkeerde dag aan de straat.	socialepart	socialeidentificatie
-> Normen en waarden1_9.1 In uw straat zet iemand het vuilnis op de verkeerde dag aan de straat.	Pearson Correlation	1	-,183*	-,139
	Sig. (2-tailed)		,021	,079
	N	164	158	160
socialepart	Pearson Correlation	-,183*	1	,696**
	Sig. (2-tailed)	,021		,000
	N	158	164	162
socialeidentificatie	Pearson Correlation	-,139	,696**	1
	Sig. (2-tailed)	,079	,000	
	N	160	162	166

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Betrouwbaarheid – Buurtleefbaarheid

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,854	,864	14

Leefbaarheid en sociale cohesie, verbindend?